

Plenum

Fredag 11.12.2020 kl. 13.01—18.57

12. Anmärkning enligt grundlagens 115 § om undersökning av lagligheten i utrikesminister Pekka Haavistos ämbetsåtgärder

Övrigt ärende Ö 4/2019 rd

Utskottets betänkande GrUB 26/2020 rd

Enda behandlingen

Förste vice talman Antti Rinne: Ärende 12 på dagordningen presenteras för enda behandling. Till grund för behandlingen ligger grundlagsutskottets betänkande GrUB 26/2020 rd.

Efter att grundlagsutskottet i sitt betänkande anfört sitt ställningstagande om lagstridigheten i utrikesminister Pekka Haavistos förfarande ska riksdagen enligt 114 § i grundlagen besluta om ärendet. Riksdagen kan nu antingen besluta att inte väcka åtal mot utrikesminister Pekka Haavisto eller bereda honom tillfälle att avge förklaring.

Grundlagsutskottets ordförande Ojala-Niemelä, varsågod.

Debatt

15.01 Johanna Ojala-Niemelä sd (esittelypuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Esitelen perustuslakivaliokunnan mietinnön muistutuksesta ulkoministeri Pekka Haaviston virkatoimen lainmukaisuuden tutkimisesta.

Perustuslakivaliokunta esittää, että ministeri Haavisto ei ole kysymyksessä olevassa asiassa menetellyt virkatoimissaan perustuslain 116 §:ssä tarkoitetulla tavalla lainvastaisesti. Valiokunta katsoo, että vaikka ulkoministeri Haaviston menettelyä yhdessä muistutuksen kohteena olevassa asiassa on pidettävä hallintolain ja ulkoasiainhallintolain vastaisena ja siten moitittavana, ei perustuslain 116 §:ssä ministerisyyteen nostamiselle asetettu korotettu syyksiluettavuusvaatimus eikä ministerin virkavelvollisuuksien rikkomisen olennaisuusvaatimus kuitenkaan täyty asiassa. Perustuslakivaliokunnan mielestä edellytyksiä syytteen nostamiselle ei näin ollen ole.

Tämä asia on tullut perustuslakivaliokunnassa vireille kymmenen kansanedustajan tekemän muistutuksen perusteella. Valiokunnan mietinnössä käsitellään pääasiassa edellä mainitsemaani muistutuskohtaa, joka koskee konsulipäällikön suunniteltua siirtoa toisiin tehtäviin. Valiokunta ottaa kuitenkin kantaa myös muihin muistutuksen kohtiin, jotka ovat virkamiesten painostaminen lainvastaisiin päätöksiin, erityisedustajan asettaminen ja asian saattaminen valtioneuvoston yleisistunnon ratkaistavaksi. Valiokunta pitää erityisedustajan asettamista koskevan päätöksen sanamuotoa osin ongelmallisena, mutta muuten valiokunnalla ei näiden asioiden osalta ollut huomautettavaa.

Arvoisa puhemies! Seuraavaksi tarkemmin konsulipäällikön siirtoa koskevasta muistutuskohdasta. Muistutuksessa pyydettiin perustuslakivaliokuntaa tutkimaan, onko ulkomi-

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

nisteriössä menetelty laillisesti, kun konsulipäällikkö on pyritty siirtämään uuteen tehtävään, pois konsulipäällikön virasta. Perustuslakivaliokunta on tarkastellut kysymystä hallintolain hallinnon oikeusperiaatteita koskevan 6 §:n, virkamiehen siirtämistä koskevan ulkoasiainhallintolain 17 §:n, rikoslain 40 luvun virkavelvollisuuden rikkomista koskevan 9 §:n ja tuottamuksellista virkavelvollisuuden rikkomista koskevan 10 §:n sekä perustuslain ministerisyyteen nostamisen edellytyksiä koskevan 116 §:n kannalta.

Perustuslakivaliokunnan mielestä ministeri Haaviston pyrkimyksellä siirtää konsulipäällikkö toisiin tehtäviin voidaan lähinnä tapahtumainkulun alkuvaiheessa arvioida olleen al-Hol-asian hoitamiseen liittyviä toiminnallisia tarpeita. Kuitenkin ministeri Haavisto näyttää käyttäneen harkintavaltaansa vastoin hallintolaista ilmenevää oikeasuhtaisuuden vaatimusta määräämällä valmistelemaan konsulipäällikön siirron konsulipäällikön tehtävästä kokonaan toisiin tehtäviin selvittämättä konsulipäällikön oikeusasemaan vähemmän puuttuvien toimenpiteiden mahdollisuutta ja jatkamalla tätä valmistelua al-Hol-asioiden valmistelun jo tultua uudelleen organisoiduksi. Valiokunta piti merkityksellisenä myös sitä, että konsulipäällikön tehtävistä vain osa on koostunut al-Hol-asian hoitamisesta. Perustuslakivaliokunta katsoo lisäksi, että luottamuspuola ei tällaisessa asiayhteydessä ole ulkoasiainhallintolain mukainen peruste siirrolle. Ministeri Haavisto on valiokunnan mielestä käyttänyt harkintavaltaansa ainakin osin hallintolaissa säädetyn tarkoitussidonnaisuuden periaatteen kannalta ongelmallisesti antaessaan toimeksiannon valmistella konsulipäällikön siirtämistä pois tästä tehtävästä konsulipäällikön esittämien, ministerin kannasta poikkeavien näkemysten vuoksi.

Perustuslakivaliokunnan mielestä Haaviston menettelyn moitittavuutta ei voida pitää kokonaisuutena arvioiden vähäisenä. Ministerisyyteen nostamisen edellytykseksi on perustuslaissa kuitenkin myös asetettu syyksiluettavuuden osalta tahallisen tai törkeän huolimattomuuden vaatimus. Esitutkinta-aineistoista ei ilmene sellaisia seikkoja, jotka perustelisivat sitä, että tahallisuuden tai törkeän huolimattomuuden vaatimus ylittyisi asiassa. Perustuslakivaliokunta on tältä osin kiinnittänyt huomiota seuraaviin seikkoihin.

Ministeri Haaviston menettelyssä on ollut kysymys suullisen valmistelutoimeksiannon antamisesta ulkoministeriön virkamiehille konsulipäällikön siirtämisestä toisiin tehtäviin ulkoministeriössä. Ministerillä on oikeus luottaa virkavalmistelun asianmukaisuuteen ja laillisuuteen. Ulkoministeri Haavistolle ei tässä yhteydessä eikä myöhemminkään esitetty virkamiesten taholta huomautuksia tai epäilyjä valmistelutoimeksiannon laillisuudesta. Ulkoministeriön virkamiehen siirtäminen ulkoasiainhallintolain perusteella toiseen virkaan kuuluu sellaisenaan ministeriön henkilöstöhallinnon operationaaliseen toimintaan, jonka lainmukaisesta toiminnasta vastaavat ensi sijassa asianomaiset virkamiehet. Ministeri Haaviston tietoon ei ole esitutkinta-aineiston perusteella ilmeisesti saatettu epäilyjä siitä, että asian valmistelussa ei olisi toimittu lainmukaisesti.

Valiokunnan mielestä arvioinnissa on otettava huomioon myös se, että päätöstä konsulipäällikön siirtämisestä toisiin tehtäviin ei missään vaiheessa lopullisesti tehty. Epäily lainvastaisesta menettelystä liittyy siten siirtoa koskevaan valmistelutoimeksiantoon ja sen mukaiseen valmisteluun. Valmisteluun kuuluu myös valmisteltavien toimenpiteiden laillisuuskysymysten selvittäminen.

Perustuslaissa ministerisyyteen nostamisen edellytyksenä on myös se, että ministerin tehtävään kuuluvia velvollisuuksia on rikottu olennaisesti. Olennaisuusvaatimuksen kannalta merkityksellisiä ovat seuraavat seikat: Ministeri Haaviston osalta lainvastaiseksi väitetty menettely paikantuu suullisen valmistelutoimeksiannon antamiseen sekä väitettyihin,

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

asian valmistelussa esiintyneisiin menettelyvirheisiin. Asiassa ei tehty päätöstä konsulipäällikön siirtämisestä toiseen tehtävään. Kyse on ollut siirron valmistelusta, jossa ovat selvitettävänä muun ohella siirron lainmukaisuuteen liittyvät seikat. Esitutkinta-aineiston perusteella konsulipäällikkö ei ole saatuaan tiedon tehtävän siirtoa koskevan asian valmistelusta riitauttanut tätä hanketta, vaan asian valmistelua oli jatkettu konsulipäällikköä kuulleen sekä hänen toivomustensa mukaisesti. Tällaisessa asetelmassa on perustuslakivaliokunnan mielestä vaikea nähdä sellaista lainvastaista menettelyä, joka ylittäisi ministerin virkavelvollisuuksien rikkomiselle perustuslaissa asetetun olennaisuusvaatimuksen.

Valiokunta ei ollut kaikilta osin yksimielinen, ja mietintöön sisältyy vastalause.

Lopuksi totean: perustuslain 114 §:n 2 momentissa tarkoitettuna kannanottonaan perustuslakivaliokunta esittää, että ulkoministeri Pekka Haavisto ei ole kysymyksessä olevassa asiassa menetellyt virkatoimissaan perustuslain 116 §:ssä tarkoitettulla tavalla lainvastaisesti.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia esittelystä. — Nyt annetaan ministeri Haavistolle 5 minuutin puheenvuoro. Sen jälkeen mennään noin puolen tunnin debattiin ja sitten mennään puhujalistalle.

15.08 Ulkoministeri Pekka Haavisto: Arvoisa puhemies! Ensin kiitän perustuslakivaliokunnan puheenjohtajaa Johanna Ojala-Niemelää mietinnön esittelystä.

Perustuslakivaliokunnalle jätettyä muistutusta on käsitelty nyt vuosi. Aika on pitkä poliittisessa kalenterissa, neljännes eduskunta- ja mahdollisesta hallituskaudesta. Se on ollut itselleni pitkä myös siltä osin, että en ole voinut kommentoida asiaa sen luottamuksellisuuden vuoksi millään tavalla. Minulle olisi sopinut paremmin asian julkisempi käsittely.

Tultuani ministeriksi kesäkuussa 2019 al-Holin leirillä oleviin suomalaisiin lapsiin liittyvä asia tuli pöydälleni. Ymmärsin, että asia oli ollut myös edellisen hallituksen pohdittavana, mutta siihen ei oltu löydetty ratkaisua. Ymmärsin, että myös toimimattomuudesta seuraisi juridinen vastuu. YK:n lapsen oikeuksien komitea on rekisteröinyt Suomea koskevan valituksen al-Holille vangittujen lasten tilanteesta. Olen ministerinä ollut vastuussa töiden järjestämisestä ulkoministeriössä niin, että ministeriön vastuut tässä asiassa tulevat hoidetuiksi.

Perustuslakivaliokunnalle jätetyssä muistutuksessa käsiteltiin oikeastaan kaikkia ulkoministerin ja ulkoministeriön toimia al-Holin suomalaislasten auttamiseksi. Muistutuksessa nostettiin esiin muun muassa epäily siitä, että ministeriön virkamiehiä olisi painostettu laittomaan toimintaan, epäily siitä, että ministerin erityisedustajan nimeäminen ei olisi ollut lainmukaista, ja epäily siitä, että asiaa ei olisi asianmukaisesti tuotu valtioneuvoston käsiteltävään. Näiden asioiden osalta valiokunta ei ole pitänyt ministerin menettelyä moitittavana.

Jäljelle on jäänyt kysymys ulkoministeriön virkajärjestelyistä, joilla on pyritty turvaamaan se, että myös al-Holiin liittyvät asiat ja tehtävät ministeriössä hoidettaisiin vailla viivytystä. Näistä kysymyksistä valiokunnan mietintöön sisältyy ministerille moitteet. Totesin keskiviikon tiedotustilaisuudessa ja haluan todeta se myös tämän suuren salin edessä, että nämä moitteet otan vastaan, perehdyn huolella mietintöön ja otan perustuslakivaliokunnan huomiot lukuun kaikessa tulevassa toiminnassani. Perustuslakivaliokunta ja tämä istuntosali ovat ylimpiä päättäviä elimiä harkittaessa perustuslain 116 §:n mukaisen minis-

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

terivastuun toteutumista. Oikeusvaltion periaatteisiin kuuluu, että kussakin asiassa ylimmän päätöksentekijän päätöstä noudatetaan ja kunnioitetaan.

Saamieni moitteiden lisäksi olen myös pannut merkille valiokunnan mietinnössä sivulla 14 olevan yksimielisen kohdan: ”Perustuslakivaliokunta katsoo rikosoikeudellisen syyttömyysolettaman johdosta olevan perusteltua, että valiokunnan perustuslain 114 §:n 2 momentissa tarkoitettu kannanotto ministerin menettelyn lainvastaisuudesta ei sisällä sellaista ministerin menettelyn rikosoikeudellisen moitittavuuden ja vastuun arviointia, joka kuuluu vasta perustuslain 3 §:ssä tarkoitettuna riippumattomana tuomioistuimena toimivan valtakunnanoikeuden toimivaltaan. Ainoastaan tilanteissa, joissa perustuslakivaliokunta katsoisi menettelyn täyttävän perustuslain 116 §:n vaatimukset, perustuslaissa tarkoitettun lainvastaisuuden toteava kannanotto on perusteltu, sanotun kuitenkin valtakunnanoikeuden päätöksentekoa sitomatta.”

Tämän päivän käsittelyyn liittyy ilmeisesti myös ministerille esitettävä epäluottamuslause. Ministerin tehtävässä toimitaan oman poliittisen taustaryhmän ja eduskunnan luottamuksen varassa. Yhtään päivää ilman eduskunnan luottamusta ei voi ministeri toimia.

Arvoisa puhemies! Tulevaisuuden ulkoministereille minulla on vain se ohje, että asiat on hoidettava vaikeissakin tilanteissa, ennen kaikkea silloin, kun kysymys on Suomen kansalaisten suojelusta ja lasten oikeuksista. On parempi joutua perustelemaan avun antamista kuin sitä, että ei ole antanut apua.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Ja nyt pyydän niitä edustajia, jotka haluavat osallistua debattiin, painamaan V-painiketta ja nousemaan seisomaan. Tämä debattivaihe kestää noin puoli tuntia. Vastauspuheenvuorojen pyyntöaika on muutama minuutti, ja sen jälkeen se sulkeutuu.

15.13 Kimmo Kiljunen sd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ymmärrykseni mukaan ministeri Haavisto on pyrkinyt toimimaan parhain päin lasten oikeuksien kannalta, mikä koskee näitä al-Holin leirillä olevia suomalaisia lapsia. Hän on tarttunut toimeen, kuten hän itse tässä totesi, ja nyt olemme sitten tässä prosessissa, jossa tiedämme aika paljon näitä asioita, mitä tässä teknisesti on tapahtunut. Asiantuntijoista, joita perustuslakivaliokunta kuunteli, valtaosa oli sitä mieltä, että ministeri Haavisto ei ole toiminut lainvastaisesti. Perustuslakivaliokunta kuitenkin arvioi Haaviston syyllistyneen virkarikokseen, muttei ministerin syytekynnyksen ylittyvän. Kun perustuslakivaliokunta on tähän päätenyt, kuten kuulumme, niin tämä on korkein mahdollinen elin arvioimaan tätä asiaa, ja luonnollisesti me kansanedustajina joudumme toteamaan, että tähän on tyytyminen.

Ehkä kuitenkin semmoisena isompana linjana on katsottava, mitä ministerivastuu on suhteessa siihen koneistoon, missä hän työskentelee, ja on nähtävä se, että hän on kuitenkin poliittinen johtaja siinä. Meillä on paljon maita, joissa nimenomaan koko administraatiokin ja toiminta vaihtuu — Yhdysvallat mukaan luettuna — ja toimitaan sen mukaisesti, miten ministeri siinä ohjeistaa. Tämä dilemmahan on tietenkin joka tapauksessa tässäkin teoreettisessa mielessä taustalla, ja tunnistan ministerin tilanteen [Puhemies: Kiitoksia!] vaikeuden tässä kohdassa.

15.14 Mika Niikko ps (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Perustuslakivaliokunta totesi tosiaan, että tässä ei ole toimittu tahallisesti eikä törkeää huolimattomuutta edellyttävällä tavalla, ja tämän tähden tätä syytekynnystä ei löytynyt, mutta kuitenkin todetaan

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

myös, että tätä tekoa ei voida pitää vähäisenä. Tässä tilanteessa täytyy palata nyt vuosi taaksepäin, kun ulkoasiainvaliokunnassa keskusteltiin näistä samoista asioista tilanteessa, jossa al-Holin leiriltä oltiin lapsia tuomassa Suomeen — tai keskusteltiin heidän saamisestaan Suomeen. Tällöin ulkoasiainvaliokunta oli myös erimielinen jopa siitä, että saimmeko me oikeata tietoa tai saimmeko me tietoa ajallamme. [Päivi Räsänen välihuuto]

Arvoisa ministeri, te muistatte, että siitä jouduttiin jopa äänestämään, ja en pidä oikein hyvänä sitä, että me emme saa tietoa silloin, kun sitä kysytään. Tässä asiassa toki olette tehneet nyten täyskäännöksen. Sitä tietoa on tästä eteenpäin tullut — kaikki, mitä on tarvittu — mutta kyse on luottamuksesta, ja perussuomalaisten mielestä luottamus on kärsinyt niin vakavasti, [Puhemies koputtaa] että tästä täytyisi tehdä jonkunnäköinen johtopäätös.

15.15 Wille Rydman kok (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Perustuslakivaliokunta toteaa omassa mietinnössään, että ulkoministeri on toiminut hallintolain 6 §:n ja ulkoasiainhallintolain 17 §:n vastaisesti, joskaan ei sillä tavalla, että ministerivastuuseen liittyvä erityinen syytekynnys ylittyisi. Kuitenkin vihreät on omassa puolueviestinnässään pyrkinyt hämmentämään tätä seikkaa vetoamalla tämmöiseen laskuoppiin, että kuinka moni asiantuntijoista oli mitäkin mieltä. Tällä ei kuitenkaan voida sivuuttaa sitä, etteivät perustuslakivaliokunnan ratkaisut ole matematiikkaa, vaan perustuslakivaliokunta arvioi asiantuntijoiden esittämien argumenttien vakuuttavuutta ja painavuutta ja on tullut siinä tietynlaisiin johtopäätöksiin.

Kysynkin ulkoministeri Haavistolta: myönnätekö [Forsgrén ja Hyrkkö pyytävät vastauspuheenvuoroa] perustuslakivaliokunnan kannan mukaisesti toimineenne lainvastaisesti vai kiistätekö sen ja onko teidän mielestänne hyvä tarkoitus sellainen peruste, joka oikeuttaa [Puhemies koputtaa] lain rikkomisen?

15.16 Markus Lohi kesk (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministerivastuusiassa ja tässä tapauksessa perustuslakivaliokunnan mietinnössä on kysymys oikeudellisesta prosessista ja arviosta, ja haluan korostaa, että ministerivastuusiassakin meillä on voimassa rikosoikeudellinen syyttömyysolettama: henkilö on syytön, kunnes riippumaton tuomioistuin toisin tuomitsee tai todistaa. Henkilöä on siis pidettävä siihen saakka syyttömänä — niin tässäkin tapauksessa, jos tämä ei mene valtakunnanoikeuteen. Minusta on tärkeää, että tämä oikeudellinen prosessi pidetään tarkkaan erossa poliittisesta prosessista.

Siitä, miten tästä perustuslakivaliokunnan mietinnöstä on lähdetty viestimään, olen erittäin huolissani, ja minusta se on kyllä ollut omiaan rapauttamaan perustuslakivaliokunnan arvovaltaa. Perustuslakivaliokunta toteaa, että ei ole syytä nostaa ministerivastuusyytettä valtakunnanoikeudessa, mutta antaa kyllä moitteet, ja niihin on suhtauduttava vakavasti.

15.17 Mari Holopainen vihr (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Käsittely alkoi, koska perustuslakivaliokuntaan saapui 20. joulukuuta 2019 perussuomalaisten kansanedustajien Mari Rantasen, Veijo Niemen, Jari Ronkaisen, Jussi Wihosen ja Tom Packalénin, kokoomuksen Heikki Vestmanin, Kalle Jokisen, Kari Tolvasen ja Wille Rydmanin sekä kristillisdemokraattien Sari Tanuksen allekirjoittama muistutus, jossa vaadittiin ulkoministeri Pekka Haaviston virkatoimen lainmukaisuuden tutkimista. Muistutuksessa pyydettiin tutkimaan toimia, jotka koskivat al-Holin leirillä olevien Suomen kansalaisten tai Suomesta sinne päätyneiden lasten ja perheiden kotiuttamista.

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

Toimittaja Unto Hämäläinen totesi A-studiossa mielipiteenään, että Haavistoa koskeva selvitys oli kokoomuksen ja perussuomalaisten kansanedustajien umpipoliittinen prosessi. Tämä jää toki kaikkien omaan harkintaan, mutta kohtuullinen yhtäläisyys tuntuu vallitsevan siitä, [Puhemies koputtaa] että ei ole asianmukaista, että muistutuksen tekijät ovat perustuslakivaliokunnassa sitten [Puhemies: Kiitoksia, aika!] laatimassa mietintöä, vaikka se onkin laillista.

15.19 Anders Adlercreutz r (vastauspuheenvuoro): Ärade talman! Tämän prosessin ympärillä on myöskin käyty keskustelua perustuslakivaliokunnasta, ja, sanotaan, prosessin vaiheiden myötä on ehkä jossain määrin jopa kyseenalaistettu sen asema, mikä on valitettavaa, koska on arvokasta, että meillä on myöskin perustuslaillinen ennakkoarviointi. Perustuslakivaliokunta on tärkeä institutio.

Mutta voidaan pitää uskottavuuden näkökulmasta ongelmana, jos muistutuksen tekijät myöskin osallistuvat käsittelyyn, ja se on itse asiassa myöskin eduskunnan valiokuntaoppaan vastaista. Siellä todetaan selvästi, että jäsenen ei ole soveliaista valiokunnan erityiseen asemaan ja tehtävään sekä oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin liittyvien näkökohden vuoksi allekirjoittaa muistutusta. Eli tällaisiin meidän pitää myöskin tarttua ja pohtia, mikä on soveliaista ja mikä on [Puhemies koputtaa] jokaisen aseman näkökulmasta tarkoituksenmukaista.

15.20 Johanna Ojala-Niemelä sd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Tämän aikatauluun kiinnittäisin huomiota. Tämä on ollut pitkä prosessi eikä todellakaan mikään ideaalitilanne, ja kiitän ministeriä pitkämielisyydestä tässä asiassa.

Tämä tosiaan 19.12. viime vuonna tuli vireille, ja seuraavana aamuna ryhdyimme tätä käsittelemään, mutta sitten tuli istuntotauko, ja helmikuun alussa jatkoimme asian käsittelyä, jolloin pyysimme esitutkintaa rajatuilta osin. Tämä esitutkinta valmistui heinäkuun puolessavälissä, jolloin istuntotauko oli päällä, ja syyskuun alussa ryhdyimme tätä käsittelemään. Ja nyt syksy on aika paljon töitä tehty tämän asian kanssa, mutta valitettavasti myös tässä loppuvaiheessa erään edustajan sairastuminen koronaan ja nämä koronajäljitykset sitten pitkittivät tätä valmistumista. Mutta lyhykäisyydessään tämä on tämä aikataulun osuus.

Muistutuksen allekirjoittajien osalta selvitimme tuossa prosessin alkuvaiheessa, että laillista estettä ei ole sille, että he ovat käsittelyssä mukana, mutta tietenkin [Puhemies koputtaa] jokaisen pohdittavaksi jää, onko se moraalisesti oikein.

15.21 Olli Immonen ps (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Perustuslakivaliokunnan mietintö muodostaa tosiaankin perustellun ja kestäväen juridisen kokonaisuuden. Juridiikka on pidetty erillään politiikasta, ja valiokunta on arvioinut tätä asiaa erityisellä huolella.

Valiokunta tosiaan katsoo, että ulkoministeri Haaviston menettelyä konsulipäällikkö Tuomista koskevassa siirtoasiassa on pidettävä hallintolain ja ulkoasiainhallintolain vastaisena ja siten moitittavana. Kuitenkaan ministerisyytteen kynnys ei valiokunnan mielettä ylity.

Arvoisa puhemies! Itse haluaisin kiinnittää huomiota siihen, että ministeri ei voi hyväksyttävänkään päämäärän toteuttamiseksi menetellä vastoin lakia ja hyvän hallinnon periaatteita. Lakien noudattaminen on oikeusvaltiossa erityisen tärkeää.

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

15.22 Markku Eestilä kok (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Perustuslakivaliokunta ei ole tuomioistuinen eikä se jaa rikosoikeudellisia tuomioita, mutta eduskunnan uskottavuuden ja perustuslakivaliokunnan uskottavuuden kannalta on tärkeää, että mikään puolue ei mietinnön valmistumisen jälkeen missään nimessä ala jakamaan julkisuudessa sellaista viestiä, että ministerin hyvät tarkoitukset olisivat peruste rikkoa lakia. Kyllä kai nyt täytyy tässä salissa todeta, että toivottavasti jokainen puolue ymmärtää suuren vastuunsa eikä missään nimessä levitä sellaista viestiä suomalaiseen yhteiskuntaan, että hyvä tarkoitus, esimerkiksi lasten oikeudet, olisivat peruste rikkoa lakia. Julkisessa toiminnassa täytyy aina noudattaa lakia niin ministerin kuin muidenkin virkamiesten.

15.23 Mikko Kinnunen kesk (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Kannan huolta siitä, että perustuslakivaliokunnasta on vuodettu pitkän prosessin aikana julkisuuteen salassa pidettäviä asiakirjoja. Valiokunnan toimintaan on pyritty vaikuttamaan ulkoparlamentaarisesti ulkoapäin. Valiokunnan mietintöä on kyseenalaistettu jälkepäin. Liikkeellä on ollut osin harhaanjohtavaa tietoa perustuslakivaliokunnan mietinnön ratkaisusta. Valiokuntaneuvosten ammattitaitoa on arvosteltu. Tämä kaikki murentaa perustuslakivaliokunnan arvovaltaa ja demokratiamme perusteita. Meillä kaikilla on peiliin katsoamisen paikka. Tarvitaan syvällistä keskustelua asiasta aivan jokaisessa eduskuntaryhmässä. Yhteinen tehtävämme on pitää huolta valiokunnan [Puhemies koputtaa] riippumattomuudesta ja arvovallasta.

15.24 Bella Forsgrén vihr (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Jätimme edustaja Mari Holopaisen kanssa perustuslakivaliokunnan mietintöön ulkoministeri Pekka Haaviston asiassa vastalauseen. Katsoimme valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden enemmistön arvioon perustuen, että konsulipäällikön siirrolle oli riittävät oikeudelliset perusteet. Näistä oikeudellisista perusteista tulisivatkin nyt keskustella. Vastalause ei siis pohjautu asiantuntijoiden määrään vaan heidän lausuntojensa laajoihin argumentaatioihin ja perusteluihin.

Eriävän mielipiteen tai vastalauseen jättäminen ei ole tavatonta. Toivon, että tutustutte vastalauseeseen, asiantuntijoiden lausuntoon ja perustuslakivaliokunnan lausuntoon. Nyt näyttää valitettavasti siltä, että moni leimaa vastalauseen poliittiseksi ilman siihen tutustumista. Mutta yhdyin kyllä erääseen huoleen, mikä täällä on nostettu jo aikaisemmin. Perustuslakivaliokunnassa on tämän käsittelyn aikana ollut useita vuotoja, jotka eivät ole perustuslakivaliokunnan arvovallan mukaisia. — Kiitos.

15.25 Eva Biaudet r (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Mielestäni on tärkeä, että tulevaisuudessa jokainen poliitikko, joka on taitava ja kokenut, voi toimia myöskin ulkoministerinä ja joutuu sovittamaan ja toimimaan erittäin haasteisessa ympäristössä ja samalla joutuu yhteensovittamaan eri normeja ja eri normistoja. Mielestäni onkin hyvä käydä, ja toivon, että oikeusoppineet käyvätkin tarkkaan keskustelua siitä, millä tavalla ihmis-oikeudet ja muu lainsäädäntö, erityisesti hallintolainsäädäntö, soveltuvat yhteen.

Mielenkiintoista on ollut seurata perustuslakivaliokunnan asiantuntijoiden näkemyksiä, ja mielestäni on mielenkiintoista, että se asiantuntija, johon enemmistö valiokunnassa näyttää nojautuvan, itsekin sanoo, että hän ei ole ottanut tarkasteluunsa mukaan ihmisoikeusnäkökulmia. [Puhemies koputtaa] Toivon, että vaikka ministeri sanoo, [Puhemies: Ai-

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

ka!] että hän ottaa tämän huomautuksen [Puhemies: Kiitoksia!] tarkasti, niin kuitenkin jatkossakin noudattaa tarkoin... [Puhemies keskeyttää puheenvuoron puheajan ylityttyä]

15.27 Ano Turtiainen at (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Perustuslakivaliokunnan mietinnön mukaan ulkoministeri ei ole rikkonut perustuslain 116 §:ää. Mutta silti mietinnössä mainitaan, että ministeri on toiminut vastoin hallintolakia ja ulkoasiainhallintolakia. On ilmeistä, että perustuslakivaliokunta on tulkinnut perustuslain 116 §:ää tarkoitushakuisesti. Pykälän sanamuodoista selviää, että tahallisuus ja törkeä huolimattomuus, jota valiokunta päätöksissään korostaa, koskee ministerin tehtäviin kuuluvien velvollisuuksien rikkomista. Kuitenkin ministeri on toiminut virkatehtävässään selvästi lainvastaisesti, joten, arvoisa puhemies, saman pykälän mukaan syyte pitäisi nostaa.

15.28 Johannes Koskinen sd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Palaisin siihen, mitä edustaja Lohi totesi ja johon myös ministeri Haavisto viittasi vastauksessaan. Tässä hän todetaan — siinä perustuslakivaliokunnan tulemassa — että hallintolakia ja ulkoasiainhallintolakia on rikottu, mutta ei todeta missään, että rikoslakia olisi rikottu. Se on tarkoin kirjoitettu siellä, että on tulkinnanvaraista, onko rikoslakia rikottu. Tässä on oioittu julkisessa kirjoittelussa nyt, että olisi ikään kuin normaalin virkamiehen syytekynnys ylitetty. Jos ajatellaan tällaisia hallintolakien rikkomisia — otetaan tyypillinen esimerkki, että onko se sen verran paha rikkomus, että siitä valitetaan hallintotuomioistuimeen ja päätös vaikkapa kumotaan — niin an harvoin sitä päätöksentekijää lähdetään rikosoikeudellisesti syyttämään siitä virkavirheestä, lainausmerkeissä ”virkarikkomuksesta”. Ja tämä ero on syytä tarkasti pitää tässäkin tapauksessa vartenotettavana.

15.29 Ben Zyskowicz kok (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Perustuslakivaliokunnan mietinnöstä ilmenee, että 22.10.2019 nämä al-Hol-asiat siirrettiin erityisedustajalle. Kuitenkin samasta mietinnöstä ilmenee, että marraskuun 11. päivänä ministeri halusi siirtää asiaa alkuperäisesti hoitaneen virkamiehen toisiin tehtäviin. Kun nämä asiat oli jo siirretty erityisedustajalle, niin mistä tässä oli kyse? Oliko kyse kustosta, vai mistä?

Tällä hetkellä jokainen vihreä tuolla verkossa spinnaa, että oli oikein, että lapsia lähdettiin auttamaan. Tässä asiassa ei ole siitä kyse, siis tässä asiassa siitä ei ole kyse, [Vastauspuheenvuoropyyntöjä vihreiden ryhmästä] vaan siitä, miten kohdeltiin virkamiestä, joka oli ollut eri mieltä ministerin kanssa. Ja se, että tässä yritettiin koota hallitusrintamaa hoitamaan tätä asiaa, [Puhemies koputtaa] on täydellinen [Puhemies: Aika!] kardinaalirike perustuslakivaliokunnan työtä kohtaan.

15.30 Pasi Kivisaari kesk (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ainoa tapa, miten tähän asiaan kannattaa suhtautua, on tukea perustuslakivaliokunnan mietinnön lopputulemaa. Vaikka viime metreillä myös valiokuntatyön ympärillä tapahtui paheksuttavia asioita, se ei silti poista valiokunnan pitkän työn arvoa ja oikeutusta.

Puhemies! Jokainen meistä tekee elämässään virheitä ja vääriä ratkaisuja. Se on syvällä ihmisyyden dna:ssa. Kansankielellä sanon, että on varmasti toimittu tässä niin, että aita kaatuu ja ovista kulkiessa ovat jääneet karmit kaulaan. Sitä eivät poista edes hyvät tarkoituksetperät, jotka toimintaa ovat varmasti vauhdittaneet. Silti puolustan henkeen ja vereen perustuslakivaliokunnan arvovaltaa. Perustuslakivaliokunnan mielestä on vaikea nähdä sel-

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

laista lainvastaista menettelyä, joka ylittäisi ministerin virkavelvollisuuksien rikkomiselle perustuslaissa asetetun olennaisuusvaatimuksen.

15.32 Riikka Purra ps (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Tänään uutisissa kerrottiin Ruotsista Isistä palvelemaan lähteneestä naisesta, joka otettiin Arlandassa kiinni heti, kun hän palasi al-Holista, epäonnistuneesta kalifaatista. Naista epäillään paitsi yhteyksistä Isis-terrorijärjestöön myös muun muassa lapsikaappauksesta hänen vietyään tuoloin kaksivuotiaan poikansa Isis-alueelle. Nainen siis vangittiin, ja lapsi otettiin pois äidiltään.

Kaikki Suomeen palanneet Isis-naiset sen sijaan ovat vapaalla jalalla. Yhdestäkään ei ole aloitettu esitutkintaa eikä heihin ole kohdistettu pakkokeinoja. Ei ole tietoa, että yhtään Isis-naisen lasta olisi edes otettu huostaan. Sen sijaan nämä turvallisuusriskit on tuotu maahan vuosikymmenen härskeimmässä peiteoperaatiossa salaa, asutettu jonnekin salaa, heille tarjotaan elinikäinen tuki ja elatus veronmaksajan rahalla. [Eva Biaudet'n välihuuto] Lapsen etu tarkoittaa Suomessa jopa sitä, että näitä lapsia ei saada pois näiltä naisilta, [Anders Adlercreutzin välihuuto] ja meillä jopa ministerit ovat valmiita lainvastaisiin toimiin, [Puhemies koputtaa] jotta Isis-naisia saadaan maahan.

15.33 Saara Hyrkkö vihr (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Täällä on kannettu huolta perustuslakivaliokunnan arvovallasta monestakin eri syystä. Nämä vuodot ovat toden totta hätkähdyttäviä, muistutuksen jättäneiden osallistuminen herättää kieltämättä kysymyksiä riippumattomuudesta ja sitten on tämä jälkipyykki liittyen julkiseen keskusteluun ja viestintään. Siinä kieltämättä itse kukin on vetänyt mutkia suoriksi, on syyttömyysolettama ohittaen syytetty rikoksesta ja toisaalta on voinut syntyä mielikuva siitä, että nämä perustuslakivaliokunnan moitteet sivuutettaisiin. Minusta kumpikaan näistä ei ole asiallinen, ja minusta kuitenkin on todettava, että ministeri itse ei ole tällaiseen syyllistynyt. Arvostan sitä, että hän on suhtautunut vakavasti tähän perustuslakivaliokunnan mientintöön. [Ben Zyskowiczin välihuuto]

Toisaalta haluan myös todeta tähän kysymykseen, onko kyse näistä lapsista, ihmisoikeuksista, että kyllä monet perustuslakivaliokunnan kuulemat asiantuntijat ovat pitäneet nimenaan tätä kytkentää kuitenkin juuri oikeudellisen arvion näkökulmasta perusteltuna. [Ben Zyskowicz: Tarkoitus pyhittää keinot!] Ja se on minusta tarpeen [Puhemies koputtaa] myös huomioida tässä keskustelussa.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Pyritään siihen, että puhujan puheenvuoro kuuluu täällä ilman välihuutoja.

15.34 Pauli Kiuru kok (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Perustuslakivaliokunta on instituutiona erittäin tärkeä, ja sen arvovallasta pitää pitää kiinni. Puhun nyt vain siitä viestinnästä, joka tämän mietinnön julkaisemisen jälkeen tuli. Vihreä eduskuntaryhmä ansaitsee Trump-disinformaatiomitalin sillä vääristelyllä, jolla te johditte keskustelua harhaan aivan tietoisesti. Ei syntynyt väärää kuvaa, vaan te tietoisesti halusitte synnyttää väärän kuvan siitä, mistä tässä on kysymys. [Ben Zyskowicz: Just näin!] Se, miten ne viestit aikataulutettiin, miten ne tulivat lähes yhdenmukaisesti, oli suunniteltua kampanjointia, ja se oli aivan tietoisista disinformaatiokampanjaa. Puhutte kauniisti oikeusvaltioperiaatteesta, mutta ilmeisesti ette ole aivan sisäistäneet, miten sen pitäisi näkyä teidän omas-

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

sa käyttäytymisessänne. [Ben Zyskowicz: Edustaja Pitko, julkistakaa meilinne! — Perus-suomalaisten ryhmästä: Ja WhatsApp!]

15.35 Jenni Pitko vihr (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Pyhittääkö tarkoitus keinot, ja liittyvätkö asiaan lapset vai ei? On aivan selvää, jos lukee nämä perustuslakivaliokunnan asiantuntijalausunnat, että ministerillä on ollut selvä sekä moraalinen mutta myös juridinen velvollisuus pyrkiä aktiivisin toimin turvaamaan leirillä olevien suomalaislasten oikeuksien toteutuminen niin lasten oikeuksien yleissopimuksen kuin myös perustuslain 22 §:n mukaisesti. [Wille Rydmanin välihuuto] On selvää, että ilman kytköstä lasten pelastamiseen leiriltä ei tätä arviota ministerin toiminnasta voida toteuttaa. Perustuslakivaliokunnan mietinnön johtopäätös on, että edellytyksiä syytteen nostamiselle valtakunnanoikeudessa ei ole, ja se on tämän koko mietinnön ydin. Laittomuuksia, joiden perusteella ministerisyyte voitaisiin nostaa, ei ole tapahtunut, ja se on yksimielinen perustuslakivaliokunnan mietinnön sisältö.

15.36 Ville Tavio ps (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Perustuslakivaliokunnan ratkaisu on, että korotettu ministerin syytekyynnys ei ylitä mutta ministeri Haavisto on toiminut hallintolain ja ulkoasiainhallintolain vastaisesti. Tästä huolimatta, ministeri Haavisto, julkaisitte eilen pitkän blogin, jossa korostitte, että mitään väärää tai lainvastaista ei ole tapahtunut. Ette nyt myöskään omassa puheenvuorossanne eduskunnalle myöntänyt toimineenne lainvastaisesti. Tämä on perustuslakivaliokunnan päätöksentekoa nakertavaa käytöstä. Se on perustuslakivaliokunnan päätöstä ja oikeusvaltioperiaatetta kyseenalaistavaa käytöstä. Kysynkin teiltä, ministeri: kunnioitatteko te oikeusvaltioperiaatetta, eli voittekodetoda suoraan tässä eduskunnan edessä, että rikoitte lakia?

15.37 Sari Multala kok (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Perustuslakivaliokunta on erittäin huolellisen harkinnan jälkeen päätenyt suurella enemmistöllä siihen, että ministerisyytekyynnys ei ylitä mutta on toimittu kahden lain vastaisesti ja myöskin että näitä moitteita ei voida pitää vähäisinä. Nämä moitteet siis eivät liity toimintaan lasten kotiuttamiseksi al-Holin leiriltä vaan, kuten perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja totesi, toimintaan suhteessa virkamieheen siinä vaiheessa, kun nämä tehtävät jo oli häneltä pois siirretty. [Ben Zyskowicz: Tästä on kyse!] Sen vuoksi pidän täysin harhaanjohtamisena, että täällä vihreä eduskuntaryhmä yrittää edelleen väittää, että näissä moitteissa olisi jollain tavalla kyse siitä. Uskon, että olemme kaikki samaa mieltä perustuslakivaliokunnan lopputulemasta, mutta se toinen kysymys onkin, minkälaiset johtopäätökset kukin siitä tekee.

15.38 Mirka Soinikoski vihr (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kuten moneenkertaan on jo todettu, perustuslakivaliokunta oli yksimielisesti sitä mieltä, että ministeri Haaviston kohdalla syytekyynnys ei ylitä. [Hälinää — Puhemies koputtaa] Siitä huolimattatässä salissa osa edustajista käyttäytyy kuin istuisimme tuomioistuimessa.

Arvoisa puhemies! Aikajanaa taaksepäin kelatessa: Marinin hallitus linjasi vuosi sitten, että suomalaiset lapset pyritään kotiuttamaan mahdollisimman nopeasti al-Holin vankileiriltä. Sen jälkeen oppositio teki asiasta välikysymyksen ulkoministeri Haavistolle, ja eduskunta antoi ministerille luottamuksen 18. joulukuuta 2019. Seuraavana päivänä kymmenen opposition edustajaa teki asiasta muistutuksen perustuslakivaliokunnalle, ja asiaa käsiteltiin lähes vuoden ajan. Osa heistä osallistui perustuslakivaliokunnassa asian käsitte-

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

lyyn. Se ei mahdu omaan oikeustajuuni, ja hämmästyttää monia jääviyskäytäntöihin perehtyneitä luottamushenkilöitä ympäri maan.

15.40 Janne Sankelo kok (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Perustuslakivaliokunta on todennut ministerin rikkoneen virkatoimissaan lakia. Tämä on vakava asia, mutta mitä tästä on seurannut? Täälläkin tänään vihreät arvostelevat eduskunnan tekemää työtä. Vihreät ovat myös käynnistäneet tiedotuskampanjan, jolla ministerin toimia halutaan valkopestä lasten hädän varjolla. Tämä on ylimielistä piittaamattomuutta lakeja ja asetuksia kohtaan, se on märkä rätti myös eduskunnalle. Myös itse ministeri on vähätellyt asiaa mediassa. [Eva Biaudet: Ei todellakaan!] Eikö nyt olisi syytä pysyä asiassa, ministerin tekemisten arvioinnissa? Hän on toiminut selkeästi virheellisesti. Kaiken lisäksi ministerin taustaryhmä eli vihreät ovat perustuslakivaliokunnassa toimineet täysin parlamentaaristen tapojen vastaisesti. [Perussuomalaisten ryhmästä: Kyllä!]

Arvoisa puhemies! Miksi, ministeri Haavisto, te olette vähätellyt [Puhemies koputtaa] julkisuudessa perustuslakivaliokunnan [Puhemies koputtaa] antamia huomautuksia?

15.41 Mari Holopainen vihr (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Suosittelemme edustajia tutustumaan vastalauseeseemme. Se varmaan antaa parempaa informaatiota, ja lisäksi asiantuntijalausuntojen lukeminenkin voisi olla ihan hyödyllistä.

Lisäksi täällä on aivan virheellisesti viitattu, että kaikki vihreät ovat tehneet jotakin viestinnällisesti. Itse olen ainakin näissä omissa julkituloissani korostanut sitä, mitä vastalause sisältää, mitä asiantuntijalausunnoissa kerrotaan. [Juha Mäenpää: Ainakin te saatte hyvin puheenvuoroja!]

15.41 Mari Rantanen ps (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Nimenomaan, kun täällä alkuun puhuttiin siitä, että juridinen ja poliittinen puoli pitää erottaa, niin nyt tässä puhutaan juridisesta puolesta, jossa on kysymys virkamiehen kohtelusta, ministerin kohtelusta virkamiehistöä kohtaan, ja poliittinen kysymys on sitten toinen. Juridiikka on selvä: ministeri on rikkonut perustuslakivaliokunnan mietinnön mukaan lakia, mutta ministerin syytekynnys ei ylity. Ja tässä on nyt se pihvi: ministerin syytekynnys on korkeampi, koska katsotaan, että poliittinen vastuu tulee ensi sijassa, ennen kuin tulee juridinen vastuu. Ja tässä kohtaa nyt kysyisin ministeri Haavistolta, kun olette valitettavasti aika ikävällä tavalla ollut ottamatta tätä perustuslakivaliokunnan mietintöä vakavasti: koetteko te, että teidän tulisi kantaa itse nyt poliittinen vastuu?

15.42 Jani Mäkelä ps (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kumpi on suurempi ongelma, se, että joku yrittää epäasiallista vaikuttamista oikeusvaltion ytimessä perustuslakivaliokunnassa, vai se, että joku vuotaa tiedon siitä julkisuuteen ja asiat päätyvät tätä kautta kansalaisten tietoon? Ministeri Haavistolle ystävällisenä vinkkinä, että jos te olisitte alun perin vetänyt tästä johtopäätöksenne ja kantanut vastuunne, niin ei tätä näin paljon olisi puitu. Tässä maassa on eronnut ministereitä tekstiviesteistä, ja nyt käydään vakavaa keskustelua siitä, että ministeri voi jatkaa tehtävissään, jos hän ei joudu valtakunnanoikeuteen. Tämähän on aivan absurdia.

Ministerin avauspuheenvuorossa sanottiin, että toimimattomuus olisi johtanut vastuuseen. Mihin tämä väite perustuu? Ja jos lähdettiin toimimaan, niin miksi ei tehty poliittista päätöstä siitä, mitä tehdään? Tätä asiaahan vengottiin silloin viikko- ja kuukausikausia.

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

Miksi hallitus ei sano, mitä aikoo tehdä tämän asian kanssa? Miksi te kaadatte vastuun tässä virkamiesten niskaan? Nyt ne virkamiehet ovat joutumassa tutkintaan. [Puhemies ko-puttaa] He voivat joutua tuomiolle teosta, josta te luikertelitte vapaaksi.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Alun perin ilmoittamani puolen tunnin keskustelu-aika, debattiaika, on kulumassa umpeen. Vielä yksi puheenvuoro, edustaja Gustafsson, ja sen jälkeen ministeri Haavisto.

15.44 Jukka Gustafsson sd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Suhtaudun erittäin suurella arvostuksella ja kunnioituksella perustuslakivaliokunnan työhön ja mietintöön, mutta tässä kohtaa on nyt kyllä rehellisesti todettava se, mikä on jäänyt keskustelussa katveeseen: Seitsemän maan johtavaa professoria — hallinto-oikeuden, rikosoikeuden ja valtiosääntöoikeuden professoreja — totesi, että ministeri Haavisto ei ole rikkonut hallinto- eikä ulkoasiainhallintolakia. Sen lisäksi vielä tähän lopputulokseen päätyi eduskunnan oikeusasiamies Jääskeläinen, joka toteaa, kun on kysymys Haaviston johtaman ministeriön roolista, hänen haluamastaan toimintalinjasta, että sen ”oikeudelliset edellytykset oli tarkistettu oikeuskanslerilta, poliittiset edellytykset oli sovittu hallituksessa ja toiminnalliset edellytykset oli tarkistettu Uusitalon ja DAGin kautta”. Siis tässä on näkökulmaero. Minä kunnioitan perustuslakivaliokuntaa, [Puhemies: Aika!] mutta sen rinnalla on syytä nähdä tämä puoli. [Ville Tavio: SDP:läistä laintulkintaa oikein!]

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Ja sitten ministeri Haavisto, 3 minuuttia.

15.45 Ulkoministeri Pekka Haavisto: Arvoisa puhemies! Tämä on tärkeää keskustelua. Mutta kun ilmeisesti alkupuheenvuoroni kuultiin huonosti, niin totean vielä tässä yhteydessä, että otan moitteet vastaan, paneudun huolella

kaikkiin mietinnön esiin tuomiin seikkoihin ja otan perustuslakivaliokunnan huomiot ja moitteet tietysti lukuun kaikessa tulevassa toiminnassani. [Välihuutoja perussuomalaisten ryhmästä] Totesin, että perustuslakivaliokunta ja tämä istuntosali ovat ylimpiä päättäviä elimiä harkittaessa perustuslain 116 §:n mukaisen ministerivastuun toteutumista, ja toistan, että oikeusvaltion periaatteisiin kuuluu, että kussakin asiassa ylimmän päätöksentekijän päätöstä noudatetaan ja siihen sitoudutaan. Tietysti tulen näin toimimaan.

Tässä keskustelussa... [Sebastian Tynkkynen: Toimitteko lainvastaisesti? — Välihuutoja] — Anteeksi, saanko puhua? — Tässä keskustelussa kysyttiin myöskin, miten nämä viime syksyn tapahtumat menivät, kun oli erityisedustaja ja oli virkamiehiä, joille katsottiin sitten toisia tehtäviä. Elettiin hyvin hektisessä tilanteessa, jossa saattoi näille lapsille — sillä tavalla tämä liittyy lapsiin — minä hetkenä hyvänsä tapahtua mitä tahansa, koska loka-kuussa alkoivat Turkin sotatoimet tällä alueella. Hyvin nopealla ratkaisulla nimettiin erityisedustaja, ja niin kuin esitutkinta-aineistosta ja muualta selviää, häntä pyydettiin toimeen pariksi viikoksi, jotta hän olisi toiminut aktiivisesti tässä asiassa, jos siellä lapsia joutuu mutavelliin, ehkä Irakin rajalle, kun al-Holin leiri oli uhkaamassa laota kokonaan, sieltä olivat vartijat lähdössä. Oltiin siis tilanteessa, jossa lasten etu, lasten oikeudet, ihmis-oikeudet nousivat ministeriössä vahvasti esille. Mutta totta kai tarkoitus oli, että näitä asioita — al-Hol-asioita ja kaikkia muitakin asioita — normaaliin tapaan voidaan sitten meidän normaalissa virkakunnassamme hoitaa ja sillä tavalla konsuliasioiden alla hoitaa kuin nor-

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

maali tapa olisi. Nyt tosiasiaa on tapahtunut niin, että ministeriöön on tullut tällainen rinnakkainen rakenne tai sivurakenne, jossa edelleen erityisedustaja hoitaa nimenomaan al-Holiin kuuluvat asiat. Tämä on varmaan osoittautunut ajan kuluessa hyväksi, mutta tämä ei ollut alkuperäinen tarkoitus tässä rakenteessa. Myöskin se selviää tästä kuulustelumateriaalista. Tämä ehkä vastauksena siihen kysymykseen, joka täällä on esitetty. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Sitten siirrytään puhujalistaan.

15.48 Anna Kontula vas: Arvoisa puhemies! Olen yhtynyt edellä esiteltyyn valiokunnan mietintöön ja sen perusteluihin. Totean siitä tässä nyt vain, että käsittelyssä ero mietinnön ja vastalauseen jättäneiden kantojen välillä oli niin vähäinen, että kumpiinkin on asiantuntijalausunnoista löydettävissä kestävä oikeudelliset perusteet. [Jukka Gustafsson: Juuri näin!] Haluan kuitenkin nostaa esiin eräitä prosessin kuluessa esiin nousseita kysymyksiä ministerivastuuasioiden sääntelystä.

Ensinnäkin on käynyt ilmi, että ministerisyytteen nostamisen edellytyksiä koskeva perustuslain 116 § — eli perustuslakivaliokunnan punnintaa ohjaava säännös — on vaikeaselkoinen, monitulkintainen ja syytteen nostamiskynnyksen osalta epäjohtamukainen. Sen mukaan syyte valtioneuvoston jäsentä vastaan voidaan nostaa, jos tämä tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta on olennaisesti rikkonut ministerin tehtävään kuuluvat velvollisuutensa tai menetellyt muutoin virkatoimissaan selvästi lainvastaisesti. Pykälä viittaa kahteen vaihtoehtoiseen tekotapaan: tahallisesti tai törkeästä huolimattomuudesta tapahtuneeseen ministerin tehtävien olennaiseen rikkomiseen ja muutoin selvästi lainvastaiseen menettelyyn virkatoimissa. Muotoilu jättää avoimeksi, koskevatko listatut olennaisuus- ja selvyyysvaatimukset kumpaakin tekotapaa vai eri tekotapoja. Perustuslain 116 § on itse asiassa siinä määrin epäselvä, että eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen toteaa lausunnossaan valiokunnalle säännökselle olevan mahdotonta antaa sellaista tulkintaa, joka olisi johdonmukainen yhtäältä säännöksen sanamuodon ja toisaalta sen perusteluissa esitettyjen säännöksen tavoitteiden ja tarkoitusten kanssa.

Toiseksi prosessin kuluessa on noussut esiin kysymys siitä, keiden ylipäänsä tulisi olla asiaa käsittelemässä ja siitä päättämässä. Perustuslain 115 §:n mukaan tutkinta valtioneuvoston jäsenen virkatoimien lainmukaisuudesta voidaan panna vireille muun muassa vähintään kymmenen kansanedustajan allekirjoittamalla muistutuksella. Nyt käsiteltävässä asiassa osa muistutuksen tehneistä on myös osallistunut asian käsittelyyn perustuslakivaliokunnan jäsenenä. Vaikka perustuslakivaliokunta voisi myös omasta aloitteestaan ryhtyä tutkimaan ministerivastuuasiaa, käsittelyn käynnistyminen yksittäisten kansanedustajien toimesta henkilöi asian aivan eri tavoin ja tuottaa oikeusvaltiokehitykseen sopimattomia kaksoisrooleja. Korostan, että muistutuksen tehneet ja asian käsittelyyn perustuslakivaliokunnassa osallistuneet kansanedustajat ovat toimineet lain, olemassa olevan käytännön ja esitöiden sallimalla tavalla. Maailma on kuitenkin muuttunut, ja esteellisyyskysymyksiä arvioidaan Suomessa nyt muun muassa kansainvälisen oikeuskäytännön kehityksen vuoksi aiempaa tiukemmin.

Arvoisa puhemies! Julkisuudessa on nähty myös epäilyjä perustuslakivaliokunnan politisoitumisesta. Suomalainen perustuslaillisuuden valvonnan järjestelmä on kansainvälisesti omintakeinen. Se on kuitenkin vuosikymmenten saatossa osoittanut toimivuutensa. Politisoitumishuolia vastaan puhuvat näytöt: muun muassa valiokunnan työ kahdella viime kaudella sote-uudistuksen parissa sekä perusoikeuksien, oikeusvaltion ja eduskunnan ase-

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

man puolustaminen tämän vuoden koronarajoitustoimia käsiteltäessä. Ne osoittavat, että perustuslakikontrollimme kestää myös painetta. Hauras järjestelmä silti on, ja sen vahvistamisesta on aina hyvä käydä keskustelua. Usein ratkaisuksi tarjottu perustuslakivaliokunnan korvaaminen perustuslakituomioistuimella johtaisi kuitenkin valvonnan painottumiseen jälkikäteiseen kontrolliin, mahdollisesti vuosienkin viiveellä. Paremmin voisikin toimia perustuslakivaliokunnan integriteettiä suojaavien mekanismien vahvistaminen yhdistettynä tuomioistuinten valtuuksien laajentamiseen jälkikontrollin osalta.

Perustuslakivaliokunnan päätehtävä on lakiesitysten perustuslainmukaisuuden arviointi. Ennakollista tarkastelua on kuitenkin pidetty meillä niin tärkeänä, että arviointivelvoitteita ja tarkastuspisteitä on ripoteltu lähes kaikille lain valmisteluprosessiin osallistuville ensimmäisestä tekstiluonnoksesta presidentin kuittaukseen. Voisi sanoa, että koko järjestelmä on viritetty suojelemaan perustuslakia. Tämä eetos on myös selitys sille, miksi perustuslakivaliokunta on toiminut niinkin hyvin läpi vuosikymmenten, poliitikkopolvesta toiseen. Perustuslakivaliokunnan integriteettiä ei ratkaise vain valiokunnan oma toiminta, vaan sen muulta järjestelmältä saama tila ja luottamus.

15.53 Ano Turtiainen at: Arvoisa puhemies! Ministeri Haaviston maine on tässä tapauksessa perin pohjin ryvettynyt. Asiaa on vatvottu todella kauan, ja asianomaisen olisi pitänyt kantaa poliittinen vastuu ja heti alkumetreilla erota ministerin tehtävästä. Pienemmistäkin syistä ministerit ovat älynneet erota. Sen sijaan vihreät ovat nyt halunneet vastalauseellaan ryvettää koko perustuslakivaliokunnan.

Perustuslakivaliokunnan mietinnön mukaan ulkoministeri ei ole rikkonut perustuslain 116 §:ää, mutta silti mietinnössä mainitaan, että ministeri on toiminut vastoin hallintolakia ja ulkoasiainhallintolakia ja toiminut moitittavasti. Sanotaan nyt suoraan, että ministeri on toiminut ei ainoastaan moitittavasti vaan lainvastaisesti.

On ilmeistä, että perustuslakivaliokunta on tulkinnut perustuslain 116 §:ää tarkoituksellisesti. Lyhyt pykälä kuuluu kokonaisuudessaan näin: ”Ministerisyytteen nostamisen edellytykset: Syyte valtioneuvoston jäsentä vastaan voidaan päättää nostettavaksi, jos tämä tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta on olennaisesti rikkonut ministerin tehtävään kuuluvat velvollisuutensa tai menetellyt muutoin virkatoimessaan selvästi lainvastaisesti.” Pykälän sanamuodoista nimittäin selviää, että tahallisuus ja törkeä huolimattomuus, joita valiokunta päätöksessään korostaa, koskevat ministerin tehtäviin kuuluvien velvollisuuksien rikkomista. Mutta ministeri on toiminut virkatehtävässään selvästi lainvastaisesti, joten saman pykälän mukaan syyte pitäisi nostaa. On huomattava, että perustuslakivaliokunnan mielestä Haaviston menettelyn moitittavuutta ei voida pitää kokonaisuutena arvioiden vähäisenä. Tahallisuutta ja häikäilemättömältä ulkoministerin toiminta joka tapauksessa myös vaikuttaa. Asia tulisi viedä oikeuteen saakka.

Arvoisa puhemies! Erittäin moitittavaa on joka tapauksessa se, että ulkoministeri on perustuslakivaliokunnan mukaan toiminut vastoin hallintolakia ja ulkoasiainhallintolakia sekä kepulikonsteilla ja salamyhkäisillä toimillaan pyrkinyt tuomaan Suomeen äärimmäisen arveluttavaa ja ehkä vaarallistakin joukkoa. Sen tähden esitän, että eduskunta toteaa, että ulkoministeri Pekka Haavisto ei nauti eduskunnan luottamusta.

15.57 Bella Forsgrén vihr: Arvoisa herra puhemies! Perustuslakivaliokunta on lopulta-kin saanut valmiiksi käsittelynsä kymmenen oppositiopuolueen kansanedustajan tekemästä muistutuksesta koskien ulkoministeri Pekka Haaviston toimintaa Syyriassa al-Hol-lei-

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

rillä olevien suomalaisten kotiuttamiseksi. Valiokunta ei saanut aikaan yksimielistä mietintöä.

Valiokunta tutki neljää kysymystä, joista esitutkintaan eteni vain yksi: onko ulkoministeriössä menetelty laillisesti, kun konsulipäällikkö Tuominen on pyritty siirtämään uuteen tehtävään pois konsulipäällikön virasta? Valiokunnan mietinnön johtopäätös siitä, että edellytyksiä syytteen nostamiselle valtakunnanoikeudessa ei ole, on selvä ja linjassa kuulujen asiantuntijalausuntojen kanssa. Laittomuuksia, joiden perusteella ministerisyytteen nostamisen edellytykset täytyisivät, ei ole tapahtunut. Valiokunnan johtopäätöksen mukaan ulkoministeri Pekka Haaviston menettelyä hankkeessa siirtää konsulipäällikkö toisiin tehtäviin on kuitenkin pidettävä moitittavana.

Yhdymme pääosin perustuslakivaliokunnan enemmistön näkemykseen mutta olemme jättäneet vastalauseen koskien ministeri Haaviston toiminnan lainmukaisuutta konsulipäällikkö Tuominen siirtoasiassa. Meidän, vastalauseen allekirjoittaneiden mielestä perustuslakivaliokunnan mietinnössä olisi tullut asiantuntijoiden selvän enemmistön perustellun näkemyksen mukaisesti todeta, että ulkoministeri ei ole menetellyt kyseisessä siirtohankkeessa lainvastaisesti. Asiaa on käsitelty perusteellisesti nyt jo kokonainen vuosi. On tehty esitutkinta, ja valiokunta on kuullut 11:tä niin hallinto-oikeuden, rikosoikeuden kuin valtiosääntöoikeudenkin asiantuntijaa. Asiantuntijoiden lausuntojen enemmistön johtopäätös on selvä: ministerillä on ollut hyväksyttävä peruste siirtää konsulipäällikkö Tuominen toiseen tehtävään. Tällä kannalla olivat professori Tuomas Ojanen, professori Veli-Pekka Viljanen, professori Olli Mäenpää, professori Sakari Melander, professori Kimmo Nuotio, emeritusprofessori Heikki Kulla, emeritusprofessori Mikael Hidén sekä eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen. Tulen siteeraamaan heitä tässä puheenvuorossa runsaasti.

Perustuslakivaliokunta ei tarkemmin perustele valittua ratkaisua tai käy juurikaan asiantuntijoiden enemmistön argumentaatioita läpi lausunnossaan. Pyrimme valiokunnan sisäisesti tasapainottamaan mietintöä, mutta koska emme saaneet enemmistön tukea, jätimme asiasta vastalauseen.

Arvoisa herra puhemies! Valiokunta arvioi asiassa ensinnäkin sitä, onko siirrolle ollut ulkoasiainhallintolain perusteluiden mukainen niin sanottu toiminnallinen tarve ja hallintolain tarkoitussidonnaisuusperiaatteen edellyttämä hyväksyttävä syy. Perustuslakivaliokunta toteaa mietinnössään näin: ”Ulkoministeri Haavisto on maininnut siirron perusteeksi luottamuspuhan. Perustuslakivaliokunta katsoo, että luottamuspuha ei tällaisessa yhteydessä ole ulkoasiainhallintolain 17 §:n mukainen peruste siirrolle.” Valitettavasti tämä ei anna kokonaiskuvaa lausunnonantajien näkemyksistä. Kuten rikosoikeuden professori Melander sanoo, asiaa on tarkasteltava laajemmasta näkökulmasta huomioiden luottamuspuhan taustalla olevia seikkoja. Professori Hidén onkin todennut: ”Siirrolle on ulkoasiainhallintolainkin mukaisesti toimittaessa pitänyt olla hyväksyttävä peruste. Pelkkä luottamuspuha ministerin ja virkamiehen välillä ei sellaisenaan vielä olisi riittävä peruste. Minusta tässä tapauksessa riittävä tällainen peruste on ollut ministeriön yhtenäisen toimintalinjan turvaaminen hankalassa ja liikkuvassa tilanteessa.”

Perustuslakivaliokunta toteaa myös, että erityisedustajan asettaminen ensin lyhyeksi määräajaksi ei myöskään valiokunnan arvion mukaan puolla pysyvän toiminnallisen tarpeen läsnäoloa. Kuten vastalauseessa ilmenee, olemme tästä eri mieltä. Oikeusasiamies Jääskeläinen lausuukin: ”Päädyn siihen, että Haavisto ei ole antaessaan valmistelutoimek-

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

siannon ja ollessaan peruuttamatta sitä erityisedustajan määräyksen jälkeen menetellyt tar-koitussidonnaisuuden periaatteiden vastaisesti.”

Arvoisa herra puhemies! Valiokunta arvioi myös hallintolain suhteellisuusperiaatetta eli sitä, ovatko Haaviston toimet olleet oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Valiokunta toteaa asiasta näin: ”Konsulipäällikköön kohdistuneen siirtohankkeen poikkeuksellisuus suhteessa ulkoministeriön vakiintuneeseen hallintokäytäntöön korostaa sen luonnetta ennakkoimattomana ja osin oikeasuhtaisuusvaatimuksenkin kannalta ongelmallisenä.” Sen sijaan hallinto-oikeuden asiantuntijat toteavat lausunnossaan seuraavasti, hallinto-oikeuden emeritusprofessori Kulla: ”Virkamiehen tehtävään määräämisellä ja toiseen virkapaikkaan siirtämisellä on ulkoasiainhallinnon virkamiesoikeudessa vakiintunut sijansa, eikä siirtoasian valmistelu nähdäkseni loukannut konsulipäällikön oikeuksia.” Professori Melander perustelee asiaa näin: ”Vaikuttaa vähintään mahdolliselta, että toiseen tehtävään siirtämistä on pidetty ainoana mahdollisena vaihtoehtona tilanteessa, jossa ulkoministeriön toimintaedellytysten ja toimenpiteiden joutuisuuden turvaaminen on ollut ensisijaisena tavoitteena ja jossa asiassa oli jo yritetty päästä näiden tavoitteiden mukaiseen ratkaisuun esimerkiksi keskusteluteitse 16.9.2019 järjestetyssä kokouksessa ja sen jälkeen sähköpostitse 18.10.2019.”

Arvoisa herra puhemies! Me vastalauseen jättäneet olemme sitä mieltä, että valiokunnan enemmistö ei anna mietinnössään riittävää painoarvoa perus- ja ihmisoikeuksien asettamalle juridiselle velvoitteelle toimia. [Ben Zyskowitz: Sehän pyhittää kaiken!] Kuten sanottu, asiantuntijoiden enemmistön näkemyksen mukaan toimivaltaa ei käytetty ulkoasiainhallintolain vastaisesti: siirrolle oli nimenomaan toiminnallinen tarve, joka kiinteästi liittyy ihmisoikeusvelvoitteen toteutumiseen. Juuri tämä kytkös lasten pelastamiseen leiriltä on olemassa, ja sen tulisi olla osa arviota. Professori Tuomas Ojanen sanoin näin: ”Ulkoministerillä on ollut paitsi toimivalta myös suoranainen velvollisuuskin ryhtyä toimenpiteisiin kysymyksessä olevan vastahankaisen tai ainakin passiivisen virkamiehen siirtämiseksi toiseen tehtävään asianmukaisten toimintaedellytysten luomiseksi lasten etua ja oikeuksia turvaaville aktiivisille toimenpiteille ulkoministeriössä tai yleisemmin ulkoasiainhallinnon alalla.”

Arvoisa herra puhemies! Käymme lausunnonantajien oikeudellisia argumentteja vastalauseessa tarkemmin läpi. Asiantuntijalausunnat ovat nyt julkisia, ja toivonkin kaikkien niihin perehtyvän.

Kannatan edustaja Ojala-Niemelän tekemää esitystä, että ulkoministeri Pekka Haavisto ei ole kysymyksessä olevassa asiassa menetellyt virkatoimissaan perustuslain 116 §:ssä tarkoitetulla tavalla lainvastaisesti. — Kiitos. [Sebastian Tynkkynen: Mutta muulla tavalla!]

16.04 Saara Hyrkkö vihr: käy Arvoisa puhemies! Noin vuosi sitten tässä salissa käytiin repivä ja pitkä keskustelu suomalaisista lapsista al-Holin leirillä ja siitä, onko ministeri Haavisto toiminut oikein pyrkiessään aktiivisesti auttamaan näitä lapsia. Kansanedustajien mielipiteet ja tulkinnat jakautuivat. Yksinkertaistaen voisi sanoa, että vastakkain olivat huoli turvallisuudesta ja ajatus perus- ja ihmisoikeuksien jakamattomuudesta. Lisäksi keskustelua käytiin asiaan liittyvistä menettelytavoista.

Eduskunta tuolloin vahvisti ministerin luottamuksen, mutta asia ei jäänyt siihen. Tänään olemme jälleen, ehkä voisi sanoa vihdoin, asian äärellä. Alkupisteenä tälle oli kymmenen kansanedustajan muistutus, jossa pyydettiin perustuslakivaliokuntaa tutkimaan,

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

onko ministeri toiminut oikein. Muistutuksessa nostettiin esiin neljä seikkaa: virkamiehen painostaminen lainvastaisiin päätöksiin, erityisedustajan asettaminen, asian saattaminen valtioneuvoston yleisistunnon ratkaistavaksi sekä virkamiehen siirron valmistelu.

Tässä kohden on ehkä hyvä todeta, että kolmen ensin mainitun osalta valiokunta ei siis pitänyt ministerin menettelyä moitittavana. Virkamiestä ei ole painostettu lainvastaisiin päätöksiin, erityisedustajan asettaminen hoitamaan al-Holiin liittyviä asioita on ollut asianmukaista ja ongelmaa ei ole myöskään löytynyt valtioneuvoston päätöksentekoprosessin osalta. Perustuslakivaliokunta urakoi muistutuksen parissa huomattavan pitkään. Neljästä kohdasta kolme todettiin aiheettomiksi, ja virkamiehen siirtoon liittyvää kysymystä tutkittiin pidempään.

Arvoisa puhemies! Perustuslakivaliokunnan mietinnön johtopäätös on, että edellytyksiä syytteen nostamiselle valtakunnanoikeudessa ei ole. Valiokunnan johtopäätöksen mukaan ulkoministeri Haaviston menettelyä konsulipäällikön siirtämiseksi toisiin tehtäviin on kuitenkin pidettävä moitittavana. Samaan aikaan mietintöön jätetyssä vastalauseessa tuodaan esille, että asiantuntijoiden selvän enemmistön perustellun näkemyksen mukaan oikeudellisesti perusteltu johtopäätös olisi ollut, että ulkoministeri ei ole menetellyt siirtoasiassa lainvastaisesti.

On mielenkiintoista verrata valiokunnan mietintöä ja kahden valiokunnan jäsenen jättämää vastalauseetta. Tavallaan ajattelen, että historiankirjoituksenkin näkökulmasta voi olla ihan hyvä, että myös tämä vastalauseessa esitetty laaja kuvaus asiantuntijoiden eri näkemyksistä ja punninta näiden eri näkemysten välillä jää ikään kuin kirjoihin ja kansiin — tämä siitäkin huolimatta, että perustuslakivaliokunnassa lähtökohtaisesti on syytä pyrkiä yksimielisyyteen. Tänäpä meidän pöydällämme olevasta asiasta, ministerin syyttämiskynnyksestä, valiokunta onkin ollut yksimielinen: syytekyynnys ei ylity.

Arvoisa puhemies! Jotkut ovat kysyneet, miksi lasten oikeuksien näkökulma nousee yhä esiin. On sanottu, että nyt on kyse aivan muusta kuin suomalaisista lapsista vankileirillä. Minä ymmärrän, mistä tämä näkökulma kumpuaa, mutta perustuslakivaliokunnan kuulemien asiantuntijoiden näkemysten perusteella rohkenen haastaa sitä hiukan. Koko asian keskiössä on kysymys siitä, oliko ministerillä hyväksyttävä syy siirtää konsulipäällikkö toisiin tehtäviin ja oliko tämä toimi oikeassa suhteessa lasten pelastamiseen sodan keskeltä vankileirin kaltaisista olosuhteista.

Valiokunnan mietinnössä tätä asiaa ei ole kovin kattavasti käsitelty, mutta mietintöön jätetystä vastalauseesta käy ilmi, että lukuisat asiantuntijat ovat pitäneet tätä kytkentää aivan olennaisena seikkana oikeudellisen arvion näkökulmasta. On siis selvää, kuten edustaja Kontulakin täällä totesi, että myös vastalauseessa esitetylle oikeudelliselle arviolle on kestävät juridiset perusteet: valtaosa valiokunnan kuulemista asiantuntijoista on asettunut samalle kannalle vahvoin perustein. Tämä ei silti poista sitä tosiasiaa, mikä täällä on useaan kertaan todettu, että perustuslakivaliokunnan enemmistö on päätenyt toisenlaiseen johtopäätökseen ja toisenlaiseen oikeudelliseen arvioon, ja se on tietysti se, mitä täällä noudattamme ja kunnioitamme.

Perustuslakivaliokunnan enemmistö on syytekyynnystä koskevan johtopäätöksen lisäksi päätenyt tosiaan pitämään ministerin toimintaa joiltain osin moitittavana. Tämä kannanotto on syytä ottaa vastaan vakavuudella, kuten ministeri Haavisto on tehnyt. Tästä on ollut jos jonkinlaista kuohuntaa julkisessa keskustelussa, mutta minusta ministerin oma lausunto asiasta on varsin tyhjentevä. Hän on sekä tiedotustilaisuudessa, julkisissa esiintymisissään että kahteen otteeseen tänään täällä suuressa salissa todennut ottavansa nämä moitteet

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

vastaan, suhtautuvansa niihin vakavasti ja huomioivansa kaikki perustuslakivaliokunnan esiin nostamat asiat kaikessa toiminnassaan tulevaisuudessa.

Arvoisa puhemies! Hyvät kollegat! Ihan lopuksi haluan vielä kiittää puhemies Anu Vehviläistä siitä, että hän on tarttunut ripeästi näihin hätkähdyttäviin vuotoihin, joita perustuslakivaliokunnan työskentelyn yhteydessä on ilmennyt. Näin ulkopuolisen seuraajan silmin on vaikuttanut välillä siltä, että toimittajat olisivat olleet kärpäsenä valiokunnan kokoushuoneen katossa, niin nopeasti sana on tuntunut kiirivän sieltä lehtien palstoille.

On selvää, että medially on mitä suurimmassa määrin oikeus uutisoida yhteiskunnallisesti merkityksellisistä asioista, kun sellaisia heidän tietoonsa saatetaan. Olen itse vankka avoimuuden kannattaja, ja minusta valiokuntien työtä voisi moniltakin osin avata nykyistä enemmän, mutta tässä ei ole nyt kyse mediasta tai avoimuudesta, vaan tässä on kyse meistä kansanedustajista ja meidän välisestä luottamuksesta. Minusta on yhteisen työskentelymme elinehto, että yhdessä sovitut pelisäännöt ja keskinäinen luottamus kestävät myrskysisissäkin hetkissä. Jakavienkin asioiden äärellä halu ymmärtää ja kunnioittaa eri tavalla ajattelevan kollegan ajatuksenjuoksua voi kantaa pitkälle. Kysymällä kollegalta, mitä tarkoittit, ymmärsinkö oikein, tuottaa melko suurella varmuudella hedelmällisempiä lopputuloksia kuin omien oletuksien revittely lehtien palstoilla — nimettömänä. Ehkäpä nämä viime päivien otsikot ja tämän asian ympärillä käyvät kierrokset ovat jonkinlainen ajankuva, mutta henkilökohtaisesti toivon ja myös uskon, että me voimme opetella olemaan eri mieltä, debatoimaan ja ottamaan vaikka räväkästikin kantaa ja samalla toimia toisiamme kohtaan luottamuksen, vilpittömyyden ja kunnioituksen hengessä.

Yhdyn myös puhemies Anu Vehviläisen huomioon koskien muistutuksentekijöiden osallistumista ministerivastuun asian käsittelyyn perustuslakivaliokunnassa. Se kiistatta herättää kysymyksiä käsittelyn riippumattomuudesta, ja toivon, että tähän asiaan saadaan muutos.

Arvoisa puhemies! Aivan lopuksi. Vuosi sitten välikysymyskeskustelussa totesin näin: ”Asia on yhtä aikaa monimutkainen ja yksinkertainen. Monimutkainen, koska tilanne edellyttää lukuisten eri säädösten, uhkien, oikeuksien ja velvoitteiden yhteensovittamista poikkeuksellisen vaikeissa olosuhteissa, mutta yksinkertainen siksi, [Puhemies koputtaa] että viime kädessä kyse on lapsista, jotka eivät ole valinneet osaansa, joiden lapsuus hupenee tällä hetkellä epäinhimillisissä oloissa vankileirillä.” [Puhemies: Aika!] Ministerivastuun asian käsittelyn aikana 15 suomalaista lasta on päässyt pois leiriltä. Liian moni on kuitenkin yhä siellä, ja meidän oikeudellinen ja moraalinen velvollisuutemme pelastaa nämä lapset ei ole kadonnut. [Ben Zyskowicz: Tässä asiassahan ei juuri tuosta ollut kysymys!]

16.12 Markku Eestilä kok: Arvoisa puhemies! Jatkan siitä, mihin edellinen puhuja jäi. Itse perustuslakivaliokunnassa olleena ja tämän asian käsittelyyn ja mietinnön muodostamiseen osallistuneena kansanedustajana totean, että perustuslakivaliokunta ei nimenomaan käsitellyt sitä asiaa, mihin edellinen puhuja lopetti, eli lasten oikeuksia. Se ei nimenomaan käsitellyt sitä. Se osittain liittyi tietenkin siihen kokonaisuuteen, mutta perustuslakivaliokunta tutki kymmenen kansanedustajan tekemää muistutusta, mikä oli työtehtävä.

Perustuslakivaliokunnalle on annettu joku työ, joka sen pitää tehdä, ja kun tässä salissa nyt on jälleen kerran kyseenalaistettu se, voivatko nämä muistutuksen tekijät osallistua tähän mietinnön tekemiseen, niin minä ainakin kansanedustajana puolustan sekä ihmisten oikeuksia että velvollisuuksia, siinä määrin kuin niitä nyky-yhteiskunnassa enää on. Ja jos

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

minä olen oikeassa, niin ministerivastuulain esitöissä on katsottu, että muistutuksen allekirjoittajat eivät ole esteellisiä käsittelemään perustuslakivaliokunnassa tekemäänsä muistutusta. Ja jos perustuslakivaliokunta on itse todennut, että nämä henkilöt voivat osallistua tähän työhön, niin minkä takia tässä salissa kyseenalaistetaan jälleen kerran perustuslakivaliokunnan toiminta myös tältä osin? Kyse on hallintomenettelystä. Perustuslakivaliokunta itse tietää hallintomenettelyn, sen täytyy tietää, ja johonkinhan se täytyy perustaa, mutta minä ihmettelen tässä salissa koko ajan, että perustuslakivaliokunnan työskentelyä pyritään jollain tavalla koko ajan heittämään epäilyksen alle. Koko tämä keskustelu ja julkinen keskustelu senkin jälkeen, kun eduskunnan mietintö on valmistunut, on vain perustunut mielikuviin, ja koko ajan on heitetty hyviä tarpeita, minkä takia semmoinen toiminta, joka ei nauti lain suojaa, olisi hyväksyttävää, eli tarkoitus pyhittää keinot. Se ei voi olla niin eduskunnassa, koska meillä perustuslaissa lukee, että julkisessa toiminnassa pitää aina noudattaa tarkasti lakia, niin kuin tuossa debatissa itse totesinkin.

Näin ollen minä haluan kiittää perustuslakivaliokunnan puheenjohtajaa ja kaikkia niitä jäseniä, jotka ovat osallistuneet mietinnön tekoon, koska minun täytyy rehellisesti tunnustaa, että olen yllättynyt, kuinka neutraalisti ja kuinka juridisesti perehtyneinä nämä kansanedustajat tekivät pitkäjänteisesti tätä työtä, ja he pystyivät yllättäen — mikä minulle on yllätys — perkaamaan poliittisen toiminnan tästä pois. Siis selvä enemmistö pystyi tekemään tätä työtä poistamalla poliittiset hallitus—oppositio-rajat, joita ei perustuslakivaliokunnassa missään nimessä saa olla, ja myös muut poliittiset jännitteet, ja katsoi asiantuntijoitien lausuntoja, jotka todella erosivat mittavassa määrin, se täytyy myöntää. Mutta sieltä jos joku haluaa eroja hakea, niitä eroja on hyvin monia — koulukuntaeroja, syyttäjäpohjaisilla oli oma näkemys, jollakin professorilla oma näkemys — mutta valiokunta joutui tekemään omalla tavallaan sen mietinnön. Asiantuntijoita on kuultu, mutta jos me täällä itse kukin kansanedustaja jokaisesta asiantuntijalausunnosta valitsemme kohdat, joita rupeamme käymään täällä läpi, niin tämä on pitkä istunto, eikä se millään tavalla muuta perustuslakivaliokunnan mietinnön sisältöä. Ja kun minä ajattelen sen mietinnön jälkeistä aikaa, mitä on tapahtunut, niin pidän kyllä sitä ongelmallisena. Se haastaa perustuslakivaliokunnan vakiintuneen aseman eduskuntainstituutiossa, jos me alamme itse kukin kansanedustaja levittämään tietoa, että kaikki on mennyt oikein, kun ei ole mennyt.

Toki jokainen meistä tietää sen — loppujen lopuksi jo ennen kuin tämä käsittely oli maalissa — että tämä perustuslain 116 §, jossa pitää olla tahallisuus, siellä pitää olla törkeä huolimattomuus, ja nekään eivät vielä riitä: pitää rikkoa olennaisesti ministerin virkavelvollisuuksia, jotta tämä asia sitten käsiteltäisiin valtakunnanoikeudessa, ja tästähän siinä on loppujen lopuksi ollut kysymys, että julkisuudessa on ehkä liian äkkiä tulkittu, mitä ministeri on tehnyt. Niin kuin totesin, perustuslakivaliokunta ei ole tuomioistuinin eikä se jaa rikosoikeudellisia tuomioita. Kyllä perustuslakivaliokunta on käsitellyt tämän rikoslain 40 luvun 7 §:ää, 9 §:ää ja 10 §:ää, ja se on viitannut sinne, jotta me tiedämme, mistä tässä on kysymys, mutta me emme ole ottaneet kantaa, että onko missä määrin rikollista toimintaa esiintynyt tai ollut esiintymättä. Se ei ole meidän tehtävämme.

Eli minun mielestäni perustuslakivaliokunnan asemaa ei pitäisi julkisuudessa liian paljon lähteä horjuttamaan, koska jos moottoritieilläkin kaksi autoa ajaa ylinopeutta, niin ei siitä voi tuomita koko autoilevaa kansaa, että kaikki ajavat ylinopeutta. Kyllä perustuslakivaliokunnan selvä enemmistö on toiminut minun mielestäni erittäin vastuullisesti. Se on päätenyt johonkin lopputulemaan, joka ei ole kelpannut kahdelle kansanedustajalle ja yhdelle puolueelle, jotka sen jälkeen ovat alkaneet horjuttamaan koko perustuslakivaliokunnan

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

asemaa, ja siihen ovat toki muutkin sitten [Eva Biaudet'n välihuuto] tarttuneet. Minun mielestäni tätä ei pitäisi tehdä, ja itse olen ainakin siihen työhön osallistuneena erittäin tyytyväinen kollegoiden vastuulliseen toimintaan.

Mitä tulee ministerin poliittiseen luottamukseen, niin se ei ole millään tavalla tämän perustuslakivaliokunnan agendalla ollut, eikä sitä ole käsitelty, ja sen takia vältän ottamasta kantaa ministerin tulevaisuuteen, poliittiseen uskottavuuteen ja poliittiseen luotettavuuteen, koska se mietintö ei sitä ole käsitellyt.

16.18 Mari Holopainen vihr: Arvoisa herra puhemies! Kuten täällä on todettu, perustuslakivaliokunta päätyi siihen, että edellytyksiä syytteen nostamiselle ulkoministeriä vastaan ei ole. Näin lähes vuoden kestänyt selvittely päättyi. Käsitely alkoi 20. joulukuuta 2019, kun kymmenen perussuomalaisten, kokoomuksen sekä kristillisdemokraattien kansanedustajaa jätti muistutuksen, jossa vaadittiin ulkoministeri Pekka Haaviston virkatoimien lainmukaisuuden tutkimista.

Nämä tapahtumat liittyivät tilanteeseen, jossa ulkoministeriössä on ollut hoidettavana Syyriassa al-Hol-leirille suljettuna olleiden suomalaisten turvallisuutta koskeva akuutti tilanne. Kotiuttamista on pohdittu, kuten täälläkin salissa on käyty lukuisia keskusteluja. Ja toisin kuin täällä todetaan, että tähän ei liittyisi millään tavalla lasten tilanne Syyriassa, kylä täällä perustuslakivaliokunnan materiaaleista on hyvin helposti löydettävissä se, että tämä tilanne koski sitä, että leirillä on ollut vaaranalaisissa oloissa Suomen kansalaisia, joista osa on ollut lapsia. Siitähän tämä kaikki lähti liikkeelle — tarpeesta kotiuttaa nämä lapset — ja siihen liittyi myös paljon poliittisia erimielisyyksiä. [Ben Zyskowicz: Mutta tämä asia ei koske sitä!]

Sen jälkeen tässä meidän vastalauseessamme, jossa yhdymme perustuslakivaliokunnan lausuntoon kohtaan 77 asti, todetaan kuitenkin näin: ”Allekirjoittaneiden mukaan perustuslakivaliokunnan mietinnössä tulisi kuitenkin asiantuntijoiden enemmistön perustellun näkemyksen mukaisesti todeta, että ulkoministeri ei ole toiminut asiassa vastoin sitä hänen virkavelvollisuutensa perustana olevaa normikokonaisuutta, joka muodostuu tavallisen lain tasoisten säännösten ohella perustuslain 22 §:stä ottaen samalla huomioon YK:n yleis-sopimus lapsen oikeuksista, tai menetellyt al-Hol-asiaan liittyvässä ratkaisutoiminnassa muutoin lainvastaisesti.” [Ben Zyskowicz: Tarkoitus pyhittää keinot!] Viittaamme tässä lukuisiin asiantuntijalausuntoihin.

Tätä selvittelyä on käyty pitkään, ja voidaan lukea tästä muistutuksesta, joka tässä meidän materiaalissamme on, että tämä muistutus lähti myös liikkeelle osittain julkisuudessa liikkuneista tiedoista. Täällä kansanedustajat viittaavat esimerkiksi Ilta-Sanomien uutiseen 2.12.2019. Konsulipäällikön siirtotehtävät eivät liittyneet al-Holin lasten kysymyseen. Tämän Haavisto toi esiin tiedotustilaisuudessa. Samalla ministeri totesi, että konsulipäällikkö on yhä tehtävissään eikä virkaa ole avattu. Tässä on viitattu myös Ylen 9.12. viestiin sekä tosiaankin Ilta-Sanomien uutisointiin. Eli me kaikki olimme aika paljon uutisten varassa.

Onko ulkoministeri syyllinen johonkin? Varmaan kaikki pohtivat sitä näiden lehtitietojen varassa. Kenties. En minäkään tiennyt, oliko jotakin tapahtunut. Kenties jotain oli tapahtunut. Uutisotsikkojen perusteella kuukausia sitten näytti siltä. Näin ajattelin, kun olin lehtitietojen varassa. Minulta kysyttiin, pitäisikö hänen erota. Ministerin eron kynnys ei ole korkea, joten en pitänyt sitä poissuljettuna. Usein kohut myös kasvavat.

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

Kun pääsin tutustumaan perustuslakivaliokunnan kuulemisiin ja materiaaliin, tulin aivan toiseen johtopäätökseen. Nyt kaikkien asiantuntijoiden lausunnot, tekemämme vastalause ja sen perustelut ovat avoimesti saatavilla ja arvioitavissa. Ja kuten todettu, perustuslakivaliokunta päätyi siihen, että edellytyksiä syytteen nostamiselle ulkoministeriä vastaan ei ole.

Olisiko minun ja Bella Forsgrénin sitten pitänyt allekirjoittaa mietintö myös niiltä osin, joissa sivuutettiin useimpien asiantuntijoiden näkemykset myös loppupäätelmien osalta? Kyllä varmaan, jos ajattelemme, miten vaikeaa on tässä ympäristössä viestinnällisesti osoittaa, että olemme toimineet näiden asiantuntijalausuntojen pohjalta. Tuleehan tästä lunta tupaan, totta kai. Mekin olisimme halunneet, että perustuslakivaliokunta olisi voinut huomioida tämän asiantuntijalausuntojen kokonaisuuden. Täällä muun muassa edustaja Gustafsson siihen viittasi. Mutta olisiko se ollut moraalisesti oikein? Ei se minusta olisi ollut.

Muutama sana eduskunnasta ja sen toiminnasta ylipäätään. On äärimmäisen tärkeää, että tällaisessa monipuoluejärjestelmässä eduskunnalla on se valta, joka sille on annettu. Tämä ei aina toteudu kuitenkaan. Eduskunta hyväksyy lait ja budjetit, mutta pääseekö se aina vaikuttamaan niihin riittävästi? On tärkeää siis arvioida kriittisesti sekä oman hallituksen että opposition esityksiä.

Mietintöpohjat kirjoittavilla valiokuntaneuvoksilla on tässä eduskunnassa myös useimmiten valtaa määrittää enemmän tai vähemmän sitä lopputulosta, minkälaisiksi meidän mietintömme muodostuvat. Joskus tosiaan on kyse pienemmästä roolista, joskus isommas-ta roolista. Tämä on myös kiinnostava tutkimuskohde eduskunnassa ja myös semmoinen asia, josta on vähemmän puhuttu.

Riisuuko kansanedustaja poliittisen viitan harteiltaan, kun hän astuu perustuslakivaliokunnan huoneeseen? Kenties, mutta arvojaan hän ei riisu. [Ben Zyskowiec: Just näin!] Perustuslakivaliokuntaan, kuten kaikkiin muihinkin valiokuntiin, on valittu edustajat puolueiden voimasuhteiden perusteella. Olisi siis varsin hurskastelevaa sanoa, että sillä ei olisi mitään merkitystä valiokuntien tulkintoihin, onko paikalla puolueiden edustajia, joille esimerkiksi ihmisoikeudet ovat ensisijaisia painopisteitä, vai niitä, joiden mielestä rajat pitää aina laittaa kiinni, tai sanoa, että sillä ei olisi merkitystä, onko paikalla puolueiden edustajia, joille lehdistönvapaus on tärkeä, vai puolueiden edustajia, jotka ajattelevat siitä toisin. [Ben Zyskowiec: Ja tämä koskee myös asiantuntijoita!]

Lakien laatimista ja tulkintaa siis ohjaavat arvot, tavoitteet ja ideologiat: se, millaisin keinoin me haluamme saavuttaa [Puhemies koputtaa] ideaalimaailman — sen parhaan lopputuloksen, johon me kaikki pyrimme. Ja on selvää, [Puhemies: Aika!] että nämä käytännöt olisi varmasti syytä avata tarkemmin. Valiokunnassa lainsäätäjien tehtävä on tosiaankin muokata niitä mietintöjä. [Puhemies: Aika!] Se ei ole mitenkään väärin. Jos me emme tekisi työtämme, niin miksi me täällä olisimme? [Ben Zyskowiec: Puheenvuorossa oli paljon hyvää!]

16.25 Sebastian Tynkkynen ps: Herra puhemies! Perustuslakivaliokunta on todennut ministerin toimineen lainvastaisesti, eikä ministeri näin ollen nauti enää eduskunnan luotamusta. Esitän ministeri Haavistolle epäluottamuslausetta.

Tämä päivä on suomalaisen demokratian ja oikeusvaltion kannalta hyvin surullinen päivä. Joudumme nyt käsittelemään ulkoministeri Haaviston virkatoimien lainmukaisuuden tutkintaa ja niihin liittyen perustuslakivaliokunnan antamaa mietintöä.

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

Muistan, kun olin 14-vuotias teinipoika Oulussa ja tv-uutisissa vilahteli vähän väliä pääministeri Anneli Jäätteenmäki ja puhuttiin jostain paperista ja pääministerin selittelyistä, kuinka hän oli yrittänyt puhua niin totta kuin vain osaa. Lopulta pääministeri joutui eroamaan, kun luottamus oli mennyt. En silloin ymmärtänyt politiikasta oikein mitään ja ihmetelin, että kylläpä nyt on ihmeellistä säätöä. Viime vuonna tulin valituksi tänne eduskuntaan ja vuosi lakiensäätäjänä ja päätöksentekijänä toimiessani on käytännössä opettanut, kuinka tärkeää on luottamus ministereitä kohtaan, jotka meille tuovat asiat päätettäväksi ja valaisevat niiden taustoja.

Arvoisa puhemies! Perustuslaissa ei todellakaan ole turhaan kirjausta ministerien rehellisyysvaatimuksesta. Meillä kansanedustajilla on pelottavan iso vastuu, kun paineemme noita äänestysnappeja tehden päätöksiä, jotka vaikuttavat suoraan kaikkien kansalaisten arkeen, hyvinvointiin ja turvallisuuteen. Jos ministerit toimivat väärin selkämme takana, saatamme tehdä kansanedustajana kohtalokkaita vääriä päätöksiä tai emme pysty puuttumaan tilanteiden kulkuun, jos emme saa oikeaa tietoa.

Tällä punavihreällä hallituskaudella jo se on tuntunut päätöksentekijänä, varsinkin oppositiokansanedustajana, mahdottomalta tilanteelta, että emme saa vastauksia kysymyksiimme, joita esitämme ministereille, esimerkiksi juurikin kyselytunneilla. Mutta vielä epämurkavammalta on tuntunut se, että olemme löytäneet itsemme monta kertaa tilanteesta, pohtimasta, että puhuukohan ministeri totta ja uskallammeko edetä näiden tietojen pohjalta. [Jukka Gustafsson: Miten se liittyy asiaan?]

Pelkästään jo näin alkuvaiheessa tätä ensimmäistä vaalikautta omistajaohjausministeri Paatero, pääministeri Rinne ja valtiovarainministeri Kulmuni ovat joutuneet eroamaan toimiessaan väärin asemassaan. Viimeisimpänä paljastui, että ulkoministeri Haavisto on toiminut lainvastaisesti, ja jos hän olisi virkamies, siitä seuraisi rangaistus. Ministerin korotettu syytesuoja on pelastanut hänet, mutta se ei poista moraalista vastuuta väärin toimimisesta oman politiikan edistämiseksi ja Isis-leirin ihmisten tuomiseksi Suomeen.

Minä kysyn teiltä, ministeri Haavisto: ymmärrätkö te vieläkin, että te olette toiminut lainvastaisesti? Te olette rikkonut lakia. Se, että tässä tuolileikissä teidän istumapaikanne on siellä eikä esimerkiksi tuolla tulkkien tai puhemiehen vierellä olevien virkamiesten kohdalla, antaa teille kyllä erityistä suojaa lain rikkomiseen, mutta ei poista moraalista vastuutanne, jonka usea ministeri on kantanut ennen teitä ja vieläpä vähemmän raskauttavista syistä.

Arvoisa puhemies! Pidän suorastaan anteeksiantamattomana sitä, että kaiken tämän päätteeksi ministeri Haaviston toimien lainvastaisuuden toteamista yritettiin lieventää vihreän puoluetoverin toimesta perustuslakivaliokunnassa, jossa hän tuli politisoineeksi juridisien käsittelyn lähettämällä sähköpostissa lievennysehdotuksia selän takana vain hallituspuolueiden kansanedustajille, vaikka perustuslakivaliokunnassa ei saa olla oppositio—hallitus-rajoja, vaan asiat pitää käsitellä yhdessä. Farssin päätteeksi perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja, SDP:n kansanedustaja puuttui vielä lehdistönvapauteen toteamalla, että tulee antamaan lehdistölle kurinpalautuksen keskeneräisten asioiden uutisoinnista.

Pääministeri Marin, te totesitte vuosi sitten 17.12., että Suomi on oikeusvaltio ja teidän hallituksenne tulee pitämään siitä kiinni, jonka jälkeen sanoitte vielä: ”Tämän todettuani katson erityisesti opposition suuntaan, eikä teitä hävetä”. Mutta nyt, kun epäilyksemme osoittautuivat todeksi ja perustuslakivaliokunta totesi moitteessaan ministeri Haaviston toimineen lainvastaisesti, te pääministeri Marin tiedotitte heti sen jälkeen, että ministeri Haavistolla on hallituksen tuki. Aiotteko te todella pudottaa suomalaisen oikeusvaltion ri-

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

man niin alas, että ministeri saa rikkoa lakia, kunhan ei vain joudu valtakunnanoikeuteen saakka? [Jukka Gustafsson: Annoitteko epäluottamuslauseen omille perustuslakivaliokunnan jäsenille?]

16.31 Inka Hopsu vihr: Arvoisa puhemies! Hyvät kollegat! Perustuslakivaliokunta on mietintönsä tehnyt, ja kiitos perusteellisesta työstä, se on aina hyvä, se, että prosessit venyvät näin pitkiksi, ei ole. Se on inhimillisestikin raskasta, ja oikeusprosesseissa asian venymistä pidetään yleensä huonona.

Minä en ole juristi, aika harva meistä tässä salissa on. Aika harva juristikaan kertoisi vahvoja kantojaan ilman asianosaisten kuulemista tai perehtymistä tutkintaan ja muihin materiaaleihin. Me edustajat perustuslakivaliokunnan jäseniä lukuun ottamatta emme ole sitä voineet tehdä kuin hyvin vaillinaisesti mietinnön ja julki tulleiden asiakirjojen osalta viime päivinä. Itse koen vaikeaksi ottaa kantaa valiokunnan mietinnön hallintolakia ja ulkoasiainhallintolakia koskeviin johtopäätöksiin.

Koetan nyt edustaja Zyskowiczinkin toiveesta pohtia ministeriöiden hallinnollisia näkökulmia. Olen vuoden mittaan keskustellut useamman ministerinä toimineen kanssa — ja tarkennan vielä, että muiden kuin vihreiden — ja kyselty, minkälainen prosessi vastaaviin tilanteisiin on. Ei varmasti ole ensimmäinen kerta, kun virkamiehellä ja ministerillä ja hallituksella on eriäviä näkemyksiä, kuinka toimia. Vastausten mukaan virkamies voi kirjauttaa eriävän näkemyksensä, mutta on sitten velvollinen hoitamaan tehtävänsä. Jos ei sitten tehtäviään hoitaisi, on vaihtoja muihin tehtäviin tehty. Tällainen tehtävävaihdos pitäisi tietysti esimiehen hoitaa ministeriön henkilöstöprosesseja noudattaen. Näiden oikeellisuudesta ja siitä, että lainmukaiset prosessit ovat ministereiden tiedossa, on syytä niistä vastaavien kertoa. Siis näin olettaakseni kaikissa ministerioissa.

Sitä en tiedä, missä kohdin tässä on menty vikaan. Joka tapauksessa ymmärtääkseni virkamies ei ole jättänyt eriävää kantaa, ei itse lapsia koskevaan kysymykseen eikä tehtävistä siirron valmisteluun. Näin totesi valiokunnan puheenjohtaja tiedotustilaisuudessa. Hän totesi myös, että siirron valmisteluprosessiin kuuluu myös siirron laillisuuden selvittäminen. Lisäksi puheenjohtaja totesi, että siirtoa ei tehty.

Valiokunnan jäsenten vastalauseessa, siis vihreiden jäsenten jättämässä vastalauseessa viitataan lausunnon antaneiden enemmistön kantaan, ettei tässä menettelyssä ole ollut lainvastaisia toimia. Tässä lainaus esimerkiksi Ojasen toteamuksesta: ”Esitutkinta-aineiston ja käytössäni olleiden rikosoikeuden ja virkamiesoikeuden asiantuntijalausuntojen perusteella pidän selvänä, ettei ulkoministeri Haavisto ole toiminut vastoin sitä virkavelvollisuutensa perustana olevaa normikokonaisuutta, joka muodostuu tavallisen lain tasoisten säännösten, kuten yt-lain 11 ja 15 §:n, hallintolain 6 ja 34 §:n sekä ulkoasiainhallintolain 17 §:n ohella perustuslain 22 §:stä ottaen samalla huomioon YK:n yleissopimus lasten oikeuksista.” Valiokunnan enemmistö on päätenyt tässä kohtaa toisenlaiseen kantaan. Valiokunta kuitenkin toteaa, ettei heistä virheistä johtuen ylity syytekynnys ja näin asia on tältä osin loppuunkäsitelty eduskunnan hyväksyttyä mietinnön. Ministeri on sanonut ottavansa moitteet huomioon tulevassa toiminnassaan.

Tätä aiempaa asiaa enemmän tiedotusvälineissä on puitu valiokunnan mietinnön valmistelua ja prosessia. Tällä valiokunnalla on tulevaisuudessa muun muassa suuri sote-paketti läpikäytävänä, ja jos jäsenten ei ole mahdollista keskustella luottamuksellisesti keskenään, oli kyse sitten hallituksen tai opposition jäsenistä, minkälaista päätöksentekoa siitä syntyy? Minä koen vaikeaksi luovuttaa tämän vuotavan valiokunnan kokoonpanon kä-

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

siin tulevat perustuslailliset käsittelyt, jos valiokunnan luottamuksellisuutta ei saada kuntoon. — Kiitos siis puhemiehelle tilanteeseen puuttumisesta.

Osittain tähän tilanteeseen varmaan ajaututtiin jo Haaviston asian käsittelyn asetelmas- ta johtuen, jossa muistuttajat istuivat valiokunnassa mietintöä laatimassa. Valtiosääntöoi- keuden professori Tuomas Ojanen sanoi Demokraatin haastattelussa: ”On epäasiallista, että osa muistutuksen tekijöistä arvioi perustuslakivaliokunnassa, onko tapahtunut lainvas- taisuutta, onko syytä epäillä rikoksesta, ja tekevät syyteharkintaa. Jos normaalissa oikeus- elämässä rikosilmoituksen tekijä askaroisi itse syyttäjän roolissa ja arvioisi syytekynnyk- sen ylittymistä, [Wille Rydman: Perustuslakivaliokunta ei ole syyttäjä!] roolit menisivät aivan sekaisin. Lapsikin sen ymmärtäisi.” — Tämä oli sitaatti.

Arvoisa puhemies! Hyvät kollegat! Pidän lopulta ihan hyvänä keskustelua valiokunnan yksimielisyysperiaatteen tarpeellisuudesta kaikissa tilanteissa.

Lopuksi toivon, että tämän mietinnön myötä ja tämän keskustelun myötä lasten hengen- vaarasta pelastamisen laillisuus ja lain velvoittavuus tähän olisi kaikille selvää eikä sitä tar- vitsisi kyseenalaistaa tai puolustella. [Ben Zyskowicz: Siitähän tässä ei ollut kyse!] Mieli- pidevapaus tähän asiaan toki säilyy.

16.37 Mari Rantanen ps: Arvoisa puhemies! Ensinnä pidän erittäin arvokkaana, että mi- nisteri Haavisto on täällä kuuntelemassa tätä keskustelua. Ja aivan alkuun haluan huomaut- taan, että täällä on monessa puheenvuorossa nyt puhuttu lasten oikeuksista, se on varmasti aivan selvä, mutta emmehän unohda sitä, että samalla Suomeen on tullut erittäin radikali- soituneita, kalifaatissa asuneita naisia.

Arvoisa puhemies! Siitä on kutakuinkin vuosi, kun ministerivastuuasia laitettiin alulle. Tuolloin muistutusta pidettiin epäasiallisena jopa maan entisen johdon toimesta. Näyttää kuitenkin siltä, että juridisen näkökulman selvittäminen kuitenkin oli tarpeellista eikä suin- kaan poliittinen toimi, joksi sitä jälleen epäillään. Juridisen puolen osoituksena toimii pe- rustuslakivaliokunnan ilman vihreitä oleva yksimielinen kanta, jossa todettiin ministerin toimineen lainvastaisesti, mutta moitittavuus ei ylittänyt syytekynnystä. Mikäli muistutuk- sen tehneet puolueet olisivat halunneet tehdä politiikkaa, he varmasti olisivat ajaneet syyt- teen nostamista tai vähintään jättäneet vastalauseen. Nyt vastalauseen jättivät vain vihreät, ja jos joku näyttää poliittiselta, sitä on valiokunnan vihreän jäsenen junta hallituspuolueil- le ja vihreän eduskuntaryhmän puheenjohtajan pyrkimys vaikuttaa perustuslakivaliokun- nan sisään.

Perustuslakivaliokunta on todennut ulkoministeri Haaviston toiminnan olleen vastoin hallinto- ja ulkoasiainhallintolakia, ja sen moitittavuutta ei voida pitää kokonaisuutena ar- vioiden vähäisenä. Valiokunnan mukaan edellytyksiä syytteiden nostamiselle ei kuiten- kaan ole ministerin korotetun syytekynnyksen vuoksi. Asian juridinen puoli on nyt käsitel- ty loppuun, ja se on, kuten perustuslakivaliokunta on todennut.

Vaikka rikosoikeudellista vastuuta ei koidu, tulisi poliittinen vastuu kuitenkin kantaa. Itse asiassa ministerin korotetulle syytekynnykselle on peruste, ja se on juuri poliittisen vastuun ensisijaisuus. Käytännössä se tarkoittaa siis sitä, että väärin toiminut ministeri eroaa tai hänet erotetaan tehtävästään. Seuraan surullisena sekä ulkoministeri Haaviston että vihreiden ja koko hallituksen asian maton alle lakaisemista. Asiat ovat juuri sitä, miltä ne näyttävät.

Ministereitä on Suomessa ja maailmalla eronnut vähemmästäkin, esimerkiksi Virossa koulutusministeri erosi viime kuussa virka-auton väärinkäyttämisestä muun muassa lasten

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

kouluun kuljettamisen vuoksi. Suomessa on taannoin erottu jopa tekstiviestien takia, mutta myös viime aikoina ministeriaitio on ollut tuulinen paikka ja töppäykset ovat johtaneet henkilövaihtoihin.

Onko tässä tapauksessa käsi noussut virheen merkiksi? — Ei, käsi ei ole noussut. Miettinnön mukaan valiokunnalle toimittamassaan vastineessa ministeri Haavisto kiistää tehneensä väärin. Vihreiden viestinnässä ja omassa blogissaan Haavisto korostaa itselleen suosiollisten asiantuntijoiden mielipidettä ja puolustelee menettelyä lasten edulla. Käynnissä on todellinen viherpesu. [Ben Zyskowicz: Spinnaus!] Lasten oikeuksien edistäminen sinänsä on tärkeää, mutta sitäkin tulee tehdä tarkoin lakia noudattaen.

Muistutuksen mukainen ministerin toimien kyseenalaistaminen on kohdistunut ulkoministeriön virkamiehen epäasialliseen muiluttamiseen. Virkamiehen vaihtamista on alettu suhmuroimaan heti tämän kyseenalaistettua ministerin toimien lainmukaisuuden — aivan kuten virkamiehen kuuluukin tehdä, jos hän epäilee väärinkäytöstä. Valiokunnan mietintö ja siinä olevat viittaukset esitutkintapöytäkirjaan piirtävät selvän kuvan ja aikajanan siitä, miten Haavisto pyrki syrjäyttämään konsulipäällikön tehtävästään. Syyksi Haavisto kertoo luottamuspuolan. Luottamuspuola ei kuitenkaan ole ulkoasiainhallintolain mukainen peruste siirrolle, vaan siirtymisvelvollisuuden tulee palvella toiminnallisia tarpeita. Lisäksi valiokunnan mukaan ministerin kaavailu konsulipäällikön siirtämiseksi oli hallintolain kannalta ylimitoitettu toimi ja jatkunut vielä asioiden uudelleenjärjestelyn eli erityisedustajan nimittämisen jälkeenkin.

Päämäärä ei voi pyhittää keinoja. Perustuslakivaliokunnalle on selvää, että hyväksyttävänkään päämäärän toteuttamiseksi ei virkatoimissa voi menetellä vastoin julkisen vallankäytön lakiperusteisuutta. Valiokunnan mukaan viranomaiset ovat tilanteen mahdollisesta erikoislaatuisuudesta huolimatta jopa poikkeusoloissakin velvollisia noudattamaan tarkoin lakia ja toimimaan hyvän hallinnon periaatteiden mukaisesti.

Arvoisa puhemies! Millaisen viestin tämä antaa jatkossa ministeriöihin ja niiden virkamiehille? — Että ministerit voivat jatkossakin toimia näin joutumatta siitä vastuuseen. Jo vuosi sitten uutisoitiin, että ulkoministeriössä vallitsee pelon ilmapiiri. Nykyinen tilanne ei oletettavasti tee ainakaan parempaa tuon ilmapiiriin hälventämiseksi. Tässä tapauksessa niin oma puolue kuin hallitustoveritkin ovat rientäneet vakuuttamaan luottamustaan ministeri Haavistoa kohtaan. Sen sijaan ulkoministeriön virkamiehiä aletaan nyt tutkia, ovatko he syyllistyneet asiassa rikokseen. Se olisi kaiken huippu, että ministeri luistelee kaikesta, myös poliittisesta vastuustaan ja virkamies tuomitaan.

Todellako luottamus säilyy ministeriin, jonka on kuvailtu menettävän malttinsa asioiden käsittelyssä ja jonka ministeriössä todella vuosi sitten todettiin vallitsevan pelon ilmapiiri? Todellako luottamus säilyy, vaikka perustuslakivaliokunta on esittänyt toiminnan olleen lainvastaista? Nämäkö ovat niitä ominaisuuksia, joita ministerin toimeen parhaalla henkilöllä on? Se kertoo tästä hallituksesta paljon. Se kertoo vihreiden hallitustovereista, mutta erityisesti vihreistä itsestään. Erikoinen on näkymä rehellisestä ja taitavaksi tunnustusta henkilöstä.

Vihreät ovat kirkasotsaisesti ensimmäisenä vaatimassa oikeusvaltion periaatteiden kunnioittamista silloin, kun se sopii heidän agendaansa. Kuitenkin he ovat myös aina ensimmäisinä rikkomassa näitä periaatteita käytännön tilanteissa, oli kyseessä sitten poliittiset virkanimitykset tai perustuslakivaliokunnan työn politisoiminen tai kuten nyt ministerin menettely virkamiestä kohtaan. Tulee mieleen, oletteko te katsoneet milloin viimeksi peiliin ja mitä sieltä näkyi. Hiukan toisia parempi peilikuvako? Kysynkin hallitukselta: hy-

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

väksyisittekö te tällaisen käytöksen poliittisilta vastustajiltanne? Olisitteko valmiita katsomaan sormien läpi lainvastaista menettelyä myös silloin? — Eikö teitä hävetä?

Arvoisa puhemies! Tähän loppuun on siis hyvä vielä muistuttaa, miksi valtiosäännössä on ministerillä korotettu syytekynnys: siksi, että poliittinen vastuu on ensisijainen, ja se tarkoittaa tässä kohtaa ministeri Haaviston luottamusta eduskunnassa. Tästä asiasta keskustelun puute on suorastaan hämmästyttävää.

Näillä perustein kannatan edustaja Tynkkysen esitystä, ettei ministeri Haavisto nauti eduskunnan luottamusta.

16.45 Mikko Kinnunen kesk: Arvoisa herra puhemies! Kannatan perustuslakivaliokunnan puheenjohtajan Ojala-Niemelän esitystä siitä, että ulkoministeri Pekka Haavisto ei ole kysymyksessä olevassa asiassa menetellyt virkatoimissaan perustuslain 116 §:n tarkoittamalla tavalla lainvastaisesti.

Perustuslakivaliokunta on 110 vuotta vanha, eduskuntamme vanhin valiokunta. Se turvaa osaltaan demokratiaamme, kansanvaltaa, perustuslakimme ja oikeusvaltion toteutumista täällä Suomessa. Jokainen perustuslakivaliokunnan jäsen kantaa omalta osaltaan vastuuta siitä, että valiokunta säilyttää arvovaltansa ja riippumattomuutensa. Me valiokunnan jäsenet toimimme siellä yksityisinä henkilöinä, kansan edustajina, emme ole siellä puolueittemme asialla. Tekemämme lakien ennalta tehtävä perustuslaillinen arviointi on osoittautunut historian varrella toimivaksi. Valiokuntatyö on toimivampi kuin vasta jälkikäteen toimiva perustuslakituomioistuin. Perustuslakivaliokunnan päätehtävä on arvioida hallituksen esityksiä perustuslain näkökulmasta, ovatko ne perustuslain mukaisia vai pitääkö niitä muuttaa. Valiokunta arvioi lakiesityksiä myös kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valossa ja antaa tästä lausuntoja muille valiokunnille. Nyt olemme antaneet mietinnön ministerivastuuasiassa, joka kuuluu Ahvenanmaa-asioiden, saamelaisasioiden ja vaaliasioiden ohella valiokunnan tehtäviin. Oli kysymys lausunnon tai mietinnön tekemisestä, meidän ei tule ottaa vastaan ohjeita tai neuvoja valiokunnan ulkopuolelta, ei puoluejohtolta, eduskuntaryhmältä eikä ministereiltä. Valiokunnassa ei saa olla hallitus—oppositioasetelmaa. Teemme siellä yhdessä oikeudellista arviointia, johon poliittisten intohimojen ei tule vaikuttaa. Jokaisen valiokunnan jäsenen tulee omaa päätöstä tehdessään olla saman tiedon lähteillä.

Arvoisa puhemies! Meidän kaikkien tulee varjella perustuslakivaliokunnan arvovaltaa. Puhemies Vehviläinen on toiminut asian puolesta — kiitokset hänelle. Hän nosti esille ministerivastuuasian allekirjoittajien osallistumisen työskentelyyn. Minulla itselläni ei ole aihetta moittia edustajatoverieni työtä, mutta pidän hyvänä sitä, että asiaa pohditaan. On syytä muistaa, että valiokunnan jäsenet voivat ministerivastuulain perustelujen mukaan olla allekirjoittajina ministerivastuusiin liittyvissä muistutuksissa ja voivat osallistua sen jälkeen asian oikeudelliseen käsittelyyn valiokunnassa. Niin toimittiin myös nyt, ja se on laillista. Vuosikymmenten varrella, ajan saatossa, tässä on toki haluttu olla varovaisia, eivätkä valiokunnan jäsenet ole kovin usein olleet allekirjoittajien joukossa. Uskon, että varovaisuuden linja on edelleen hyvä linja, tulevinakin aikoina.

Presidentti Niinistö kantaa huolta valiokunnan asiallisesta ja kunnioittavasta ilmapiiristä. Toivomus asiallisesta ja kunnioittavasta ilmapiiristä sopii toki koko eduskuntamme ja työyhteisömme työskentelyyn. Me kaikki kannamme osaltamme vastuun demokratian kulmakiven arvovallasta.

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

Arvoisa puhemies! Perustuslakivaliokunta on nyt antanut mietinnön ministeri Haaviston asiassa. Aikaa meni kokonainen vuosi, ja vaikka kysymys on oikeudellisesti vaikea, tällaiset asiat tulisi voida jatkossa hoitaa nopeammin.

Valiokunta ei ottanut kantaa al-Holin lasten auttamiseen vaan ministerin virkatoimien laillisuuteen. [Ben Zyskowicz: Kuulitteko, vihreät?] Siirtäessään konsulipäällikkö Tuomista toisiin tehtäviin ministeri on toiminut erityisedustajan nimeämisen jälkeen hallintolain ja ulkoasiainhallintolain vastaisesti, mistä valiokunta antoi moitteet. Arvostan sitä, että ministeri totesi täällä, että ottaa moitteet vastaan ja paneutuu huolella valiokunnan mietintöön ja ottaa ne lukuun kaikessa tulevassa toiminnassa.

Haluan nostaa mietinnöstä myös syyttömyysolettaman. Suomi on oikeusvaltio, jossa henkilö on niin kauan syytön, kunnes hänet todetaan syylliseksi tuomioistuimessa. Perustuslakivaliokunnan moitteen kohteena olevat asiat eivät mene ministerin korotetun syytekynnyksen vuoksi tuomioistuimeen, syytekynnyks ministerivastuuasiassa ei ylity.

Perustuslakivaliokunta pyrkii juridisesti kestävässä mietinnössään ja lausunnoissaan yksimielisyyteen. Se on tärkeä tavoite. Esimerkiksi viime viikolla teimme yksimielisen lausunnon oppivelvollisuuslaista. Tässä ministerivastuuasiassa ei saatu aikaan yksimielistä mietintöä. Toivoin sitä aivan prosessin loppuun asti, ja voin todeta, että siinä melkein onnistuimme. Uskon, että opimme tästä prosessista. Uskon, että meillä kaikilla on halu kantaa vastuuta valiokunnan ja demokraattisen järjestelmämme arvovallasta ja riippumattomuudesta.

Muistetaan pitää myös tässä keskustelussa juridiikka ja politiikka erillään. Toimitaan niin, että voimme luottaa toisiimme, puhutaan kunnioittaen toisillemme.

16.52 Olli Immonen ps: Arvoisa puhemies! Käsittelyssä oleva perustuslakivaliokunnan mietintö koskien perustuslain 115 §:n mukaista muistutusta ulkoministeri Pekka Haaviston virkatoimen lainmukaisuuden tutkimisesta muodostaa perustellun ja kestäväen juridisen kokonaisuuden. Valiokunta on tehnyt asiassa huolellista työtä punnitien tarkkaan erilaisia oikeudellisia argumentteja. Valiokunnan mietinnössä ei näy politiikka, eli politiikkaa ei ole sotkettu mukaan juridiseen mietintöön.

Sitä minäkään en kuitenkaan perustuslakivaliokunnan jäsenenä pidä asianmukaisena, että mietinnön valmisteluvaiheessa on ilmeisen selvästi nojattu valiokunnan normaaleista menettelytavoista poikkeaviin tapoihin toimia.

Ministerivastuun asian käsittely saatettiin vireille kymmenen kansanedustajan allekirjoittamalla muistutuksella. Muistutuksessa valiokuntaa pyydettiin selvittämään ministeri Haaviston toiminnan lainmukaisuutta al-Holin leirillä olevien Suomen kansalaisten tai Suomesta sinne päätyneiden henkilöiden kotiuttamista koskevassa asiassa.

Kuten edellä on tuotu useaan kertaan tämä perustuslakivaliokunnan kanta esiin, niin valiokunta katsoo, että ulkoministeri Haaviston menettelyä konsulipäällikkö Tuomista koskevassa siirtoasiassa on pidettävä hallintolain ja ulkoasiainhallintolain vastaisena ja siten moitittavana. Kuitenkaan perustuslain 116 §:ssä ministerisyyteen nostamiselle asetettu korotettu syyksiluettavuusvaatimus eli tahallisuus ja törkeä huolimattomuus eikä ministerin virkavelvollisuuksien rikkomisen olennaisuusvaatimus täyty. Näin ollen edellytyksiä syytteen nostamiselle ei ole.

Perustuslakivaliokunta arvioi myös muistutuksen kolmea muuta kohtaa, mutta niiden osalta valiokunta ei pidä ministerin menettelyä lainvastaisena.

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

Arvoisa puhemies! Oleellista asiassa on se, että viranomaisiin saa käyttää toimivaltaansa ainoastaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin. Valiokunta näkee, että ministeri Haavisto on käyttänyt harkintavaltaansa osin hallintolain 6 §:ssä tarkoitetun tarkoitussidonnaisuuden periaatteen vastaisesti määritessään ulkoministeriön virkamiesjohdon siirtämään konsulipäällikkö Tuomisen pois tehtävistään erimielisyyden vuoksi.

Valiokunta painottaa myös, että viranomaisten toimien on oltava oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Tällöin puhutaan suhteellisuusperiaatteesta. Ministeri Haavisto ei ole selvittänyt lievempien keinojen käytön mahdollisuutta, vaan hän jatkoi Tuomista koskevan virkasiirron valmistelua vielä senkin jälkeen, kun erimielisyyttä aiheuttaneet tehtävät oli jo siirretty pois Tuomiselta al-Hol-asioita hoitamaan nimetyille väliaikaiselle erityisedustajalle. [Ben Zyskowicz: Tästä on kyse!]

Virkamiehen siirtotoimeksiannon on perustuttava toiminnallisiin tarpeisiin. Valiokunnan mielestä ministeri Haaviston pyrkimykselle siirtää konsulipäällikkö toisiin tehtäviin voidaan lähinnä vain tapahtumainkulun alkuvaiheessa arvioida olleen al-Hol-asian hoitamiseen liittyviä toiminnallisia tarpeita.

Arvoisa puhemies! Kuten täällä salissa on tänään useaan kertaan todettu, ministeri ei voi hyväksyttävänkään päämäärän toteuttamiseksi, kuten esimerkiksi erilaisten ihmisoikeuksien edistämiseksi, menetellä vastoin lakia ja hyvän hallinnon periaatteita. Tarkoitus ei pyhitä keinoja. Lakien ja hyvän hallinnon periaatteiden noudattaminen niin ministerien kuin muidenkin vallankäyttäjien toimesta on oikeusvaltiossa ensiarvoisen tärkeää.

Arvoisa puhemies! Edellä mainittuun viitaten totean, että yhdyn tähän perustuslakivaliokunnan mietintöön ja kantaan.

16.57 Jenni Pitko vihr: Arvoisa puhemies! Olemme nyt puimassa ministerivastuuasiasiaa liittyen ulkoministeri Haaviston toimintaan al-Holin leirin suomalaislapsien pelastamiseen liittyvässä toiminnassa. Perustuslakivaliokunnan mietinnön johtopäätös on, että edellytyksiä syytteen nostamiselle valtakunnanoikeudessa ei ole. Laittomuuksia, joiden perusteella ministerisyyte voitaisiin nostaa, ei ole tapahtunut.

Tutkintapyyntöön johtanut toiminta lähti liikkeelle siitä, että ulkoministeri toimi aktiivisesti al-Holin leirin suomalaislapsien pelastamiseksi — lapsien, jotka olivat itse täysin syyttömiä tilanteeseensa, lapsien, joiden ei kuulu olla sota-alueella, lapsien, jotka tarvitsivat kiireellistä apua. Pyhittääkö tarkoitus keinot, on moni täällä kysynyt. On selvää, että tässä syyteasiassa myös perustuslakivaliokunnan kuulemat asiantuntijat näkivät, että lasten oikeus vaati ministeriltä toimimista. Ministerillä oli selvä velvollisuus pyrkiä turvaamaan leirillä olevien suomalaisten lasten edun ja oikeuksien toteutuminen lapsen oikeuksien yleissopimuksen ja perustuslain mukaisesti — sekä moraalinen että juridinen velvollisuus.

Usean perustuslakivaliokunnan kuuleman asiantuntijan mielestä valmistellulle siirrolle toisiin tehtäviin oli perusteet, jotka löytyivät nimenomaan lasten oikeuksien turvaamisesta. Monien näiden asiantuntijoiden mielestä tämä toimintalinjan turvaaminen on ollut oikeutettu peruste valmistella siirtoa. Professori Olli Mäenpää muun muassa lausui näin: ”Siirtämisen tarkoituksena oli erityisesti varmistaa ulkoministeriön toimintakyky ja yhteinen toimintalinja, jotta ministeriö pystyisi riittävän tehokkaasti toteuttamaan sen toimivaltaan ja tehtäviin lain ja ihmisoikeusvelvoitteiden mukaan kuuluvat toimet al-Holin leirillä vangittuina olevien suomalaisten lasten oikeuksien ja etujen turvaamiseksi.” Hän jatkaa, että ”tätä on arvioni mukaan perusteltua pitää lain mukaan hyväksyttävänä tarkoituksena siirtämistoimivallan käyttämiselle, kun otetaan huomioon myös uudesta aineistosta

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

ilmi käyvä konsulipäällikön ilmaisema haluttomuus toteuttaa ministeriön ja viime kädessä valtioneuvoston toimintalinjaa sekä suoranainen kieltäytyminen toimimasta virkavelvollisuuksien perusteella konsulipalvelulain mukaisesti”. Mäenpää jatkaa vielä näin, että ”toiseen tehtävään siirtämisen valmistelu oli siten hallintolain 6 §:ssä säädetyn tarkoituksidonnaisuuden periaatteen mukainen toimintatapa”.

Valtiosääntöoikeuden professori Tuomas Ojanen lausui näin: ”Suomalaisilla viranomaisilla on perustuslain 22 §:ään ja kansainvälisiin sopimuksiin, varsinkin YK:n lapsen oikeuksia koskevaan yleissopimukseen, perustuva velvollisuus pyrkiä aktiivisesti auttamaan ja suojaamaan kaikin laillisin keinoin al-Holissa olevien Suomen kansalaisten oikeuksia etenkin siltä osin, kun kysymys on alaikäisistä Suomen kansalaisista leirillä.” On selvää, että ilman kytköstä lasten pelastamiseen leiriltä ei tätä arviota ministerin toiminnasta voida toteuttaa. Mietintöön jätetyssä kahden perustuslakivaliokunnan jäsenen vastalauseessa onkin tullut hyvin esille se fakta, että asiantuntijoiden selvän enemmistön perustellun näkemyksen mukaisesti olisi voinut myös todeta, että ulkoministeri ei menetellyt siirtoasiassa lainvastaisesti — selvän enemmistön perustellun näkemyksen.

Arvoisa puhemies! Se, mistä perustuslakivaliokunta on yhtä mieltä, on se, että syytekytnys ei ylity. Ministeri Haavisto on kertonut ottavansa perustuslakivaliokunnan viestin nöyrästi vastaan ja korjaavansa toimintaansa. Tästä on varmasti hyvä jatkaa.

Arvoisa puhemies! Lopuksi haluan oikaista pari väitettä, joita vihreää eduskuntaryhmää vastaan on esitetty tässäkin salissa. Ryhmämme edustajat perustuslakivaliokunnassa eivät ole toimineet tässä syyteasiassa, kuten eivät missään muussakaan asiassa perustuslakivaliokunnassa, puolueen nimissä vaan riippumattomina valiokunnan jäseninä, kuten perustuslakivaliokunnassa toimitaan.

En myöskään ole itse eduskuntaryhmän puheenjohtajana missään tilanteessa hakenut keneltäkään tukea jäsenillemme tässä asiassa. En ole edes ollut tietoinen jäsentemme aikomuksista jättää eriävä mielipide enkä siten myöskään sen sisällöstä. En ole ottanut syyteasiaa esille hallitusryhmien puheenjohtajien kesken, en suullisesti enkä kirjallisesti missään vaiheessa.

Edustaja Rantanen äsken esitti nämä huhupuheisiin liittyvät syytteet. Koen sen hyvin kummalliseksi tässä salissa, sillä kukaan ei ole esittänyt tälle väitteelle todisteita eikä kukaan ole ilmoittanut olleensa tällaisen vaikuttamisen kohteena.

Perustuslakivaliokunta on itsenäinen, politiikasta vapaa koko Suomen demokraattisen järjestelmän kulmakivi, ja sellaisena meidän täytyy sitä vaalia. Haluan tässä myös kiittää eduskunnan puhemiehen Anu Vehviläisen aloittamasta työstä tietovuotojen ehkäisemiseksi tulevaisuudessa.

17.03 Hilikka Kemppi kesk: Arvoisa herra puhemies! Minä olen valiokunnan jäsen ja olen ollut mukana tässä prosessissa kutakuinkin alkumetreiltä loppumetreille saakka käsittelemässä tätä ministerivastuukysymystä perustuslakivaliokunnassa. Tämä on vaatinut valiokunnalta poikkeuksellista tarkkuutta. Olen myös selkä suorassa valiokunnan enemmistön päätöksen takana. Tämän ministerivastuukysymyksen takana on vuoden työ: 29 kokousta, 65 tuntia kokoustamista, asianosaiset ja 16 asiantuntijaa, poliisien esitutkintapöytäkirjat, tuhansia sivuja. Tämän kysymyksen merkitys on suuri myös demokratian avoimuuden ja oikeusvaltion kannalta. Näitä asioita minä haluan edustaa.

Perustuslakivaliokunta ei ole tuomioistuin. Valiokunnan jäsenenä tehtävänäni ei ole arvioida puolueiden toimintaa tai ministerin tulevaisuutta, vaan ministerin toimintaa tosi-

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

seikkoihin perustuen ja niihin kysymyksiin perustuen, mitkä ministerivastuukysymyksessä on itsessään nostettu. Näitä tosiseikkoja meille on jaettu.

Perustuslakivaliokunta antoi ministeri Haavistolle moitteita hallintolain ja ulkoasiainhallintolain huolelliseen noudattamiseen liittyen, joihin on suhtauduttava erittäin vakavasti. Perustuslakivaliokunta on kuitenkin yksimielinen siitä, että edellytyksiä syytteen nostamiselle ei ole. Ministerivastuukysymyksessä on kyse aina korotetusta syytekynnyksestä. Selvä enemmistö valiokunnasta on päässyt yhteiseen mietintöön, mitä pidän erittäin arvokkaana, ja se nojaa vahvasti asiantuntijalausuntoihin.

Huomaan, että viimeisten päivien tapahtumat ovat horjuttaneet luottamusta perustuslakivaliokunnan toimintaan. Koen itse, että perustuslakivaliokunta on toimintakykyinen ja se on kyennyt käsittelemään Haaviston ministerivastuukysymyksen asiallisesti viimeisten päivien vuotoja lukuun ottamatta. Vuotoja en voi hyväksyä, ja ne ovat nähdäkseni vaarantaneet myös ministerin oikeusturvaa joiltain osin. Pidän vakavana sitä, että perustuslakivaliokunnasta on vuodettu tietoa ulos ja sen toimintaan on pyritty vaikuttamaan täten ulko-parlamentarisesti median kautta.

Olen käynyt tutustumassa myös toiseen vaihtoehtoon kuin perustuslakivaliokunta, nimittäin Saksan Karlsruhessa olevaan perustuslakituomioistuimeen. En pidä sitä parempana vaihtoehtona. Siellä päätökset tulevat takautuvasti, eikä päätösten perustuslaillisuudesta ole tietoa siinä kohtaa, kun asiat muuttuvat. Viive voi johtaa merkittäviin ihmisoikeusrikkomuksiin, elinkeinovapauden vaarantumiseen tai esimerkiksi lasten oikeuksien heikentämiseen. Suomalainen järjestelmä on nähdäkseni parempi. Minä olen valmis puolustamaan perustuslakivaliokunnan toimintaa.

Ja sitten itse mietintöön. Täällä salissa on annettu sellainen mielikuva puheissa aina silloin tällöin, että juuri valmistunut mietintö olisi puutteellinen eikä valiokunnan enemmistö olisi siinä huomionnut lasten oikeuksia riittävästi. Tosiasiassa mietinnössä on huolellisesti arvioitu kokonaisuutta myös lasten oikeuksien toteutumisen näkökulmasta. Minulle on äärimmäisen tärkeää, että lasten oikeudet toteutuvat kaikissa tilanteissa, enkä aina piiruaakaan periksi niiden noudattamisessa. En usko, että myöskään valiokunnan muut jäsenet ovat sellaiseen valmiita. Täältä talosta ei lähde sellaista perustuslakivaliokunnan mietintöä ulos, jossa lasten oikeuksien sopimusta olisi rikottu. Lapsen etu on ensisijaista, ja tämä ihmisoikeussopimus on erittäin raskauttava. Myös perustuslakivaliokunta on käynyt siitä runsaasti keskustelua. Tässä mietinnössä on huomioitu lapsen oikeudet, ja niistä on mietinnössä myös vahvoja kirjauksia.

Lausuntojen suhteen pitää myös muistaa, kuten lausunnonantajatkin painottavat lausunnoissaan erittäin kunnioitettavalla tavalla, että heillä on erityisosaamista vain tietynlaisiin oikeudellisiin kysymyksiin. Valtiosääntöoppineet toteavat, että heillä ei ole rikosoikeudellista asiantuntemusta, ja päinvastoin. On selvää, että rikosoikeuden asiantuntijat kiinnittävät vähemmän huomiota esimerkiksi lasten oikeuksiin kuin sellainen oikeusoppinut, jonka toiminnan ytimessä on lasten oikeuksiin liittyvät oikeuskysymykset. Siksi meillä kuitenkin on perustuslakivaliokunta, jossa kykenemme tekemään mielestäni tasapainoista kokonaisuutta saamiemme asiantuntijalausuntojen ja tosiseikkojen pohjalta. Erityisasiantuntemukselle on annettava valtavasti arvoa. Perustuslakivaliokunta ei tee mietintöjään asiantuntijoiden huutoäänestyksen perusteella, se käyttää aina itsenäistä harkintavaltaa. Perustuslakivaliokunta ei myöskään arvioi koko tapausta vaan ainoastaan ministerin roolia tässä tapauksessa esitettyjen epäilyjen osalta. Esimerkiksi virkamiesten toiminta ei kuu-

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

lu perustuslakivaliokunnan arvioitavaksi, eikä se ole siksi merkityksellistä tässä keskustelussa.

Mitä tulee ministerivastuukysymyksen käsittelyyn, kysymyksen allekirjoittajat ovat lain mukaan oikeutettuja itse osallistumaan asian käsittelyyn. En viittaa nyt tähän tapaukseen vaan laajemminkin, kun sanon, että näkisin, että parempi ratkaisu olisi varmasti se, että me eriyttäisimme kysymyksen asettajat ja kysymyksen käsittelijät laissa toisistaan. Näkisin, että ministerivastuukysymyksen aukottomuutta tulisi tarkastella edelleen ja selkeyttää siihen liittyviä normeja.

Ja loppuun: Oman kokemukseni perusteella perustuslakivaliokunta on tämän talon työllistävin valiokunta. Se on eduskunnan kivijalka ja oikeusvaltion perusta. Siellä emme ota ohjeita kollegoiltamme vaan toimimme tiedon ja oman oikeudentuntomme kautta. Poliittika ei kuulu perustuslakivaliokuntaan.

17.10 Sakari Puisto ps: Arvoisa puhemies! Ministeri! Käsittelyssä on perustuslain 115 §:n mukainen muistutus ulkoministeri Pekka Haaviston virkatoimen lainmukaisuuden tutkimisesta. Oikeudellisessa arvioinnissaan perustuslakivaliokunta katsoo, että ulkoministeri Haaviston menettelyä konsulipäällikkö Tuomista koskevassa siirtoasiassa on pidettävä hallintolain ja ulkoasiainhallintolain vastaisena ja siten moitittavana. Valiokunnan mielestä Haaviston menettelyn moitittavuutta ei voida pitää kokonaisuutena arvioiden vähäisenä. Kuitenkaan perustuslain 116 §:ssä ministerisyytteen nostamiselle asetettu korotettu syyksiluettavuusvaatimus, tahallisuus tai törkeä huolimattomuus, tai ministerin virkavelvollisuuksien rikkomisen olennaisuusvaatimus eivät täyty. Näin ollen edellytyksiä syytteen nostamiselle ei ole.

Arvoisa puhemies! Yhdyn perustuslakivaliokunnan mietintöön ja sen kantaan.

17.12 Mirka Soinikoski vihr: Arvoisa puhemies! Tässä tapauksessa on kyse lasten oikeuksista ja heidän pelastamisestaan vankileirin hengenvaarallisista olosuhteista. Lasten oikeuksien sopimus velvoittaa Suomen valtiota siihen, ja ulkoministeri Haavisto tätä velvollisuutta pyrki tehtävässään toteuttamaan. YK:n lapsen oikeuksien komiteaan on rekisteröity Suomea koskeva valitus vankileirillä olevia lapsia koskien. Leiriltä sotatoimialueelta on saatu pelastettua 15 lasta Suomeen. Alueen olosuhteet ymmärtäen on päivänselvää, että kyseessä ei ole tavanomainen työtehtävä. Haluan osaltani kiittää kaikkia tähän haastavaan tehtävään osallistuneita. Toivon, että viranomaiset täällä kotimaassa pystyvät suojelemaan näitä lapsia ja takaamaan heille turvalliset kasvuolosuhteet myös jatkossa ja näille viranomaisille taataan siihen riittävä työrauha.

Arvoisa puhemies! Valiokuntien normaaleja työtapoja on julkisuudessa vääristelty tietoisesti. Lausuntoluonnoksia käsitellään yhdessä ja erikseen, ja pyrkimyksenä on päästä lainsäädännössä mahdollisimman hyvään lopputulokseen. Eriävän mielipiteen ja vastalauseen jättäminen valiokunnan mietinnöstä tai lausunnosta on aivan normaali menettelytapa, vaikka ensisijaisena ja yhteisenä pyrkimyksenä on päästä asian kannalta yhteisymmärrykseen. [Ben Zyskowicz: Totta!] Sen sijaan tietojen vuotaminen julkisuuteen ja sitä kautta yritykset vaikuttaa perustuslakivaliokunnan työskentelyyn eduskunnan ulkopuolelta on erittäin vakavaa. [Ben Zyskowicz: Totta!] On hyvä asia, että asian käsittely etenee nyt puhemies Vehviläisen ohjauksessa ja tarvittaviin toimiin on ryhdytty.

Arvoisa puhemies! Perustuslakivaliokunta oli yksimielisesti sitä mieltä, että ministeri Haaviston kohdalla syytekyynnys ei ylity. Vastalauseessa tuodaan selvästi esille, että asian-

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

tuntijoiden enemmistön perustellun näkemyksen mukaisesti lausunnossa olisi pitänyt todeta, että ulkoministeri ei menetellyt siirtoasiassa lainvastaisesti. Ja toisin kuin edustaja Rantanen täällä aiemmin väitti, ministeri Haavisto on selväsanaisesti kertonut ottaneensa valiokunnan moitteet vastaan, ja ministeriön toimintatapoja muutetaan vastaisen varalta.

17.14 Tiina Elo vihr: Arvoisa puhemies! Perustuslakivaliokunta on viimein saanut valmiiksi käsittelynsä kymmenen kansanedustajan muistutuksesta koskien ulkoministeri Pekka Haaviston toimintaa Syyriassa al-Holin leirillä olevien suomalaisten kotiuttamiseksi. Prosessi on ollut pitkä, ja on kaikkien osapuolien kannalta tärkeää, että se saadaan viimein päätökseen.

Täällä on käyty perusteellisesti läpi perustuslakivaliokunnan mietinnön sisältöä. Mietinnön johtopäätös on, että edellytyksiä syytteen nostamiselle valtakunnanoikeudessa ei ole. Sellaisia laittomuuksia, joiden perusteella ministerisyyte voitaisiin nostaa, ei siis ole tapahtunut. Edelleen valiokunnan johtopäätöksen mukaan ulkoministeri Haaviston menettelyä konsulipäällikön siirtämiseksi toisiin tehtäviin on kuitenkin pidettävä moitittavana, ja ministeri Haavisto on myös vakavasti nämä moitteet ottanut vastaan.

Mietintöön jätetyssä vastalauseessa tuodaan esille, että asiantuntijoiden selvän enemmistön perustellun näkemyksen mukaisesti olisi ollut perusteltua todeta, että ulkoministeri ei menetellyt myöskään siirtoasiassa lainvastaisesti. Tätä kokonaisuutta me täällä nyt käsittelemme.

Ulkoministerin motiivi toiminnalleen virkamiehen siirron valmistelussa oli Suomen lainsäädännöstä ja kansainvälisistä sopimuksista johtuva lapsen oikeuksien sekä perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisvelvoite. Valtioneuvoston toimintalinja lasten auttamiseksi on ollut välttämätöntä suomalaisten lasten hengen suojelemiseksi. Ulkoministerillä on juridinen velvollisuus tätä asiaa edistää. Valtaosa perustuslakivaliokunnassa kuulluista asiantuntijoista oli sitä mieltä, että tässä tapauksessa ja tilanteessa oli asiallisiin perusteisiin nojautuva toiminnallinen tarve virkamiehen siirtymisvelvollisuudelle. Tämä näkökulma perustuu oikeusoppineiden asiantuntijoiden lausuntoihin, joita on kattavasti koottu mietintöön jätettyyn vastalauseeseen.

Arvoisa puhemies! Nyt olemme tekemässä juridista, emme poliittista harkintaa. Perustuslakivaliokunta katsoo, ettei perusteita syytteen nostamiseen ole. Valiokunta teki syyteharkinnan ja päätyi tähän johtopäätökseen. Ministerillä on velvollisuus pyrkiä aktiivisiin toimin turvaamaan leirillä olevien suomalaisten edun ja oikeuksien toteutuminen lasten oikeuksien yleissopimuksen ja perustuslain 22 §:n mukaisesti. Myös tavoite pohjautuu siis lakiin. Juuri tästä pohdinnasta asiassa on kyse. Oikeudellisten asiantuntijoiden enemmistö katsoi, että konsulipäällikön siirto oli oikeasuhtainen toimi ja sillä oli hyväksyttävä peruste.

Arvoisa puhemies! Julkisuudessa on keskusteltu perustuslakivaliokunnan työn politisoinnuksesta. Tämä keskustelu on tärkeää käydä. Pidän ongelmallisena sitä, että asian vireille laittaneita muistutuksen tekijöitä on ollut valiokunnassa käsittelemässä asiaa. Kuten täällä on todettu, se on laillista. Se on kuitenkin omiaan herättämään epäilyn valiokunnan työn riippumattomuudesta. [Wille Rydmanin välihuuto] On tärkeää, että tämä asia on nostettu tässäkin keskustelussa esiin ja että siihen tartutaan.

On vielä todettava, että olen huolissani ja järkyttynyt perustuslakivaliokunnasta tapahtuneista vuodoista. Kiitos puhemies Vehviläiselle, että hän on tähän asiaan tarttunut. Olen itse vankka avoimuuden puolustaja ja pidän sitä demokratian ja päätöksenteon kivi-

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

jalkana, mutta avoimuuden rinnalla aivan yhtä olennaista on luottamus. On todella vaikea kuvitella, miten tätä työtä voisi tehdä, jos keskinäinen luottamus menetetään. Tämä koskee niin perustuslakivaliokuntaa kuin eduskuntatyötä yleisesti. [Olli Immonen: Ja ministerin!]

Lopuksi totean vielä, että perustuslakivaliokunta oli yksimielinen siitä, että lasten auttamiseksi pois al-Holin leiriltä tehdyt päätökset on tehty oikealla tavalla ja laillisin menettelyin. Lukuisat asiantuntijat ovat katsoneet, että kytkentä ministerin lapsen oikeuksia koskevien velvoitteiden ja näiden nyt arvioinnin kohteena olevien toimien välillä on olennainen nimenomaan oikeudellisen arvioinnin kannalta.

17.19 Atte Harjanne vihr: Arvoisa puhemies! Perustuslakivaliokunnan mietinnön pihvi on selkeä ja kiistaton: edellytyksiä nostaa syytettyä ei ole. Tältä osin valiokunta on yksimielinen. Valiokunta pitää kuitenkin ulkoministerin toimintaa moitittavana. Tältä osin vastalause on toisilla linjoilla.

Vastalauseetta on moitittu poliittiseksi, mutta suosittelen perehtymään itse vastalauseeseen ja sen perusteluihin ennen tämän leiman lyömistä. Se pohjautuu kattaviin juridisiin argumentteihin, kuten perustuslakivaliokunnassa pitääkin.

On myös huomionarvoista, että kuulluista asiantuntijoista suurin osa ei nähnyt ministerin toiminnassa varsinaista lainvastaisuutta. Perustuslakivaliokunnan kannan määrittää tietysti valiokunta itse. Se on yksiselitteisen selvä: perustuslakivaliokunta antoi moitteet ministerille. Se on vakava asia. Tältä osin ministeri on nähdäkseni vastannut aivan asianmukaisesti, että paneutuu mietintöön ja ottaa moitteet huomioon tulevassa toiminnassaan.

Oppositioista on esitetty moitteiden johdosta epäluottamusta ministerille. Se on poliittinen, ei juridinen kysymys, eikä oppositiosta kumpuava kanta ole tässä varsinaisesti yllätys — ennen tätä perustuslakivaliokunnan prosessia oppositio esitti käytännössä samasta asiakokonaisuudesta epäluottamusta ministerille. Koko juridinen prosessi näyttäytyykin monelle poliittisen toimenpiteen poliittisesti motivoituneena jatkona, mikä ei ole erityisen kunniakasta perustuslakivaliokuntainstituutiolle. [Ben Zyskowitz: Toisin kuin teidän toiminta!]

Ongelmallista, vaikkakaan ei laitonta, on sekin, että samoja edustajia toimi tässä sekä muistutuksen alullepanijoina että sen käsittelijöinä — tällainen yhdistetty syyttäjän ja tuomarin rooli ei ole hyvä lähtökohta neutraaliin käsittelyyn. [Wille Rydman: Perustuslakivaliokunta ei ole syyttäjä eikä tuomari! — Olli Immonen: Kumpaakaan!]

Muistutuksen luonne ei tietenkään muuta prosessin lopputulosta. Perustuslakivaliokunta on päätenyt kantaansa perusteellisen ja pitkän työn päätteeksi lukuisten kuulemisten ja massiivisen aineiston pohjalta. Näin ovat toki tehneet myös vastalauseen tekijät.

Perustuslakivaliokunnan arvovalta ja toimintakyky ovat kriittisen tärkeitä tämän talon toiminnalle. Tässä on kokonaisuudessaan nyt kohentamisen paikka — ja kiitos tässä puhemies Vehviläiselle asiaan tarttumisesta. Jahka tämä tapaus on saatu käsiteltyä, lienee hyvä hetki pohtia ja keskustella, olisiko nykyisessä järjestelmässä myös varsinaisen remontin tarvetta esimerkiksi siltä osin, tulisiko ministerivastuuasioiden käsittely siirtää korkeammalle oikeudelle. — Kiitos.

17.22 Vilhelm Junnila ps: Arvoisa puhemies, kuten keskustelusta olette huomannut, voivat myös perustuslakivaliokunnan käsittelemät asiat olla haasteellisia, ja toivon teille menestystä, kun siirrytte uuteen tehtäväänne.

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

Tämä keskustelu kuitenkin vahvistaa Yleisradion elokuista uutisointia, jonka mukaan Haaviston palvonta vihreissä saa jo jumalaisia piirteitä. Olennaista kuitenkin on, että perustuslakivaliokunta tuli siihen tulokseen, että ministeri Haavisto on toiminut lainvastaisesti siten kuin hallintolaki ja ulkoasiainhallintolaki muutoin edellyttävät. Ministerin menettelyä on siten pidetty valiokunnan toimesta moitittavana. Siksi kannatan edustaja Tynkysen esittämää epäluottamuslausetta.

Valtakunnanoikeuden kannalta on välttämätöntä esittää ministerille kysymys, ja arvostan sitä, että ministeri on täällä paikalla siihen vastaamassa — vastauksenne on tärkeä. Ministeri Haavisto, vastatkaa kysymykseen: yrittivätkö valtiosihteeri Anttonen, alivaltiosihteeri Puustinen ja mahdollisesti muut johtavat virkamiehet saada teidät luopumaan päätöksestä siirtää konsulipäällikkö, ja kerrottiinko teille, että päätökseen liittyi laillisia ongelmia erityisesti sitten, kun erityislähettiläs nimitettiin hoitamaan al-Holin asioita? Ministeri Haavisto, vastatkaa ”kyllä” tai ”ei”, ja jos haluatte perustella vastaustanne, niin eduskunta kuulee kyllä teitä tarkalla korvalla. Jos [Johannes Koskisen välihuuto] edellä mainittu asia tuli ministerin tietoon ja jos sitä on ministerille perusteltu perustuslakivaliokunnan toteamalla lainvastaisuudella, on silloin myös todennäköiset syyt epäillä Haavistoa tahallisuudesta virkavelvollisuuden rikkomisesta, ja tällöin myös korkeampi syyksiluettavuus täyttyy. Tätä asiaa ei siis ole perustuslakivaliokunnassa käsitelty eikä poliisikuulusteluissa ja asiantuntijalausunnoissa ministeriltä kysytty, vaikka näiltä virkamiehiltä näin onkin tehty. Ministeri Haavisto, toistan vielä kysymyksen: yrittivätkö valtiosihteeri Anttonen, [Johannes Koskinen: Ei!] alivaltiosihteeri Puustinen ja mahdollisesti muut johtavat virkamiehet saada teidät luopumaan päätöksestä siirtää konsulipäällikkö, ja kerrottiinko teille, että asiaan liittyi laillisia ongelmia? Muistutan samalla ministerivastuulaista ja siitä, että eduskunnalle on puhuttava totta.

Lopuksi totean, ettei hyvä tarkoituskaan pyhitä keinoja.

17.24 Noora Koponen vihr: Arvoisa puhemies! Perustuslakivaliokunnan pitkä ja perusteellinen prosessi on tullut päätökseen. Prosessi on epäilemättä ollut pitkä ja vaativa niin valiokunnan jäsenille kuin ministerille itselleen. Valiokunnan johtopäätös on, että edellytyksiä syytteen nostamiselle valtakunnanoikeudessa ei ole. Sellaisia laittomuuksia, joiden perusteella ministerisyyte voitaisiin nostaa, ei ole tapahtunut. Valiokunnan johtopäätöksen mukaan ulkoministeri Haaviston menettelyä konsulipäällikön siirtämiseksi toisiin tehtäviin on kuitenkin pidettävä moitittavana.

Mietintöön jätetyssä vastalauseessa tuodaan esiin, että asiantuntijoiden selvän enemmistön näkemyksen mukaisesti olisi pitänyt todeta, että ulkoministeri ei menetellyt siirtoasiassa lainvastaisesti. On aivan selvää, että kunnioitamme perustuslakivaliokunnan mietintöä, eikä itse ministeri Haavistokaan ole missään vaiheessa vähätellyt perustuslakivaliokunnan mietinnön lopputulemaa. Päinvastoin, hän on sanonut ottavansa valiokunnan mietinnön sisältöineen vakavasti.

Meitä vihreitä on täällä toistuvasti moitittu siitä, että nostamme keskusteluun Syyrian al-Holin leirin lapset, ikään kuin he eivät kuuluisi tähän keskusteluun, jota käymme täällä tänään. [Ben Zyskowicz: Tässä asiassa ei siitä ole kyse! — Jukka Gustafsson: Koko kokonaisuus!] Samalla on kuitenkin todettava perustuslakivaliokunnan kuulemien lukuisien asiantuntijoiden katsoen, että kytkentä ministerin lasten oikeuksia koskevien velvoitteiden ja näiden arvioinnin kohteena olevien toimien välillä on olennainen [Eva Biaudet: Juuri näin!] nimenomaan oikeudellisen arvion kannalta. Vaikka perustuslakivaliokunta ei

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

ole nimenomaisesti käsiteltykään al-Holin leirin lasten tilannetta, se ei tarkoita sitä, etteikö se olisi merkityksellinen osa tässä prosessissa ja aihe tässä salissa. Näiden faktojen jälkeen ja niiden keskellä on sanottava seuraava.

Arvoisa puhemies! Olen elänyt hetket, joissa olen hiljaa mielessäni toivonut: kunpa lasta ei pelottaisi niin paljon. Olen nähnyt tilanteet, joissa lapsi on tuntenut olevansa yksin täysin vieraassa maailmassa. Olen rakentanut elämää toivoen, että maailmasta olisi mahdollista tehdä heille kaikille turvallinen: sellainen, jossa jokainen pieni käsi, johon on syntynyt mustelmia, otettaisiin turvaan.

Olosuhteet al-Holin leirillä eivät ole eivätkä ole olleet sellaiset, joissa lasten perusoikeudet toteutuvat. Leirillä lapset näkevät nälkää ja palelevat, etsivät turvallista ja lämmintä nukkumapaikkaa, jossa joku peittelisi heidät. Leirillä he näkevät ja ehkä jopa kokevat kuolemaa, jolle kukaan ei mahda yhtään mitään. Siellä lapsia pelottaa.

Minä en ole perustuslakiasiantuntija enkä juristi mutta tiedän, miltä tuntuu, kun oman lapsen puolesta pelottaa. Siinä murtuu vahvinkin sydän. Siksi ajattelen, että maailma ei tarvitse ketään muita ihmisiä yhtä paljon kuin heitä, jotka puolustavat lapsia.

Palaan vielä hetkeksi perustuslakivaliokunnan kuulemien asiantuntijoiden enemmistön näkemykseen siitä, että ministerin toimivaltaa ei käytetty ulkoasiainhallintolain vastaisesti ja että konsulipäällikön siirrolle oli toiminnallinen tarve, joka liittyy ihmisoikeusvelvoitteiden toteuttamiseen, [Ben Zyskowicz: Sekö pyhittää keinot?] tässä tapauksessa lasten pelastamiseen leiriltä. [Välihuutoja]

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: No niin, keskitetäänpä sitten tänne päin puhe.

17.29 Mauri Peltokangas ps: Arvoisa puhemies! Haluan myös tässä vaiheessa kiittää ministeri Haavistoa paikallaolostanne. Tämä päivä ei varmasti ole teille helppo.

Perustuslakivaliokunta totesi kuluvin vuoden helmikuussa esitutkintakynnyksen ylittyvän. Heinäkuulle kestäneen esitutkinnan päätteeksi poliisi totesi, että ulkoministeriä on syytä epäillä virkarikoksesta. Perustuslakivaliokunta on nyt pitkän ja perusteellisen pohdinnan päätteeksi todennut, että ministeri on toiminut lainvastaisesti. Syytekynnys ministerivastuuasiassa ei kuitenkaan valiokunnan mukaan ylity, koska ministereitä koskee korotettu syytekynnys. Perustuslakivaliokunnan tehtävä on ollut pohtia asiaa pelkästään juridisesta näkökulmasta. Nyt on aika pohtia asiaa poliittisesta näkökulmasta.

Arvoisa puhemies! Lähtökohtana pidän, että ministerin tehtävää voi Suomessa hoitaa rehelliseksi tunnettu henkilö. Nyt on todettu, että ministeri on toiminut sekä hallintolain että ulkoasiainhallintolain vastaisesti. Voidaan siis yksikantaan todeta, että ministeri ei enää täytä ministerikelpoisuusvaateen mukaista lauseketta ”rehelliseksi tunnettu henkilö”. On täysin selvää, että vaikka syytekynnys ei ylity, on ministeri toiminut lain kirjaimen vastaisesti, ja näin ollen minun on katsottava, että ministeri ei voi nauttia eduskunnan luottamusta. [Jukka Gustafsson: Mutta ei se hänestä epärehellistä tee!]

Ministerin olisi mielestäni enemmän kuin viisasta vetää asiasta johtopäätökset. Tässä kohtaa on hyvä huomioida, että huomattavasti vähäpätöisemmistäkin syistä on jouduttu valtioneuvoston jäsenyydestä eroamaan ja on itse erottu. Mikäli ero ei ole tämän käsittelyn lopputulos, voidaan valtiopäivien mielestäni julistaa taantuneen ja uusi normaali tässä arvostamassani instituutiossa on hyväksyttävä lainvastainen toiminta.

Arvoisa puhemies! Kannatan edustaja Tynkkysen esiin tuomaa epäluottamuslausetta ministeri Haavistolle. — Kiitos.

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

17.32 **Jani Mäkelä ps:** Arvoisa puhemies! Täällä on monesti sanottu, että tarkoitus ei pyhitä keinoja, ja näin onkin. Nyt täytyy kuitenkin todeta vielä se, että ei se tarkoituskaan tässä kyllä ihan niin hyvä ollut kuin mitä täällä on haluttu antaa ymmärtää, eli kyllä se tarkoitus oli tuoda aikuisia ihmisiä Suomeen näiden lapsien ohella vähintäänkin — aikuisia, joiden on syytä epäillä osallistuneen terroristijärjestön toimintaan. Näitä aikuisia on maahan menestyksellisesti tuotu, ja nyt täällä salissa sitten hurskastellaan lasten maahantuomisella. [Eva Biaudet'n välihuuto]

Kun täällä salissa on käsitelty eräitä muita vastaavia tapauksia, tai ainakin perustuslakivaliokunnan käsittelemiä tapauksia, on usein esitetty argumentti, että olisi jollain tavalla epäillyn oman oikeusturvan kannalta suotuisaa, että asia käsiteltäisiin oikeudessa. Muistan tätä argumenttia käytetyn aika useastikin tuossa hieman syksymmällä. Nyt kuitenkin täällä salissa ei ole esitetty argumenttia, että ministeri Haaviston oikeusturvan kannalta olisi suotuisaa käsitellä tämä asia valtakunnanoikeudessa, jotta hänen mahdollinen syyttömytensä sitten voitaisiin todeta. Mistä tällainen kaksoisstandardi johtuu? [Eva Biaudet'n välihuuto] Tässä asiassa on aivan sama kuvio kuin monessa muussakin: Maali siirtyy sen mukaan, mihin sitä halutaan siirtää. Standardi on erilainen erilaisille ihmisille. Vihreillä ei ole samat säännöt kuin muilla tässä salissa tai tässä maassa. [Eva Biaudet: Eikä perussuomalaisilla!]

Vihreät asemoivat itsensä tässä asiassa varsin pahasti nurkkaan. Heistä on paljastunut vahva oikeusvaltion vastainen toimintatapa. Edustaja toisensa jälkeen vihreistä on käynyt täällä pöntössä kyseenalaistamassa perustuslakivaliokunnan mietinnön, kyseenalaistamassa perustuslakivaliokunnan ainakin joidenkin asiantuntijoiden uskottavuuden, heidän lausuntonsa, ja mikä pahinta, kyseenalaistamassa valiokuntakollegoidensa uskottavuuden ja puolueettomuuden heidän toimiessaan täysin lakien ja asetusten mukaisella tavalla tässä eduskunnassa. Tämä on aivan uskomatonta siihen nähtynä, että te itse olette jääneet kiinni julkisuudessa, tulleet häväistyksi epäasiallisesta vaikuttamisyrityksestä valiokunnan toimintaan. Täällä teidän eduskuntaryhmänne puheenjohtaja väittää asioita, joita käytännössä Helsingin Sanomat on valtakunnan levikillä todistanut paikkansa pitämättömiksi liittyen näihin WhatsApp-ketjuihin ja muihin vastaaviin. Kuinka te kehtaatte? Se on aivan uskomatonta kuunneltavaa.

Kuten aiemmassa puheenvuorossa totesin, on myös käsittämätöntä, että ministeri jatkaa tässä maassa tehtävässään niin kuin mitään ei olisi tapahtunut, kun hän ei joudu valtakunnanoikeuteen. Eihän tämä ole mitään sivistysvaltion tai demokratian toimintaa, tämä on bananivaltion toimintaa, joka vetää lokaan koko oikeusvaltion tässä maassa. [Jukka Gustafsson: No no, nyt menee vähän liian pitkälle jo!]

Arvoisa puhemies! Kannatan edustaja Tynkkysen tekemää epäluottamuslause-esitystä ministeri Haavistolle. Vihreiden kannan tähän asiaan me tiedämme. He puolustavat ministeriä loppuun asti, mutta tässä luottamuslauseasiassa kääntäisin katseeni myös muihin hallituspuolueisiin. Onko nyt varmasti niin, että keskustalle esimerkiksi ne siltarummut sinne maakuntaan vihreiden tuella ovat niin tärkeitä, että te olette valmiita tämän hallitusyhteistyön jatkamiseksi — kaiken sen muun ohella, mitä olette tehneet — antamaan luottamukseenne ministerille, joka toimii perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan lainvastaisesti? Miettikää vähän, mitä te teette. Suomen kansa seuraa teidän tekemistänne.

17.36 **Markus Lohi kesk:** Arvoisa puhemies! On pakko tähän alkuun todeta, että minusta edustaja Mäkelän puheenvuoro ei kyllä ehkä ollut ihan sopivuuden rajoissa. [Jani Mäkelä:

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

Kuka sitä arvioi!] — Sanon henkilökohtaisen näkemykseni. — Minusta tässä kyllä kannattaisi nyt keskittyä, kun ollaan kuitenkin siinä määrin vakavankin asian äärellä, että ollaan ministerivastuuasiaa käsittelemässä, tähän oikeudelliseen arvioon eikä lähteä tällä suuntaan tai toiseen tekemään politiikkaa kovin vahvasti. Ymmärrän sen, että ministerien tulee nauttia aina eduskunnan luottamusta — näin tulee olla, mutta se on ehkä päiväjärjestyksen toisen asian paikka, jos aletaan voimakkaasti sitä poliittista luottamusta punnitsemaan.

Haluan hyvin selkeästi sanoa, että silloin, jos syytekynnys ei ylity ja oikeus ei käsittele asiaa, niin syyttömyysolettaman mukaisesti henkilö on syytön. Ja minusta on tärkeää, että me myös kerromme kansalaisille, että näin on. Emme siis vastuullisina poliitikkoina, jotka asian tiedämme, lähde sosiaalisessa mediassa tai täälläkään vihjailemaan syyllisyydestä, vaan kunnioitamme tätä oikeusvaltioperiaatetta. [Ben Zyskowiezin välihuuto]

Perustuslakivaliokunnan rooli tässä tapauksessa on verrattavissa syyteharkintaan, jossa punnitaan, onko syytä viedä asiaa oikeuteen, tässä tapauksessa valtakunnanoikeuteen. Ja sitten, jos asia sinne etenisi, valtakunnanoikeus ratkaisisi syyllisyyden. Aivan sama koskee aikaisemminkin täällä salissa tänä vuonna käsiteltyjä asioita, joissa tämä sali on ratkaissut, annetaanko syyttämislupaa vai ei. Niittenkin tapausten kohdalta, kun syyttämislupaa ei ole annettu, henkilöä on pidettävä syyttömänä.

Haluan myös selkeästi todeta, että vastalauseen laatiminen perustuslakivaliokunnassa tai äänestäminen perustuslakivaliokunnassa eivät ole mitenkään moitittavaa toimintaa. [Ben Zyskowiez: Oikein!] Jos se perustellaan asianmukaisesti oikeudellisin argumentein, ei siinä ole mitään väärää. Itse asiassa, kun olen itse ollut yhdeksän vuotta perustuslakivaliokunnan jäsenenä, olen, tunnustan, aika monesti vikonut sitä, että yritetään saada tavallaan yksimielinen mietintö, joissakin tilanteissa jopa liian kovalla paineella tehdä jonkunlainen päätös, joka sitten aiheuttaa ristiriitoja sisäisesti, ettei koe sitä oikeaksi. Sen takia sanon, ettei siinä ole mitään tuomittavaa tai moitittavaa. Haluan selkeäsanaisesti myös todeta, että olen erittäin voimakkaasti mietinnön kannalla. Myös sen loppupäätelmän kannalla, jossa todetaan, että Pekka Haavisto ei ole kysymyksessä olevassa asiassa menetellyt virkatoimissaan perustuslain 116 §:ssä tarkoitetulla tavalla lainvastaisesti.

Mutta haluan myös todeta sen, että ehkä tässä ongelmat eivät ole tässä perustuslakivaliokunnan mietinnössä, eivätkä sen vastalauseessakaan, mutta kyllä ongelmia liittyy sen jälkeiseen viestintään. Ja itse otan sen takia sen esille, että olen huolissani perustuslakivaliokunnan ja sitä kautta koko eduskuntainstituution arvovallasta. Jos viestinnällä lähdetään mitätöimään perustuslakivaliokunnan mietintöä argumenteilla, että tässä olisi jotenkin kysymys lasten oikeuksista tai lasten auttamisesta, niin minusta se johtaa pahasti harhaan. Ei perustuslakivaliokunta tätä käsitellessään ottanut kantaa, saako lapsia auttaa tai voiko niitä auttaa. Minusta totta kai lapsia pitää auttaa ja voi auttaa. Tässä otettiin kantaa ihan muihin kysymyksiin ja ratkottiin juridisia kysymyksiä muulta kannalta. Ja tässä mielessä voin sanoa, että paheksun kyllä sen tyypistä viestintää, jossa korostetaan asiantuntijoitte enemmistön kantaa ja sekoitetaan tämä lasten auttamiseen. Se johtaa pahasti harhaan, koska normaalitilanteessa, kun perustuslakivaliokunta ottaa kantaa vaikkapa valtiosääntöoikeuden tulkintaan, niin ei sillä ole merkitystä lopun päätä, kuinka monta asiantuntijaa on jotakin mieltä ja kuinka monta toista mieltä, vaan vain valiokunnan lopullisella kannalla on merkitystä. Ja valtiosääntöoikeuden asiantuntijat ovat sen jälkeen tulkinnoissaan sitä mieltä, mitä valiokunta on ollut mieltä. Se ohjaa seuraavia tulkintoja. Tämä on vähän erityyppinen asia, mutta kyllä ottaisin tällaisen rinnastuksen. Ja sen takia pitäisi kyllä kaikkien mei-

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

dän yhdessä huolehtia arvokkaalla puheella, toistemme kunnioittamisella, siitä, että perustuslakivaliokunnan arvovalta säilyisi eikä sen päätöksiä lähdettäisi mitätöimään.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Nyt annan ministeri Haavistolle, joka joutuu poistumaan virkatehtävistä johtuen, puheenvuoron, 3 minuuttia.

17.41 Ulkoministeri Pekka Haavisto: Arvoisa puhemies! Kiitoksia. Olen ollut tämän vuoden aikana ylpeä siitä, että en ole jättänyt mitään virkatehtävää hoitamatta tämän perustuslakivaliokuntakäsittelyn vuoksi, ja joudun tänään toteamaan sen saman. Suomessa on kansainvälinen vieras, jota isännöin, mutta lupaan lukea kaikki tämän jälkeenkin pidetyt puheenvuorot ja kaikki ne evästyksiset ja opastukset, joita niissä on, hyvin tarkkaan ja käydä ne vielä läpi. Haluan kiittää eduskuntaa tässä vaiheessa hyvästä keskustelusta ja edustaja Lohta erinomaisesta puheenvuorosta.

Ehkä yhtä asiaa vielä voisin täsmentää. Täällä muun muassa edustaja Junnila ikään kuin vielä avasi tätä tosiseikastoa ja halusi kuulustelupöytäkirjojen ja valiokunnan monenker-
taisen kuulemisen jälkeen vielä lisätietoa näistä asioista. Ne ovat kaikki ymmärtääkseni sellaisia, jotka sieltä pöytäkirjoista löytyvät poliisitutkinnan osalta ja muuta, niin että en lähde niitä tässä erikseen toistamaan. Jätin valiokunnan mietinnön yhteydessä itse asiassa kolme kertaa loppulausunnon sen vuoksi, että valiokunta vielä halusi kuulla asiantuntijoita ja sitten vielä ja sitten vielä asiantuntijoita. Nämä kolme loppulausuntoa ovat hyvin laajoja tässä suhteessa. Kun täällä on puhuttu prosessista, niin ehkä sellainen ainoa toivomukseni tulevissa tällaisissa valiokuntakäsittelyissä on se, että kun loppulausunto pyydetään, niin silloin valiokunta olisi tehnyt jo sen päätöksen, että ei enää kuule lisää asiantuntijoita — ellei nyt loppulausunto erikseen anna aivan jotain dramaattista aihetta siihen — koska se on varsin työläs, sitä ei aivan yksin kirjoita, ja siinä tarvitaan juridista apua ja näin poispäin. Ajattelin siinä vaiheessa, kun kolmatta loppulausuntoa tehdään, että nyt on kyllä lopun lopun loppulausunto menossa.

Kiitan myöskin perustuslakivaliokuntaa asiallisesta työstä. Ne kerrat, kun itse olen ollut siellä kuultavana, ovat sujuneet hyvin asiallisesti, kysymykset ovat olleet asiallisia ja keskustelu asiallista. Eli oma kuvani siitä perustuslakivaliokunnan työvaiheesta on kyllä se, siinä ei ole kyllä mitään moitittavaa. Ja haluan kiittää myöskin valiokunnan puheenjohtajaa siitä, että ministerille on aina tarjottu oikeissa vaiheissa mahdollisuus tulla kuulluksi ja esittää oma näkökantansa ja huolehdittu siitä, että siihen varataan riittävästi aikaa, että sen voi tehdä. Että omalta puoleltani tältä osin ei ole mitään moitittavaa.

Kiitan. Ja valitan sitä, että joudun poistumaan virkatehtäviin. — Kiitos.

17.44 Wille Rydman kok: Arvoisa herra puhemies! Kun vuosi sitten olin eräiden muiden kansanedustajien kanssa laittamassa Haavisto-tutkintaa vireille, ei palaute ollut yksinomaan innostunutta. Yksien mielestä ulkoministerin toiminnassa ei ollut riittävästi moitteiden aihetta, toisten mielestä taas perustuslakivaliokunnan jäsen ei olisi saanut olla käynnistämässä tutkintaa, johon tulee osallistumaan itse. Tämä väite on esitetty tänään tässä salissa lukuisia kertoja. Tämä väite on moninkertaisesti paitsi järjetön myös suorastaan lakimme ja valtiosääntömme perusratkaisujen vastainen. Siinä tulkitaan esteellisyysääntöjä jollakin sellaisella tavalla, joka on suomalaiselle lainsäädännölle täysin vieras. Perustuslakimme mahdollistaa jopa sen, että perustuslakivaliokunta itse kollektiivina käynnistää ministerivastuuprosessin. Tulisiko tällöin perustuslakivaliokunnasta kollektiivina jäävi kä-

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

sittelemään itse käynnistämäänsä ministerivastuuprosessia? Prosessi on mahdollista käynnistää myös esimerkiksi kymmenen kansanedustajan muistutuksella. Ja ministerivastuuasioiden käsittelystä säädetyn lain perusteluissa nimenomaisesti todetaan, ettei prosessin käynnistämiseen osallistuminen muodosta jääviyttä osallistua itse tutkintaan. Ja miten ihmeessä jääviys voisi syntyä siitä, että vaatii asian ottamista käsittelyyn? Silti tällaista virheksitystä on tässäkin salissa tänään toisteltu vaikka kuinka paljon. Se on, kuulkaas, hyvät edustajat, varsin vastuutonta.

Korostettakoon vielä erikseen: perustuslakivaliokunta ei ministerivastuuasioissa ole sen enempää syyttäjä kuin tuomarikaan. Tämä koskee myös kaikkia prosessiin osallistuvia. He eivät toimi syyttäjinä eivätkä tuomareina. Perustuslakivaliokunta vain tutkii. Väitteet ja vihjaukset muusta ovat sitä tuomittavampia, mitä korkeammalta podiumilta ne esitetään. Ministerivastuuasian käynnistävä kansanedustajien tekemä muistutus ei myöskään ole haastehakemus vaan valtiopäivätoimi. Siihen ei sisälly valtiosääntöisessä mielessä yhtään sen suurempaa jääviyttä kuin mitä on hallituspuolueiden edustajilla perustuslakivaliokunnassa käsitellessään hallituksen esityksiä. Ei siis ole jääviyttä, muun väittäminen on koko valtiosääntömme perusrakenteiden kyseenalaistamista.

No, mutta itse asiaan.

Tämän asian käsittely perustuslakivaliokunnassa kesti liki vuoden. Helmikuussa valiokunta totesi esitutkintakynnyksen ylittyvän asiassa tietyiltä osin ja pyysi valtakunnansyyttäjää toimittamaan asiassa esitutkinnan. Tämä esitutkinta kesti heinäkuulle asti. Perustuslakivaliokunta ei sitä pitkittänyt, mutta asia oli hyvin monimutkainen, ja sen päätteeksi poliisi totesi, että ulkoministeriä on syytä epäillä virkarikoksesta.

Tämä tapaus on ollut oikeudellisesti erittäin haastava. Sitä kuvastaa muun muassa tutkinnan pitkä kesto, yli 1300-sivuinen esitutkintamateriaali ja perustuslakivaliokunnan kuulemien asiantuntijoiden huomattavan erilaiset oikeudelliset arviot tapauksesta. Niitä on siteerattu täällä aika valikoiden, mutta ajattelin nyt kuitenkin siteerata molemmista kulmista, jotta kuulijoilla on riittävä ymmärrys, mistä on kyse. Osa asiantuntijoista oli sillä kannalla, että Haavisto oli toiminut suorastaan virkavelvollisuutensa edellyttämällä tavalla — tähän on täällä usein viitattu. Toisaalta taas tiukinta linjaa edustanut emeritusoikeuskansleri Jaakko Jonkka katsoi, että Haavisto oli rikkonut virkavelvollisuuttaan niin vakavalla tavalla, että myös ministerivastuulle säädetty korotettu syytekynnys ylittyi. Jonkan arvion mukaan asiassa olisi siis ollut edellytykset edetä jopa valtakunnanoikeuteen asti.

No, perustuslakivaliokunnan on huolella arvioitava eri asiantuntijoiden argumentteja muodostaessaan kantaansa tähän monin tavoin sekavaan vyyhtiin. Se ei ole huutoäänestys, siinä argumentoidaan suuntaan ja toiseen ja arvioidaan, mikä argumentti painaa eniten. Lopulta valiokunta päätyi siihen kantaan, että Haavisto on toiminut asiassa hallintolain ja ulkoasiainlain vastaisesti ja että jos kyseessä olisi tavallinen virkamies, niin syytekynnys kyllä ylittyisi — se on eri asia, nostettaisiinko syyte tai tuomittaisiinko, mutta syytekynnys ylittyisi.

Tämä voi tietysti herättää sen kysymyksen, miksi ministerillä on virkatoimissaan korkeampi syytekynnys kuin tavallisella virkamiehellä. Tähän syynä on täsmälleen sama asia kuin miksi kansanedustajilla on vaikeasti murrettava syytesuoja valtiopäivillä lausumiensa johdosta, mikä nousi esille Mäenpää-tapauksen yhteydessä aiemmin tänä vuonna. Perustuslainsäätäjä on perustellusti katsonut, että demokratian toimivuutta häiritäisi, jos politiikan tekeminen oikeussalien kautta olisi liian helppoa. Epäilemättä ministeri Haavistoon ja edustaja Mäenpäähän kohdistuu eri äänestäjillä ja poliitikoilla erilaisia sympatioita tai

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

antipatioita, mutta poliittiset sympatiat ja antipatit eivät saa vaikuttaa oikeudelliseen harkintaan silloin, kun on sen aika.

Perustuslakivaliokunnan mietintö Haavisto-asiaa koskien ei ole yksimielinen. Valiokunnan kaksi vihreitä edustavaa jäsentä jätti siihen vastalauseen, ja heillä on siihen oikeus. Vastalauseen oikeudellinen päättelyketju on minun nähdäkseni kestävä. Se perustuu siihen ajatteluun, joka tässä salissa, tässä keskustelussa on usein ollut varsin selvästi läsnä, jossa kansainvälisoikeudelliset velvoitteet al-Holin leirin lapsia kohtaan jollain tavalla oikeuttaisivat tai ainakin vähentäisivät sen moitittavuutta, että Haavisto on toiminut hallintolain ja ulkoasiainhallintolain vastaisesti. Nähdäkseni ajattelu, [Eva Biaudet'n välihuuto] jossa hyvä tarkoitus tai sellaisena pidetty oikeuttaa lain rikkomiseen, ei mahdu länsimaiseen oikeusvaltiokäsitykseen. Kannattaa kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että näitä kahta vihreiden edustajaa lukuun ottamatta kaikki valiokunnan jäsenet yhtyivät mietinnön johtopäätöksiin ja siinä ministeri Haavistolle esitettyihin moitteisiin — poliittisista taustoista huolimatta, vaikka ne olivat hyvin erilaisia. Toisekseen on syytä kiinnittää huomiota siihen, että mietinnössä todettu ministerin toiminnan lainvastaisuus ja sen johdosta annetut moitteet todistanevat sen puolesta, ettei tutkinnan vaatiminen aiheesta vuosi sitten tapahtunut kepein perustein, vaikkei ministerivastuun liittyvän korotetun syytekynnyksen lopulta katsottukaan ylittyneen.

17.51 Ben Zyskowitz kok: Arvoisa herra puhemies! Hyvät Suomen kansan edustajat! Täällä on vihreitä vähän moitittu, mutta haluan aloittaa sanomalla, missä vihreät mielestäni eivät ole toimineet väärin. Ensinnäkin mielestäni on kunnioitettavaa, että ministeri Haavisto seurasi keskustelua siihen osallistuenkin niin pitkään kuin hänellä oli siihen mahdollisuus.

Väärin ei ole se, että esimerkiksi edustaja Alanko-Kahiluoto pyrki vaikuttamaan valiokunnan mietintöön ja teki sen lähettämällä sähköpostitse omia ehdotuksiaan mietinnön korjaamiseksi. Päinvastoin, voi sanoa, että kun ne lähettää etukäteen, niin valiokunnan jäsenillä on mahdollisuus niihin perehtyä etukäteen, ja se edistää asian käsittelyä.

Toinen asia: Perustuslakivaliokunnan yksimielisyys ja siihen pyrkiminen on positiivinen asia, se vahvistaa valiokunnan legitimitettä. Mutta ei ole mitenkään tavatonta eikä siinä ole mitään kiellettyä, että perustuslakivaliokunnassa väliin äänestetään ja että esimerkiksi tässä asiassa vihreät ovat jättäneet vastalauseen. Juridiikka yleensä on sellaista, että sen tulokannassa ollaan eri mieltä — katsokaa tuomioistuinlaitosta: käräjäoikeus tuomitsee, hovioikeus vapauttaa ja niin edelleen. Eli vastalauseen jättäminen sinänsä ja varsinkin tässä tapauksessa hyvin perustein ei mielestäni sinänsä ole väärin tehty. Se on tietysti eri asia, että kun tässä tutkinnan tai, sanotaan, selvityksen kohteena oli vihreä ministeri ja kun juuri vihreä ryhmä jätti vastalauseen tähän perustuslakivaliokunnan mietintöön, joka yhdisti kaikki muut kommunisteista — edustaja Kontula on kertonut olevansa kommunisti — perussuomalaisiin, niin tietysti herää kysymys, ovatko vihreät katsoneet asiaa puoluepoliittisten silmälasien läpi. Vähän sama tunne tuli silloin, kun aikanaan nuorena miehenä olin perustuslakivaliokunnan puheenjohtajana ja käsiteltiin Väyrysen Vladimirov-asiaa ja koko valiokunta oli yksimielinen lukuun ottamatta keskustan kolmea edustajaa, jotka jättivät vastalauseen.

Edustaja Holopainen täällä oli mielestäni oikeassa, kun hän korosti sitä, näin ymmärsin, että totta kai myös perustuslakivaliokunnan työssä ja perustuslain tulkitsemisessa tai tämänkaltaisessa asiassa valiokunnan jäsenten arvomaailma, arvostukset ja maailmankatsot-

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

mukset vaikuttavat asiaan. Se on minun mielestäni inhimillistä ja täysin luonnollista. Aivan yhtä luonnollista on se, että tämä koskee myös valiokunnan kuulemia asiantuntijoita, mutta tätä taas ei sen enempää media kuin suuri yleisökään ymmärrä — toivon, että kansanedustajat ymmärtävät, että eivät heidän ole missään tynnyrissä kasvaneet.

No missä vihreät sitten tässä asiassa ovat menetelleet väärin? Ensinnäkin vähän tällä tarkoitus pyhittää keinot -ajattelulla he ovat menetelleet mielestäni väärin, kun ovat korostaneet perustuslain 22 §:ää, jossa sanotaan, että ”julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen”. Mutta tässä korostamisessaan he ovat sivuuttaneet aivan keskeisen oikeusvaltioperiaatteen säädöksen, joka löytyy meidän perustuslain 2 §:stä, jonka otsikko on vielä ”Kansanvaltaisuus ja oikeusvaltioperiaate”. Siellä sanotaan: ”Julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.” Tämä on oikeusvaltion keskeinen peruste, ja olen ymmärtänyt, että vihreät kyllä kaikessa muussa yhteydessä ja muilta mailta vaativat tiukasti oikeusvaltioperiaatteen noudattamista, [Eva Biaudet’n välihuuto] mutta tämä ei näytä koskevan heitä itseään.

Toinen, missä he tekevät väärin, on se, että tällä hetkellä some on täynnä vihreiden spinnaamista — käytän nyt tätä termiä — vihreiden propagandaa, jossa tätä asiaa vääristellään aivan täysillä. Siellä ovat ministeri Haavisto itse ja puheenjohtaja Ohisalo ja kansanedustajat Kari ja Suomela ja monet, monet muut antamassa ymmärtää, että ongelma tässä oli se, että ministeri Haavisto halusi auttaa näitä al-Holin leirillä olevia suomalaislapsia. Mutta juuri tässä perustuslakivaliokunnan mietinnössä, siinä osassa sitä, mistä me nyt puhumme, ei ollut kyse tästä, siis ei ollut kyse tästä. Joka ei tätä usko, voi lukea sen mietinnön ja voi lukea esimerkiksi sivun 9 ja sivun 23, joilla kerrotaan, mistä on kyse. Ja kun mainitsin, että myös Haavisto on tässä spinnaamisessa mukana, niin hän sanoo omassa blogissaan: ”Tulevaisuuden ulkoministereille minulla on vain yksi neuvo: on parempi joutua perustelemaan avun antamista kuin auttamatta jättämistä.” [Eva Biaudet’n välihuuto] Mutta tästä ei ollut kyse. — Tämä on hieno slogan, mutta tästä ei, edustaja Biaudet, ollut kyse. — [Eva Biaudet’n välihuuto] Siinä voisi lukea: ”Tulevaisuuden ulkoministereille minulla on vain yksi neuvo: on parempi joutua perustelemaan virkamiehen siirtäminen pois tehtävästään kuin sitä, että häntä ei siirrä pois tehtävästä.” Jokainen, joka on perustuslakivaliokunnan mietinnön lukenut ja ymmärtänyt, tietää, että virkamiehestä ja virkamiehen siirtämisestä pois tehtävästään ministeri Haavisto jatkoi vielä sen jälkeen, kun tältä virkamieheltä oli al-Holia koskevat asiat jo otettu pois. [Mari Rantanen: Aivan!]

Puhemies! Aika menee aina niin nopeasti, kun itse puhuu. — Kuten olen todennut, aivan kardinaalimokan vihreät ovat tehneet siinä, että he ovat pyrkineet kokoamaan tässä asiassa hallitusrintaman ratkaisemaan tämän asian. [Mari Rantanen: Aivan!] Ei sen pahempaa voi mielestäni meidän systeemissä tehdä, kun meidän systeemissä perustuslakivaliokunta on tämä riippumaton ”valtiosääntötuomioistuin” lakien säätämisyjärjestystä arvioitaessa. Ajatelkaa, mitä se tarkoittaisi, jos nekin asiat ratkaistaisiin aina hallitusrintaman enemmistöllä. Mihin me sen jälkeen tarvitsisimme tämmöistä perustuslakivaliokuntaa? Ja kun tällainen näköjään Unkarissa toimii, niin me kaikki olemme sitä mieltä, että se on aivan mahdotonta, ei oikeusvaltiossa näin tietystikään voi toimia. Kun Alanko-Kahiluoto on lähettänyt tämän meilinsä vain hallituspuolueiden ryhmien edustajille ja tarkoituksena, että hallitusryhmät sitten murskaavat siellä muiden valiokunnan jäsenten näkemykset, [Vasemmalta: Ei pidä paikkaansa!] niin mielestäni [Puhemies koputtaa] hän on todella väärin toiminut, todella väärin ajatellen koko perustuslakivaliokunnan roolia ja sen roolia myös mei-

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

dän oikeusvaltion eräänä kulmakivenä. [Puhemies: Kiitoksia!] Ja se henkilö, joka on vuo-
tanut tämän edustaja Alanko-Kahiluodon meilin, [Puhemies: Aika!] on toiminut oikein
eräänlaisena whistleblowerina, joka on paljastanut tämän epäasiallisen vaikutusyrityksen.

Mitä edustaja Pitkoon tulee, niin hän voisi kertoa, mikä oli sen meilin tai Whatsapp-vies-
tin sisältö, minkä hän lähetti muille ryhmäpuheenjohtajille, jotta tiedämme, mistä siinä oli
kyse. — Herra puhemies, kiitos.

17.59 Eva Biaudet r: Arvoisa puhemies, ärade talman! Perustuslakivaliokunnan aseman
puolustaminen ei kuitenkaan mielestäni merkitse sitä, että tästä oikeudellisesta arvioinnis-
ta ei voisi keskustella. Toivon todellakin, että oikeusoppineet käyvät keskustelua näistä,
sillä monet ovat täällä sanoneet, että on ollut vaikea arvioida, kun he ovat olleet eri mieltä.

Selvää kaikille kuitenkin on, ainakin melkein kaikille, että yhdymme perustuslakivalio-
kunnan loppupäätelmään siitä, että perustuslain 116 §:ssä tarkoitetulla tavalla ulkominis-
teri ei ole menetellyt virkatoimissa perustuslain vastaisesti. Mutta minusta on toki vaikea
ymmärtää, miksi perustuslakivaliokunnan enemmistö päätyi toiseen lopputulokseen kuin
enemmistö asiantuntijoista, jotka eivät ulkoministerin toiminnassa löytäneet lainvastai-
suutta. Asiantuntijoiden enemmistö katsoi nimenomaisesti, että ulkoministeri ei ole toimi-
nut asiassa vastoin hänen virkavelvollisuuksiaan tai menetellyt al-Hol-asiaan liittyvässä
ratkaisutoiminnassa muutoin lainvastaisesti. Minusta on aivan keskeistä, että arvioidaan,
kuten asiantuntijoiden enemmistökin ajatteli, että tätä toimintaa ohjaa normikokonaisuus
— ei pelkästään yksi laki — joka muodostuu nimenomaan tavallisen lain tasoisten sään-
nösten ohella perustuslain 22 §:stä mutta samalla myöskin YK:n yleissopimuksesta lapsen
oikeuksista ja muista ihmisoikeussäännöksistä.

Perustuslakivaliokunta on kuullut valtiosääntöoikeuden asiantuntijoita kahdesti. Ku-
kaan heistä ei myöskään entisen oikeuskansleri Jaakko Jonkan asiantuntijalausunnon jäl-
keen muuttanut kantaansa. He olivat vielä samaa mieltä, ja he olivat varsin selkeitä, nämä
nimenomaan hallinto-oikeuden asioita tulkitsevat asiantuntijat. Virkamiehen siirtämisen
suunnittelun tarkoituksena oli erityisesti varmistaa ulkoministeriön toimintakyky ja toi-
mintalinja, ja tämä oli valittu, jotta ministeri pystyisi toteuttamaan hänelle lain ja ihmisoi-
keusvelvoitteiden mukaan kuuluvat toimet, siis jotta hän pystyisi tekemään sen, mihin hä-
nellä oli velvollisuus. al-Holin leirillä vangittuina olevien suomalaisten lasten oikeuksien
ja etujen turvaaminen oli tämä velvollisuus, ja siihen pitää pyrkiä lain mukaan aktiivisesti.
Lakia pitää noudattaa, myöskin ihmisoikeussopimuksia pitää noudattaa, ja tämä aktiivinen
toimijuus on tärkeä ottaa huomioon.

Jos miettii sitä, että konsulipäällikkö kieltäytyi kolmen kuukauden ajan hoitamasta näitä
asioita, niin mielestäni ei voi suinkaan sanoa, että tämä olisi ollut merkityksetön seikka. Ja
näkemysero, johon viitataan valiokunnan mietinnössä, ei mielestäni ole mikään yleinen
näkemysero, vaan nimenomaan näkemyseron seurauksena oli tehtävien hoitamisesta kiel-
täytyminen. Ja kuten eduskunnan oikeusasiamies Jääskeläinen lausuu, näkemyseron vai-
kutukset oli nimenomaan hallituksen piirissä hyväksytyn toimintalinjan toteuttamisesta kiel-
täytyminen.

Mielestäni on myös vaikea ymmärtää, miten voi tulkita, että al-Holin toimeksiantoon
liittyvä asia oli pieni verrattuna hänen muihin tehtäviinsä. Tietenkin, jos vertaan viisumien
lukumäärää, mutta sisällöllisesti toki tämä olisi ollut varmaan hänen elämänsä suurin teh-
tävä. Ehkä en ymmärrä näitä asioita riittävän hyvin, mutta mielestäni näistä on hyvä kyllä
käydä keskustelua.

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

Lasten oikeuksien ja edun arvioinnissa voi asiantuntija Ojasen mukaan sanoa, että ulkoministerillä on ollut suoranainen velvollisuus ryhtyä toimenpiteisiin. Ja näin jälkikäteen on helppo ymmärtää, että näitten lasten turvallisuus ei hoitunut kahdessa viikossa eikä ehkä vieläkään kokonaan. Konsulipäällikön kolmen kuukauden kieltäytyminen on vaikuttanut merkittävästi lasten tilanteeseen vaikeuttavasti. Tilanne leireillä on ollut erittäin vaikea: sairauksia, ruoan puutetta ja turvallisuushuoli on ollut jatkuva. Lasten kohdalla ajankulu on erityisen keskeinen asia. Se ei ole sama kuin kolme kuukautta täällä meille kansanedustajille.

Ja kun muisteli eduskunnassa käytyä keskustelua melkein puolitoista vuotta sitten, ei voi olla pelkäämättä sitä, mitä muistutuksen tehneet kansanedustajat itse asiassa halusivat. Halusivatko he osoittaa erimielisyyttään nimenomaan hallituksen velvollisuuteen aktiivisesti pyrkiä turvaamaan al-Holin lasten oikeudet? On totta, että tämä erimielisyys ei ole tänään poliittinen vaan ennemmin poliittisjuridinen, koska perustuslaki ja kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet ovat yksiselitteisiä tämän velvollisuuden sitovuudesta myös vaikeissa tilanteissa. Minusta perustuslain velvoitteiden ja ihmisoikeusvelvoitteiden vakavuushuomiot valiokunnan asiantuntijoiden enemmistön esittäminä olisivat voineet saada suuremman merkityksen valiokunnan oikeudellisessa arvioinnissa. Jopa entinen oikeuskansleri Jonkka huomauttaa, että hän ei ole tarkastellut asiaa ihmisoikeusnäkökulmasta, ja mielestäni se on asia, josta voisi keskustella, että mikä sen merkitys on ollut. Tietenkin asiantuntija voi tarkastella asiaa rajatusti, niin hämmäntävältä kuin se kuulostaakin, mutta valiokunnan ehkä pitäisi katsoa asiaa kaikkien oikeudellisten normien kautta, myös perus- ja ihmisoikeuksien normikokonaisuudesta. Varmasti enemmistö ajattelee, että näin on tehty, mutta minusta ei riittävästi.

Mielestäni ulkoministeri on ollut erittäin hyvä ulkoministeri ja hoitanut tehtävänsä hyvin, ja minulla on täysi luottamus häneen. Siinä mielessä haluan yhtyä ulkoministerin viisaisiin sanoihin, että on parempi saada moitteita, että auttaa liikaa kuin että auttaa liian vähän. [Ben Zyskowitz: Ja siitähän hän ei saanut moitteita, se on sitä spinnausta!]

18.05 Ville Tavio ps: Herra puhemies! Poliittisesti tässä al-Hol-kohussa on kyse siitä, että hallituksen ulkoministeri Pekka Haavisto pyrki tuomaan sotarikoksiin mahdollisesti syylistyneet naiset Suomeen konsulikyydillä ja/tai aktiivisesti auttamaan näiden terroristien, siis terroristijärjestöön kuuluvien henkilöiden, paluuta Suomeen. Tämä tehtiin sen nojalla, että heille on Isis-terroristijärjestön riveissä taistelleensa syntynyt lapsia, jotka ovat Suomen kansalaisia. Tai kenties naiset ovat jopa vieneet lapsiaan Suomesta mukanaan terroristijärjestön toimintaan. Yhtä kaikki nämä naiset ovat tehneet suurimman inhimillisen rikoksen lapsiaan kohtaan pyrkimyksissään kasvattaa ja kouluttaa lapset islamistisen terroristijärjestön jäseniksi, taistelemaan länsimaita vastaan. Emme tarkkaan tietenkään tiedä lasten nykytilannetta, mutta tältä kannalta tietysti toivomme vain, että suomalainen järjestelmä onnistuu pelastamaan lapset tapahtuneelta aivopesulta. Naisten taustoja ja sitoumuksia Isikseen on käsitelty lehdistössä melko paljon.

Perussuomalaiset olivat hallituksen kanssa erimielisiä avunannosta terroristien paluulle, koska he ovat itse polkunsa valinneet eivätkä ansaitse valtiomme apua, ja kaiken lisäksi terroristien paluu aiheuttaa Suomeen turvallisuusriskin. Lasten paluulle yksin ei olisi sinänsä estettä, mutta koska sitä ei ole katsottu voitavan järjestää, niin eivät lapset voi olla mikään vapaudu vankilasta -kortti vakaviin terroristisiin rikoksiin syyllistyneille. En tiedä

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

sitten, olisiko al-Holin lasten huoltajien paluuseen suhtauduttu hallituksen riveissäkin epäilevämmiin, jos huoltajat olisivatkin olleet miespuolisia terroristeja.

Vihreät ovat ajautuneet puolueena vahvasti linjalle, jossa haetaan aina omalle toiminnalle näennäisjuridiseen argumentaatioon korkeampien käsitteiden kautta perustuvaa ja niihin vetoavaa oikeutusta, esimerkiksi yleisiin ihmisoikeuksiin tai lasten oikeuksiin vetoamalla. "Etkö tahdo terroristeja autettavaan takaisin Suomeen — entä lasten oikeudet?" päättelee siis vihreä. Ylevä tarkoitus pyhittääkin vihreillä yleensä keinot, kunhan tarkoitus on vain vihreiden poliittisen vallan tavoittelu, kuten siinäkin tapauksessa, kun lentokonetta estetään lakia rikkomalla palauttamasta maasta karkotettavaa ulkomaalaista raiskaaja.

Lasten oikeuksien nojalla terroristit jäivät tuomitsematta kansainvälisen oikeuden mukaisessa järjestyksessä vankileireillä rikoksenteckomaassa ja laillisessa tuomioistuimessa, jollaiseen al-Holin terroristit oli tarkoitus saattaa. Vihreät voisivat samalla logiikalla esittää vaikkapa, että lasten vanhemmat eivät enää joutuisikaan Suomessa vankilaan mistään rikoksista, koska lasten etu on, että rikolliset saavat hoitaa kotonaan lapsia. Lapsellehan voi olla traumaattinen kokemus, kun vanhempi joutuu vankilaan. Vihreä ratkaisu lienee siis, että lakkautetaan koko vankilajärjestelmä. [Ben Zyskiewicz: Te ette tunne nykyisiä naisvankiloita!] Näin kuitenkin vihreät pyrkivät siis tukkimaan vastustajiensa suut esittämällä, että nämä yleismaailmalliset oikeudet edellyttävät juuri vihreiden ajamia keinoja. Vihreiden koko logiikka pohjautuu edellä kuvattuun, ja olemme taas nähneet, että täällä eduskunnassakaan ei oikein tahdota puhua tai edes käsitellä ministeri Haaviston toimintaa, koska heidän oman ministerinsä toiminta nähdään tietysti niin vahvasti ja sinisilmäisesti hyvien asioiden puolustamisena, [Bella Forsgrénin välihuuto] tällä kertaa al-Holin lapsien oikeuksien puolustamisena. Todellisuudessa ihmisoikeudet ja niiden toteutumiseenkin liitännäiset lasten oikeudet toteutuvat parhaiten kansallisvaltioiden oikeusperustaa suojelemalla [Eva Biaudet: Kenen mukaan?] ja yhteiskuntien turvallisuutta lisäämällä. Ihmisoikeudet eivät ole lisääntyneet sosialismilla ja anarkialla, vaan ne ovat heikentyneet. Aika harvoin on nähty ihmisten pakenevaan kapitalistisista valtioista kommunistisiin.

Herra puhemies! Juridisesti asiassa on kyse siitä, että edes silloin, kun asiasta olisi poliittisesti eri mieltä ja katsoisikin Isis-naisten lasten auttamisen ensiarvoisen tärkeäksi valtion toiminnassa, kuten Marinin hallitus on katsonut, ei hyväksyttävänsäkään päämäärän toteutumiseksi voi menetellä vastoin julkisen vallankäytön lakiperusteisuutta ja perustuslain 2 §:n 3 momentissa säädettyä oikeusvaltioperiaatetta. [Eva Biaudet'n välihuuto] Virkamiehistö ei voinut taipua Haaviston ajamiin toimiin niiden ollessa laittomia, minkä seurauksena Haavisto laittoi vastaavan virkamiehen, konsulipäällikön, asiasta ulos. Ministeri Haavisto itse kertoi, että konsulipäällikön siirto tehtävistä ei liittynyt al-Holin kysymykseen vaan ministeriön tehtävien normaaliin kiertoon.

Ihan normaalia kiertoa siis vain, sanovat vihreät. Lapsikin huomaa, että tämä oli ilmeisen sepitteellinen väite. Ministerin voikin käsillä olevan näytön valossa todeta antaneen tarkoituksella väärää tietoa asiasta. Tämä Haaviston hätäselitys paljastui viimeistään siinä, kun alivaltiosihteerin kertomasta kävi ilmi, että tehtävistä siirron perusteena oli vahva näkemysero al-Holin hoidosta. [Eva Biaudet'n välihuuto] Ministeri antoi väärää tietoa asiasta ilmeisen tahallisesti, joten hän lienee päätenyt jo omassakin arviossaan siihen, että hänen toiminnassaan oli moitittavaa, sillä miksi Haavisto olisi antanut asiasta väärää tietoa, jos hänellä ei kerran ollut mitään salattavaa?

Kyseessä ei siis ollut normaali tehtävien kierto, kuten Haavisto on lehdistölle ja kansalle tiedotustilaisuudessaan kertonut. Tämän kiistattomampaa näyttöä, että joku ei ole puhunut

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

totta, on aika vaikea keksiä. Pelkästään näissä puheissa ei tietenkään ollut vielä kyse rikoksesta — vaikkakin ministerin tulisi puhua totta, tai muuten siitä on poliittiset seuraukset — vaan tietysti täällä keskustellusta konsulipäällikön laittomasta siirrosta syntyneen rikosepäilyn on käsitelty perustuslakivaliokunta. Ministerivastuun käynnistäneiden kansanedustajien huoli osoittautui oikeaksi ja aiheelliseksi, ja perustuslakivaliokunta päätyi ratkaisussaan siihen, että hallintolakia ja ulkoasiainhallintolakia on rikottu, mutta ministerin tavallista kansalaista korkeamman syytekynnyksen ei katsottu ylittyvän.

Suomen perustuslain oikeusvaltioperiaatteen mukaan julkisen vallankäytön tulee perustua lakiin. Sanna Marinin hallitus on ylevisissä puheissaan sanonut kunnioittavansa oikeusvaltioperiaatetta, mutta heti, kun asia tuli sille itselleen vastaan, se onkin heittämissä oikeusvaltioperiaatteen romukoppaan.

Ministeri Haavisto julkaisi perustuslakivaliokunnan päätöksen johdosta — tai siitä huolimatta — pitkän blogin, jos hän korosti [Puhemies koputtaa] itselleen suotuisaa tulkintaa, jonka mukaan mitään väärää tai lainvastaista ei ole tapahtunut. Haavisto ei siis suostu myöntämään rikkoneensa lakia [Puhemies: Aika!] eikä suostunut siihen tänään eduskunnan edessä. Tämä on perustuslakivaliokunnan päätöksentekoa nakertavaa käytöstä, ja tämän vuoksi perussuomalaiset katsovatkin, että ministeri ei nauti eduskunnan luottamusta, vaan perussuomalaiset äänestävät [Puhemies: Aika!] ministerin eron puolesta, koska ministeri on rikkonut lakia.

18.13 Kimmo Kiljunen sd: Arvoisa puhemies! Olen huoneessani kuunnellut tätä keskustelua täällä tänään, ja haluan ilmaista kiitoksen eduskunnalle siitä, että täällä on käyty hyvin mielenkiintoista keskustelua ja avattu eri kulmista tätä vaikeata kysymystä. Meillä on tietysti poikkeuksellisenkin iso kysymys edessä, kun pohdimme ulkoministerin toimintaa ja ennen kaikkea sitä, missä määrin tässä virkatoimien lainmukaisuus on toteutunut tai ei toteutunut.

Minä haluaisin tässä jo ihan ensimmäiseksi huomauttaa sen seikan, että perustuslakivaliokunta lähtee tietenkin tulkinnassaan hyvin selkeästi juridisesta pohjasta, mutta tämä keskustelu täällä on avannut enemmän näitä — tai hyvin monissa puheenvuoroissa on avattu — poliittisia kulmia. Edustaja Tavion puheenvuoro tässä juuri äsken kertoi ja lähti analysimaan tätä tilannetta siitä, että itse asiassa perusmotiivina tässä ministerillä on ollut — tai ainakin riski on ollut suuri — että tässä nimenomaan tähdättäisiin terroristien tuomiseen Suomeen, tai kuten sitten korjattiin, terroristijärjestöihin kuuluvien ihmisten tuomisesta Suomeen. Kun lähdetään tällaisille tulkinnoille, niin silloin me olemme vähän niin kuin herkissä vesissä, kun tiedämme ministerin perusmotiivin olleen tuossa poikkeuksellisen hankalassa tilanteessa siinä, kuinka kaoottiseen tilaan ajautuvassa Pohjois-Syyriassa lapsien, suomalaisten lapsien, jotka ovat siellä, turvallinen paluu Suomeen voitaisiin jollain tavalla mahdollistaa. Tämä on ollut kai hyvin selkeästi se iso motiivi siellä taustalla: lasten oikeudet, niiden toteutuminen — ja ennen kaikkea nyt suomalaisten lasten oikeudesta on kyse, itse asiassa vielä jopa oikeudesta elämään. Jos tämä nyt käännetään ikään kuin terrorismikysymykseksi, niin me olemme hyvinkin suurissa vaikeuksissa, ja tämä tietysti väärää tämän tavan ymmärtää.

Jollain tavalla täytyy nyt tunnistaa, että ministeri on tahtotilansa hyvin selkeästi toimissaan halunnut tuoda esille. Se on nähty näissä keskusteluissakin tänään, ja hän on määrätietoisesti pyrkinyt myöskin antamaan tässä mielessä poliittista ohjausta sille työlle, mitä ulkoministeriössä hänen allaan tehdään, ja on ministerin oikeus ja velvollisuuskin tehdä

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

tuossa mielessä tavallaan poliittista toimintaa. Hän on ministerinä poliittisesti vastuullinen tänne eduskunnalle, mutta luonnollisesti hän ei voi — kuten täällä on monessa puheenvuorossa sanottukin — toimia lainvastaisesti.

Kun tämä prosessi, joka teille kaikille on nyt teknisesti tuttu, on nyt jouduttu käymään läpi, niin asiantuntijoiden enemmistö — ja sitä kyllä tässä on syytä alleviivata, että asiantuntijoiden enemmistö, silloin kun juridiset asiantuntijat katsovat tätä tilannetta — toteavat, että ministeri ei ole toiminut lainvastaisesti. Perustuslakivaliokunta halusi kuitenkin tunnistaa hallintolain vastaista toimintaa ja ulkoasiainhallintolain vastaista toimintaa, mikä on ehdottomasti rike, ja se on jo tässä jouduttu tunnistamaan monessakin suussa ja perustuslakivaliokuntakin sen tunnistaa, mutta tässä ei ylitetä sitä syytekynnystä, joka liittyy ministerin omaan asemaan ministerivastuulain pohjalta.

Tämä on kai se isoin asia, mikä tässä nyt on. Perustuslakivaliokunta on päätenyt tähän ratkaisuun ja tämä iso kysymys kai meidän on kaikkien tässä nyt tunnistettava, kun meillä kuitenkin perustuslakivaliokunnalle on annettu tämä rooli, että se on viimekätinen perustuslain tulkitsija silloin kun meillä ei ole olemassa perustuslakituomioistuimen kaltaista elintä, niin kuin muissa maailman maissa. Tämä on nyt kai se lähtökohta, mistä me tätä asiaa täällä varsinaisesti käsittelemme, ja siinä mielessä tuo perustuslakivaliokunnan kanta on piste tälle keskustelulle. Me tässä täysistunnossa sen sitten tietysti siunaamme, mutta ei-hän tässä nyt meillä voi luontevasti olla liikkumatilaa, koska perustuslakivaliokunnalle meillä on annettu tämä keskeinen rooli.

Silti haluaisin jossain määrin tunnistaa ulkoministerin lähestymistavan oikeutuksen siitä lähtökohdasta — hän kylläkin tänään meille useamman kerran sanoi, että sen juridisen puolen hän kuuntelee huolella, mitä tässä on sanottu, ja että hän ottaa opikseen, sen hän on myöskin sanonut, kun täällä on sanottu, että ministeri ei ikään kuin ole myöntänyt sitä, että hän on tehnyt virheen — että minustakin on parempi, että meillä ministerit toimivat ja ovat aktiivisia silloin, kun meillä on vaikeita haasteita edessä. Kun on tämä ei-kulttuuri myöskin, että ”parempi sittenkin tämmöisessä riskitilanteessa, että emme tee mitään”, ja silloin olemme tilanteessa, jossa meillä on sitten hyvinkin suuria vaikeuksia edessämme. Siinä suhteessa tunnistan sen tärkeyden, että meillä on poliittinen johto ministeriöissä ja ministerit käyttävät sitä poliittista johtorooliansa niissä ministeriöissä. Toki on hankauskohtia, minäkin sen nyt joudun tunnistamaan, kun katsoo miten maailmalla ja Suomessakin nyt on tilanteita, joissa virkakoneisto usein tahtoo viedä ja ministeri tahtoo jäädä toiseksi siinä prosessissa. Vaatii hyvää otetta, että saa sen koko joukkueen pelaamaan samaan suuntaan, mihin halutaan. Tämä on tietenkin haasteena tässä tilanteessa ja varmasti myöskin osaltaan taustalla silloin, kun me pohdimme poliittisen johdon — mitä ministeri edustaa — ja virkakoneiston toimintakulttuuria ja toimintatapoja. Mutta ehdottomasti Suomen pitää olla maa, joka ei ainoastaan ole reaktiivinen vaan aktiivinen ja tarttuu haasteisiin, ja minusta ministeri Haavisto on tässä tilanteessa toiminut tältä osin asianmukaisesti.

18.19 Hussein al-Taee sd: Arvoisa puhemies! Kollegat! Omassa puheenvuorossani haluaisin ensiksi kiittää ja syvästi kumartaa Johanna Ojala-Niemelän suuntaan sen vuoksi, että toissa päivänä sain tietää, että hänellä on diagnosoitu kasvain aivoissa, ja koko tänä aikana, kun hän on siitä tiennyt muutaman kuukauden, hän on pitänyt asiaa sydämessään ja omaa työtään hoitanut moitteettomasti. — Kiitos, Johanna.

Samanaikaisesti haluaisin myöskin kiittää ulkoministeri Haavistoa siitä, että hän ei ole yhtään virkatehtävää jättänyt tämän vuoden kestäneen käsittelyn aikana vaan on pyrkinyt

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

ulkoministeriöön liittyviä tehtäviä, ulkoministerin tehtäviä hoitamaan niin arvovaltaisesti ja mallikkaasti kuin mitä tämä maa ansaitsee.

Olen lapsena ollut vastaavalla leirillä kuin mitä al-Hol on. Asuin siellä samalla maantieteellisellä kolkallakin teltassa 7—10-vuotiaana, ja näinä 3 vuotena lapsena siellä ollessani — sehän oli pitkälti vankileiri, niin kuin al-Hol — siellä tapahtui murhia. Irakin Baath-puolueen jäsenet kykenivät viemään sinne aseita. Tapetut ihmiset haudattiin aina telttoihin ja peiteltiin. Paikalla ei ollut poliisia, ei minkäänlaista ymmärrystä turvallisuudesta eikä oikeudesta. Kun keltainen myrsky sinne aavikkoon tuli, niin silloin vain teltat kaatuivat. Punaisella myrskyllä teltat lensivät. Jos teltta ei ollut kunnolla kiinni ja se lensi, niin sen mukana yleensä lensivät myös lapset ja tavarat. Ja usein, kun ne teltat löydettiin kilometrien päästä jostain keskeltä dyynejä, ne lapset, ne vauvat olivat niihin telttoihin kuolleet. Kun satoi, satoi kunnolla. Kun sirkat lensivät, ne tulivat aina telttoihin ja olivat osa elämää. Jos-sain vaiheessa osa elämää olivat hiiret ja rotat, toisinaan jotkut muut eläimet. Kuljin karavaanikouluun aavikolla, ja usein tiesin, missä kohtaa kannatti kävellä. Koska tiesin, että skorpionit asuivat tietyillä alueilla lähempänä joitain kivikkoja tai muuta, niin siinä oppi nuori poika aika paljon itse asiassa aavikosta, joka on hyvin eloisa, vaikka ei se aina siltä näytä. Kauheita olosuhteita, joita en soisi yhdellekään lapselle. Olin siellä leirillä omien vanhempieni päätöksen kautta tavallaan. He pakenivat Saddam Husseinin hirmuhallintoa sinne, ja heitä ei päästetty sisämaahan, jäimme odottamaan YK:n armoa silloin. Onneksi 90-luvun alussa Pertti Paasio oli ulkoministerinä, ja silloin meidät päätettiin hakea pois Suomen kiintiöllä. Tänä päivänä olen kansanedustaja ja siitä kovin iloinen.

Olisin toivonut, että omassa lähtömaassani olisi ollut ulkoministeri, joka olisi kääntänyt kaikki kivet ja tehnyt parhaansa, että lapset olisi pelastettu. Siinä mielessä ymmärrän ulkoministeri Haaviston motiivia yrittää hakea nimenomaan näitä suomalaisia lapsia sieltä pois vanhempiensa virheitä lukuun ottamatta ja niitä huomioimatta. Samanaikaisesti ihmettelen: Tämä al-Hol-leiri-kysymys, koko tämä kysymys, ei ole uusi siinä mielessä, että tämä hallitushan sai sen perittynä edelliseltä hallitukselta. Tästä on nyt siis nostettu myös kantele, ja tätä asiaa puidaan. On mielenkiintoista tietää, minkä takia silloin ei toimittu, kun näistä lapsista heti silloin alussa tiedettiin, ja jos toimittiin, niin miksi toimittiin niin vähäisesti, ettei heitä sieltä pelastettu, ja minkä vuoksi siellä on edelleen noin 15 suomalaista lasta, joita ei ole sieltä pelastettu. Kuulitte juuri, millaiset ne olot minulla oli silloin, kun minä olin lapsi. Nämä ovat mielenkiintoisia asioita, joita minun mielestäni on hyvä pohtia myöskin tässä salissa.

Ja sitten toisekseen tähän perustuslakivaliokunnan mielenkiintoiseen päätökseen. Minähän en luettuani sitä nähnyt, että perustuslakivaliokunta olisi sanonut minkään rikollisen tapahtuneen. Siinä sanottiin, että [Wille Rydman: Toiminut lainvastaisesti!] ulkoministeri toimi lainvastaisesti. Lainvastaisesti toimiminen ei tarkoita rikollisuutta tässä kohtaa. [Wille Rydman: Se tarkoittaa lain rikkomista!] Annan esimerkin: Jos virkamies tekee vaikkapa Kelassa virheellisen päätöksen, siis lainvastaisen päätöksen, asiakas valittaa asiasta, päätös korjataan toisessa asteessa, niin että emme me nyt oletta, että joka kerta, kun Kelan virkamies esimerkiksi tekee virheellisen, lainvastaisen päätöksen, hänet laitettaisiin, jatkuvasti, syytteeseen. Tässä kohtaa, jos huomataan, että asia onkin tehty tahattomasti, pyritään tuomaan tämä asia esiin, niin kuin tässäkin on tuotu, huomautetaan siitä, että on toimittu lainvastaisesti, ja sitten pyritään siirtymään eteenpäin niin kauan kuin tahattomuutta ei ollut. Ja ymmärtääkseni tässä kohtaa on katsottu, tässä perustuslakivaliokunnan tekstissä, että tässä tahattomuutta ei ollut, ei ainakaan siinä määrin, että se olisi johtanut muihin te-

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

kemisiin. Siinä kohtaa sanoisin, kaikella kunnioituksella, suurella kunnioituksella, ulkoministeriön virkamiehiä kohtaan: He ovat seuranneet tätäkin prosessia aika hiljaa ja ovat odottaneet lopputuloksia ja muuta mutta samanaikaisesti pyrkineet toimimaan niin, että ulkoministeriö on toiminut, ja se on toiminut, ja Suomen ulkoministeri on ollut valtavasti kaikessa mukana tämän koronankin aikana, ja heille suuri kiitos ja kumarrus, ja tässä kohtaa näen, että teidän pomonne ei ole syyllistynyt sellaiseen rikokseen, etteikö hän olisi paras pomo ikinä — ainakin paras pomo pitkään aikaan.

18.26 Saara Hyrkkö vihr: Arvoisa puhemies! Syy, miksi tätä toiminnan tarkoitusta, siis hengenvaarallisissa oloissa olevien lasten auttamista, on nostettu esiin, löytyy sieltä perustuslakivaliokunnan mietintöön jätetystä vastalauseesta ja niistä asiantuntijalausunnoista, joihin tuo vastalause nojaa. Yritän esittää asian hyvin yksinkertaisesti: kysymys ei ole siitä, että jokin jalo tarkoitus oikeuttaisi rikkomaan lakia, vaan siitä, että tuon toiminnan tarkoitus on olennainen seikka arvioitaessa toiminnan oikeasuhtaisuutta, sen juridista välttämättömyyttä ja siten myös sen toiminnan lainmukaisuutta.

Emeritusoikeuskansleri Jonkka, jota perustuslakivaliokunta on tässä prosessissa kuullut — ja se mietinnössään vahvasti nojaa myöskin hänen näkemyksiinsä — kertoo tosiaan itsekin, että hän on tarkastelussaan kokonaan sivuuttanut tämän ihmisoikeusnäkökulman, ja tätä taas toinen perustuslakivaliokunnan kuulema asiantuntija, professori Ojanen, on pitänyt hämmäntävänä. Ojanen on korostanut, että YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen velvoittava vaikutus pyrkii aktiivisesti auttamaan Suomen kansalaisia al-Holin leirillä kohdistuu erityisen voimakkaasti valtioelimiin, joilla on toimivalta edustaa Suomea kansainvälisissä suhteissa ja sopimusvelvoitteiden valtion sisäisessä toteuttamisessa. Perustuslakivaliokunnan mietinnön sisältöjen ja asiantuntijoiden erilaisten näkemyksien punnitseminen ja esiin tuominen ei ole valiokunnan arvovallan horjuttamista tai valiokunnan kannanottojen kyseenalaistamista. Se kertoo itse asiassa juuri meidän järjestelmämme vahvuudesta, että tällaista keskustelua voidaan käydä.

Arvoisa puhemies! Haluan vielä lyhyesti oikaista täällä salissa edustaja Alanko-Kahiluodon toiminnasta esitettyjä väitteitä. On täysin normaalia, että perustuslakivaliokunnan jäsenet yksimielisyyttä hakiessaan käyvät keskinäisiä keskusteluja ja esittävät muutosesityksiä mietintöön. Kuten valiokunnan puheenjohtaja on todennut, luonnoksen työstövaiheessa monilla valiokunnan jäsenillä oli sisältöön erilaisia ehdotuksia, ja puheenjohtaja oli myös pyytänyt edustaja Alanko-Kahiluotoa toimittamaan nämä muutosesitykset sisältävän sähköpostin itselleen, jotta voi kopioida sen kaikille jäsenille. Olen siinä käsityksessä, että Alanko-Kahiluoto on lähettänyt nämä muutosesityksensä ensi vaiheessa sellaisille valiokunnan jäsenille, joiden hän arvioi tämän pitkän prosessin ja käsittelyn jälkeen, tämän vuoden mittaisen prosessin jälkeen ja keskustelujen pohjalta, olevan samansuuntaisilla linjoilla, ja ikään kuin haki niille siinä yhteisiä muotoiluja. Muutosesitysten jakelu ei noudattanut hallitus—oppositio-rajaa, kuten on virheellisesti väitetty, joten toivon, että tähän asiaan ei tarvitse tämän enempää palata.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Arvoisat edustajat, totean, että kello on puoli seitsemän ja me keskustelemme tällä hetkellä asiasta, joka liittyy ministeri Haaviston virkatoimen lainmukaiseen tutkimukseen, niin että pyydän keskittymään siihen asiaan erityisesti.

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

18.30 **Johanna Ojala-Niemelä sd:** Arvoisa herra puhemies! Keskustelu on tosiaan ollut pitkä, ja nostan vielä esille muutamia huomioita.

Tätä ministerivastuuasiasiaa käsiteltiin pitkään ja huolella. Meillä tosiaan oli 29 kokousta ja 65 tuntia. Voin sanoa, että sen viimeisen vuorokauden tapahtumat ennen päätöstä, ja vuodot, eivät tee oikeutta sille hartaalle valiokunnan tekemälle työlle ja asian huolelliselle käsittelylle. Asia oli oikeudellisesti vaikea, ja tästä kertoo se, että myös juristitaustaisten asiantuntijoiden arviot hajosivat hyvin laajasti. Perustuslakivaliokunnassa ei lasketa asiantuntijoiden lukumäärää, kuinka monta on puolesta tai vastaan, vaan myös asiantuntijalausuntojen argumenttien painavuudelle annetaan merkitystä. [Wille Rydman: Juuri näin!] Emme valitse lieviä, lievimpiä tai ankarimpia lausuntoja tai lausuntoja tältä väliltä, vaan kyse on näiden kaikkien lausuntojen kokonaisharkinnasta. Teimme työtä, kun punnitsimme huolella näitä pro- ja contra-näkökohtia.

Nyt on syntynyt mietintö, joka kestää oikeudellisesti kriittisen tarkastelun, on looginen ja johdonmukainen, ja sen takana valiokunnan enemmistö seisoo. [Mari Rantanen: Juuri näin!] Mietintö on se valiokunnan lopullinen tuotos, ja tätä ei voi syrjäyttää tai sivuuttaa asiantuntijalausuntojen enemmistöön vetoamalla, kuten olen valitettavan monesti tänä iltana kuullut.

Toinen asia, mihin haluan ottaa kantaa, on valiokuntaneuvosten asema valiokunnassa. Eduskunnan valiokuntaneuvokset toimivat valiokuntien palvelijoina, riippumattomina asiantuntijoina. Monet heistä ovat kokeneita lainvalmistelijoita, osa myös jopa oikeustieteen tohtoreita. En ole pitänyt asiallisina näitä tänä iltana kuultuja eräiden kansanedustajien vihjailuja valiokuntaneuvoksia kohtaan. [Mari Rantanen: Hyvä, Johanna!] Valiokuntaneuvokset tekevät työnsä virkavastuulla valmistavan keskustelun pohjalta. Valiokuntaneuvos kirjoittaa valiokunnan enemmistön kannan mietinnön muotoon. Ja haluan muistuttaa, että me kansanedustajat lopulta kaiken päätämme ja hyväksymme. Haluan todeta tässä yhteydessä, että perustuslakivaliokunnan valiokuntaneuvokset nauttivat valiokunnan täyttä luottamusta.

Perustuslakivaliokunnan toimintatapaa on kehitettävä. Se ei saa olla mikään saareke seisovissa vesissä. Tästä on viime päivien aikana tehty useampia harkitsemisen arvoisia esityksiä, ja niihin on syytä palata ajan kanssa. Valiokunnan vuotoja pidän vakavana ja valitettavana asiana. Jokaisen valiokunnan jäsenen on tunnettava vastuunsa, koska kyse oli tässä tapauksessa salaiseksi-leimalla varustetuista asiakirjoista, joiden vuotamisesta on rikosoikeudelliset seuraukset. On selvää, että valiokunnan toimintaa rapautetaan, jos siellä ei voida puhua luottamuksellisessa ilmapiirissä asioista. Vuotojen osalta olemme eilisessä valiokunnan kokouksessa käyneet vakavahenkisen keskustelun siitä, että jokaisen valiokunnan jäsenen on tunnettava vastuunsa, ja olen luottavainen tämän keskustelun jälkeen, että jäsenet myös ottavat tästä opiksi ja onkeensa.

Lopuksi vielä totean perustuslain 114 §:n 2 momentissa tarkoitettuna kannanottona: Perustuslakivaliokunta esittää, että ulkoministeri Haavisto ei ole kysymyksessä olevassa asiassa menetellyt virkatoimissaan perustuslain 116 §:ssä tarkoitettulla tavalla lainvastaisesti, ja eduskunta päättää olla nostamatta syytettä ulkoministeri Haavistoa vastaan.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Edustaja Ojala-Niemelä, kysyn vielä varmuuden vuoksi, oliko tämä esitys, tämä kannanotto, jonka luitte valiokunnan osalta, teidän esityksenne nyt tähän.

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

Kyllä, nimenomaan.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Selvä, kiitoksia.

18.35 Mikko Kinnunen kesk: Arvoisa herra puhemies! Kannatan edustaja Ojala-Niemelän tekemää esitystä, jonka mukaan eduskunta päättää olla nostamatta syytetä ulkoministeri Pekka Haavistoa vastaan. Kiitos kaikille perustuslakivaliokunnan jäsenille yhteistyöstä. Kiitos valiokuntaneuvoksille ammattimaisesta työskentelystä ja avusta. Kiitos puheenjohtaja Ojala-Niemelälle valiokunnan hyvästä johtamisesta. Kannetaan yhdessä vastuu valiokuntamme arvovallasta.

18.35 Bella Forsgrén vihr: Arvoisa herra puhemies! Kaksi edeltävää puheenvuoroa olivat erittäin hyviä, ja haluankin kiittää tässä kaikkien läsnä ollessa perustuslakivaliokunnan puheenjohtajaa erittäin hyvästä työstä. Työ ei ole ollut millään tasolla varmasti viimeisen vuoden aikana helppoa, mutta olet suoriutunut siitä erittäin hyvin. Samaan aikaan haluan kiittää myös koko muuta valiokuntaa, jäseniä, työstä, ja samalla haluan kannattaa myös tätä edustaja Ojala-Niemelän tekemää esitystä — ulkoministeri Pekka Haavisto ei ole kysymyksessä olevassa asiassa menettelyt virkatoimissaan perustuslain 116 §:ssä tarkoitettulla tavalla lainvastaisesti.

18.36 Tuomas Kettunen kesk: Arvoisa puhemies! Eduskunnan perustuslakivaliokunnan tärkein tehtävä on arvioida lakiesitysten perustuslainmukaisuutta asiantuntijoita kuullen. Aiheet voivat liittyä ihmisten perusoikeuksiin, toimivaltasuhteisiin, julkisen vallan käyttöön tai hallinnon järjestämiseen. Tällä varmistetaan, että kansanvaltaisen yhteiskuntamme peruspilarit säilyvät koskemattomina huolimatta poliittisten voimasuhteitten muutoksista. Samalla perustuslakivaliokunta tulee tulkinneeksi perustuslakia ja sen tekemät mietinnöt ja lausunnot luovat perustuslaillista tulkintalinjaa vastaisen varalle. Tämä puolestaan luo oikeusvarmuutta ja luottamusta kansanvaltaiseen yhteiskuntajärjestykseen.

Siksi on erityisen tärkeää, että perustuslakivaliokunnan arvovallasta ja toimintakyvystä huolehditaan jatkuvasti, kaikissa olosuhteissa. Niin sanotusti poliittiset operaatiot eivät sovi perustuslakivaliokuntaan lainkaan. Jotta perustuslakivaliokunnan arvovalta ja asema demokraattisessa järjestelmässämme säilyisi, pitää siellä toimivien omaksua tiettyjä perusasioita.

Perustuslakivaliokunta on korostetusti ei-poliittinen valiokunta, jossa ei tunneta muille valiokunnille tyypillisiä hallitus—oppositio-rajoja. Perustuslakivaliokunnan jäsen ei voi ottaa ohjeita keneltäkään: ei oman puolueensa puheenjohtajalta, ei omalta eduskuntaryhmältään eikä käsiteltävästä asiasta vastuussa olevalta ministeriltä. Ei siis keneltäkään. Vaikka perustuslakivaliokunnan jokaisella jäsenellä on oma poliittinen arvomaailmansa, asioita ei saa käsitellä oman poliittisen näkökulman mukaan eikä kirjoittaa vastalauseita poliittisista syistä. Työ on korostetusti oikeudellista arviota. Kaikenlainen perustuslakivaliokunnan arvovallan kustannuksella tapahtuva poliittinen höntyily johtaa pahimmillaan siihen, että perustuslakivaliokunta menettäisi oikeutensa, ja jos se menee, menee demokraatiassamme kaikki.

Toisinaan on keskusteltu siitä, että eduskunnan perustuslakivaliokunta voitaisiin korvata perustuslakituomioistuimella. Se ei olisi missään määrin kevyt muutos. Perustuslakivaliokunnan työ on laki- ja muiden esitysten ennakkotarkastusta, kun perustuslakituomiois-

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

tuimen kohdalla se olisi parhaimmillaankin vuosia myöhemmin tapahtuvaa jälkitarkastusta, jos silloinkaan. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on toiminut jo yli sata vuotta. Se ei ole pienin tekijä Suomen menestystarinassa, mitä tulee hyvinvointiin, kansan yhtenäisyyteen ja ihmisten perusoikeuksiin, olipa kyse vapausoikeuksista tai omaisuudensuojasta.

Arvoisa puhemies! Nyt täällä useammassa puheenvuorossa on annettu kuva, että perustuslakivaliokunnan mietintö olisi puutteellinen eikä valiokunnan enemmistö olisi siinä huomionnut lasten oikeuksia. Tosiasiassa mietinnössä on huolellisesti arvioitu kokonaisuutta myös lasten oikeuksien toteutumisen näkökulmasta. Lausuntojen suhteen pitää myös muistaa, kuten lausunnonantajatkin lausunnoissaan myöntävät, että heillä on erityisosaamista vain tietynlaisiin oikeudellisiin kysymyksiin. Valtiosääntöoppineet toteavat, että heillä ei ole rikosoikeudellista asiantuntemusta ja päinvastoin.

Arvoisa puhemies! Perustuslakivaliokunnan kanta mietinnössähän on yksinkertaisen selkeä: ”Valiokunta katsoo, että vaikka ulkoministeri Haaviston menettelyä muistutuksen kohteena olevassa asiassa (kohta 3) on pidettävä hallintolain ja ulkoasiainhallintolain vastaisena ja siten moitittavana, ei perustuslain 116 §:ssä ministerisyyteen nostamiselle asetettu korotettu syyksiluettavuusvaatimus (tahallisuus tai törkeä huolimattomuus) eikä ministerin virkavelvollisuuksien rikkomisen olennaisuusvaatimus kuitenkaan täyty asiassa. Perustuslakivaliokunnan mielestä edellytyksiä syytteen nostamiselle ei näin ollen ole.”

Puhemies! Minä kunnioitan perustuslakivaliokunnan mietintöä ja totean, että politiikka ei kuulu perustuslakivaliokuntaan.

18.42 Wille Rydman kok: Arvoisa herra puhemies! Nähdäkseni tässä keskustelun kuluessa on tapahtunut puheenvuorojen tason keskimääräistä nousua loppua kohden, enkä nyt vähimmin viittaa edustajien Kettunen ja Ojala-Niemelä käyttämiin puheenvuoroihin.

Esitys, jonka edustaja Ojala-Niemelä teki, vastaa sitä perustuslakivaliokunnan lopputulemaa. Niille keskustelun kuuntelijoille, jotka mahdollisesti hämmentyivät tästä, on syytä täsmentää, että vaikka perustuslakivaliokunta sinänsä totesi, että ministeri Haavisto on toiminut lainvastaisesti, niin se, mitä edustaja Ojala-Niemelä esitti, oli juuri se, että hän ei ole toiminut sillä tavalla lainvastaisesti, mikä olisi edellytyksenä ministerisyytteen nostamiselle perustuslain 116 §:n mukaisesti.

Meillä on kaikilla iso vastuu siitä, että ylläpidämme perustuslakivaliokunnan arvovaltaa. Siinä on käyty monenlaista ja monitasoista keskustelua sekä julkisuudessa että muutenkin viimeisten päivien aikana.

Minä en ole ollut sellaisilla sähköpostilistoilla tai WhatsApp-viesteissä, joihin erinäköisissä keskusteluissa on viitattu. Mikäli joihinkin perustuslakivaliokunnan jäseniin on kohdistettu jotain painostusta lopputulemien osalta, niin se on tietysti vakava asia, ja toivottavasti ne, jotka ovat olleet siinä osallisina, syvästi pohdiskelevat sitä ja pohtivat perustuslakivaliokunnan asemaa meidän yhteiskunnassa esimerkiksi juuri sen mukaisesti kuin mitä edustaja Kettunen tuossa äsken kuvaili.

Mutta vaikka näin olisi tapahtunut, kuten on väitetty, niin on kuitenkin nähtävä, että perustuslakivaliokuntaan nähtävästikään tällaiset mahdolliset painostusyrietykset eivät ole vaikuttaneet. Siitä kertonee se, että ei valiokunnan mietintö kulje missään hallitus—oppositio-rintamassa, vaan itse asiassa kahta vastalauseen jättänyttä lukuun ottamatta valiokunta, 15 jäsentä 17:stä, kuitenkin oli tämän mietinnön takana. Se on aika hyvä signaali siitä, että järjestelmämme toimii varsin hyvin.

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

18.44 **Ben Zyskowicz kok:** Arvoisa herra puhemies! Kun nyt vihreiden edustajat tässä salissa tämän asian tiimoilta jatkavat eräänlaista valkopesua vai pitäisikö sanoa viherpesua, muun muassa edustaja Hyrkkö puheenvuorossaan, niin haluan nyt kuitenkin vielä ottaa ihan suoria sitaatteja perustuslakivaliokunnan mietinnöstä, jota en siis ole ollut itse mitenkään käsittelemässä.

Minun peruspistini on se, että toisin kuin vihreät antavat ymmärtää — sosiaalisessa mediassa kauhea myllytys ja täällä salissa ihan asiallisissa puheenvuoroissa — niin tässä ei ole ollut kyse siitä, saiko ministeri Haavisto ryhtyä toimiin näiden al-Holin leirillä olevien lasten ja aikuisten kotiuttamiseksi. Ja tämän osoittamiseksi luen nyt perustuslakivaliokunnan mietinnön sivulta 23 suoraa tekstiä: ”Perustuslakivaliokunnan mielestä ministeri Haaviston pyrkimykselle siirtää konsulipäällikkö toisiin tehtäviin voidaan lähinnä tapahtumainkulun alkuvaiheessa arvioida olleen al-Hol-asian hoitamiseen liittyviä toiminnallisia tarpeita. Kuitenkin ministeri Haavisto näyttää käyttäneen harkintavaltaansa vastoin hallintolain 6 §:n säännöksiä...” — sitten jätän vähän välistä turhaa pois — ”...jatkamalla tätä valmistelua al-Hol-asioiden valmistelun jo tultua uudelleen organisoiduksi.” En tiedä, ovatko vihreät tästä eri mieltä, mutta näin sanotaan valiokunnan mietinnössä.

Ja sitten toinen kohta: ”Siirtämistoimeksianto...” — siis tämän virkamiehen siirtämiseksi uusiin tehtäviin — ”...on pysytetty voimassa siitä huolimatta, että ministeri on 22.10.2019 nimennyt erityisedustajan hoitamaan al-Hol-asiaa eli asiaa, jonka hoitamistavasta konsulipäällikkö oli ilmaissut ministerin kannasta poikkeavan näkemyksen. Haavisto on pitänyt kiinni siirtämistoimeksiannosta, vaikkei ole tullut esille, että konsulipäällikkö olisi erityisedustajan nimeämisen jälkeen jollakin tavoin vaikeuttanut al-Hol-asian hoitamista Haaviston edellyttämällä tavalla.” Oletteko te, vihreät, olleet PeVissä tästä tapahtumainkuvauksesta eri mieltä?

Tästähän tässä asiassa on kyse. Siis ei ole kyse pyrkimyksestä al-Holin leiriltä tuoda lapset ja naiset Suomeen, vaan kyse on siitä, että sen jälkeenkin, kun eri mieltä olleelta virkamieheltä tämä al-Hol-asia oli otettu pois ja oli nimetty erityisedustaja, niin sen jälkeenkin, mikä lie ollut motiivi, ministeri Haavisto on pyrkinyt siirtämään tämän virkamiehen, joka hänen kanssaan oli ollut eri mieltä, eri tehtäviin. Tästä on kyse. Miksi te, vihreät, tuolla somessa ja täällä salissa spinnaatte tätä asiaa ihan toiseksi? No, itse asiassa, mitä sitä kysymään, totta kai te haluatte valkopestä tai viherpestä tämän asian. Ja tämmöisiä levitätte — ai, täällä ei saanut näyttää — tuolla somessa, että mitään väärää tai lainvastaista ei ole tapahtunut, toiminta lasten auttamiseksi on ollut asianmukaista, ja viittaatte asiantuntijoihin.

No, juridiikassa on tietysti koulukuntia, eikä se politiikan ja juridiikan raja — politiikka nyt ymmärrettynä paljon laajemmin kuin päivänpolitiikka tai puoluepolitiikka — ole niin selkeä kuin usein ehkä ajatellaan. Tämmöisiä koulukuntia on, näkemyseroja on. Valiokunnan jäsenissä on ihmisiä, joille kun sanotaan perus- ja ihmisoikeudet, niin kaikki muu on vähemmän tärkeää. Ja tällaisia ihmisiä on myös perustuslakivaliokunnan asiantuntijoissa, ja se on ihan luonnollista. Ja nämä asiantuntijat esimerkiksi ovat olleet innokkaasti allekirjoittamassa sellaista vetoomusta vuodelta 2015, jossa haukuttiin Suomen ulkomaalaispolitiikka aivan lyttyyn.

Pointtini on: eivät ne asiantuntijatkaan ole Marsista tai tynnyrissä kasvaneet. Heillä on oma arvomaailmansa, he edustavat tiettyä ajattelua, koulukuntaa, ja se on ihan luonnollista. Ihan niin kuin muistaakseni edustaja Holopainenkin täällä totesi. Tämä koskee valiokunnan jäseniä, ja se koskee valiokunnan asiantuntijoita.

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

Mitä sitten tulee edustaja Alanko-Kahiluodon menettelyyn, edustaja Hyrkkö yritti antaa hyvän selityksen. Jos kerta on näin, että siinä ei kerätty hallitusrintamaa murskaamaan muiden puolueiden edustajien näkemykset, niin edustaja Alanko-Kahiluoto voisi kertoa, keille hän nämä omat ehdotuksensa lähetti. Ja kuten edellisessä puheenvuorossani totesin, niin mielestäni siinä ei ole mitään ongelmaa, että tekee kirjallisia muutosesityksiä vaikkapa etukäteen valiokunnan mietintöluonnoksiin, päinvastoin se on hyvä asia. Keille hän lähetti? Miksei siinä vastaanottojoukossa ollut yhtään oppositioon kuuluvaa kansanedustajaa? No, edustaja Hyrkkö antoi siihen oman selityksensä. Jokainen voi miettiä, miten uskottava se on. Minusta on aivan selvää, että tässä oli tarkoitus kerätä hallitusrintama, vedota tämmöiseen hallituspuolueiden keskinäiseen solidaarisuuteen, ja tällä enemmistöllä sitten murskata valiokunnassa eri mieltä olevien edustajien näkemykset.

Edustaja Alanko-Kahiluoto on pitänyt kauheana, että hänen viestinsä vuoti julkisuuteen. Minä pidän hyvänä, että tällainen täysin sopimaton menettely, joka ei todellakaan kuulu perustuslakivaliokuntaan, hallitusrintaman kokoaminen, paljastettiin, ja pidän sitä hyvänä.

Mitä tulee ryhmän puheenjohtajan Pitkon menettelyyn, niin hän voisi julkistaa sen WhatsApp-viestinsä, jonka lähetti hallitusryhmien puheenjohtajille. Vahva epäily on, että siinäkin pyrittiin kokoamaan hallitusrintama tässä Pekka Haavisto -asiassa.

Minä sanon, että jos ministeri Haavisto olisi tunnustanut perustuslakivaliokunnan mietinnön oikeutuksen, legitimizeetin, pahoitellut tai pyytänyt anteeksi lainvastaista toimintaansa eli katunut sitä, olisi lopettanut vaihtoehtoisen totuuden levittämisen siitä, että tässä olisi ollut kyse lasten pelastamisesta ja olisi sitoutunut jatkossa kunnioittamaan laillisuusperiaatetta ja hyvää hallintotapaa, niin olisin voinut omassa eduskuntaryhmässämme, kun huomenna keskustelemme tästä epäluottamuslause-ehdotukseen suhtautumisesta, niin olisin voinut tuoda esiin jopa sen, että emme olisi äänestämässä epäluottamusta. Mutta mitään tällaista, mitä edellä kuvasin, ministeri Haavisto ei perustuslakivaliokunnan mietinnön jälkeen ole tehnyt. — Kiitos.

18.51 Mari Holopainen vihr: Arvoisa puhemies! Haluan kiittää myös monista puheenvuoroista tänään. On tuotu esiin, että asiantuntijat painottivat erilaisia näkökulmia ja laintulkintoja, ja näinhän se oli. Edustaja Kontula toi puheenvuorossaan esiin, että tämä mietintö ja jätetty vastalause eivät itse asiassa olleet kovin kaukana toisistaan, ja hän toi myös esiin, että molemmat tulkintalinjat olivat hänen mukaansa mahdollisia. Samantyyppisiä puheenvuoroja kuultiin muitakin, ja useampi edustaja myös ihmetteli sitä, miksi kuitenkin niin monen asiantuntijan näkökulmat oli jätetty vähemmälle painoarvolle tässä lopullisessa mietinnössä, vaikka se monilta osin olikin myös heidän mielestään ansiokas. Mutta joka tapauksessa selvää on, että tälle vastalauseen tulkintalinjalle oli tässä salissa myös laajempaa tukea ja ymmärrystä, ja sen moni toi ihan suoraan tässä esiin.

Ei tosiaan ole niin tavatonta, että joskus äänestetään, senkin moni toi esiin, ja haluan kiittää kaikkia edustajia, jotka ovat puolustaneet perustuslakivaliokunnan arvovaltaa ja sitä, että on tärkeää, että näkemykset tulevat lopulta katetuiksi tasapainoisesti ja oikeudenmukaisesti. Voin vakuuttaa, että kannatan itsekkin sitä, että jatkossa me perustuslakivaliokunnassa käsittelemme asiat tasapainoisesti ja oikeudenmukaisesti. Siihen me kaikki olemme tässä käsittelyssä pyrkineet riippumatta siitä, onko se helppo positio meille, ja siihen me varmasti tulemme jatkossakin pyrkimään. Ehkä historiankirjat sitten kertovat lopulta, minäkalaisia tulkintalinjoja siellä olisi pitänyt nostaa ja mitä ei ehkä sitten nostettu. Mutta, ku-

Punkt i protokollet PR 163/2020 rd

ten sanottu, molemmat näkökulmat olivat usean puhujan miestä perusteltuja, eivät niin kaukana toisistaan tämä mietintö ja vastalause, ja kiitän niistä puheenvuoroista tässä salissa tänään.

18.54 Wille Rydman kok: Arvoisa herra puhemies! Perustuslakivaliokunnan työhön tosiaan ei ole sellaista yhteenlaskuoppia, että laskettaisiin, kuinka moni asiantuntija sanoi mitään, vaan se on nimenomaisesti kokonaisarviointia, jossa puntaroidaan erilaisia näkökohtia ja toisaalta sitten myöskin peilataan kysymyksenasetteluita ja argumentteja perustuslakivaliokunnan aiempaan lausuntokäytäntöön, josta se meidän perustuslakimme tulkintalinja sitten lopulta muotoutuu. Ja kun perustuslakivaliokunta muodostaa kantaansa, niin siinä ennen kaikkea tietysti painaa jonkinnäköinen oikeudellinen johdonmukaisuus. Sen, mitä perustuslakivaliokunta lausuu, tulee olla linjassa paitsi itsensä kanssa niin myöskin sen perustuslakivaliokunnan aiemman oikeudellisen käytännön kanssa.

Tässä työssä katson erityisesti valiokunnan puheenjohtajan, edustaja Johanna Ojala-Niemelän toimineen erittäin ansiokkaasti. En epäile ollenkaan, etteikö tilanne olisi ollut varmaan monellakin eri tavalla paineistettu, mutta ei vähimmin sen johdosta, että saimme hiljattain tietää, että hän on myöskin syksyn aikana ollut tietoinen vakavasta sairastumisesta, ja kuitenkin hän on kaiken tämän keskellä kyennyt erittäin ihailtavalla tavalla suoriutumaan tehtävästään valiokunnan puheenjohtajana. Haluan vielä näin keskustelun päätteeksi erityisesti kiittää häntä, toivottaa onnistunutta leikkausta ja hyvää paranemista, ja toivon myöskin, että pystytte palaamaan mahdollisimman pian takaisin perustuslakivaliokunnan työhön — mitä älköön tulkittako epäluottamuksen osoitukseksi myöskään valiokunnan oletettavalle tulevalle puheenjohtajalle, jonka kanssa yhteistyö tulee sujumaan varmasti aivan yhtä hyvin kuin miten se on edustaja Ojala-Niemelän aikanaikin sujunut. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Myös minä toivotan täältä puhemiehistön puolelta onnea leikkaukseen ja pikaista tervehtymistä. Teitä kaivataan täällä eduskunnassa.

Riksdagen avslutade debatten.

Förste vice talman Antti Rinne: Under debatten har Sebastian Tynkkynen understödd av Mari Rantanen framställt ett förslag om misstroende mot utrikesminister Pekka Haavisto.

Riksdagen avbröt behandlingen av ärendet.